

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 19. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius03val-shoot-idm139651356752704.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

**Erlig och Velbyrdig Mand Herloff
Trolle til Hillerødsholm Kongelig Maiestats
Befalnings Mand/ paa Øre Kraagen/
ynsker ieg Peder Palladius
Doct: S. S.**

NAade och Fred aff Gud Fader/ ved Iesum Christum. Kære Hermolae gode Patron oc sønderlig gode ven/ effter en euige tacksigelse for alle Velgerninger/ Ære och Dygd/ som i oc den fromme quinde Frw Berethe Gøye/ eders kære Hustru/ haffue beuist: imod mig/ vil ieg haffue eder ihw draget dette Mantuani verss Si qua placent/ abeunt/ inimica tenacius || hærent.

* Det gode mand skeer/ bliffuer snarlige forglemt.

* Det onde mand vederfaris/ vdi hiertet inderlige gemt.

* Der faar dragis mig vel til minde/ huad haffs nød wi vaare vdi/ nu i dag ti Aar/ Eders salige Fader/ Erlig oc velbyrdig Mand/ oc Streng ridder Her Iacob Trolle/ i / oc ieg/ der wi vaare til Skibs paa Belt til hobe/ fra otte slet faar middag/ oc til sex slet effter middag/ vnder Guds verlig/ regen/ liunild/ Torden/ staarm oc blest/ den ganske dag igennem/ der Gud maatte sig offuer forbarne/ saa at Pompen bleff wklar/ oc de try tackeler/ som vaare til veyrss bruste offuer tuert oc knuppe i synder/ som mand haffde skut try arbyster vdaff/ oc seylet vd faar borde paa den anden side/ oc nogle aff vore karle met/ som || wi droge ind igen met seylet/ oc maatte wi saa fare faar vind oc voffue/ til wi kumme i smult Vand imellem Raarsøer oc Skielskøer/ oc maatte der kaste Ancker vd oc ligge oc bøde tackel oc thu igen/ icke lender fra lander/ end som mand kunde kaste met en Sten/ oc wi kunde icke alligevel naa Landet vden wi vilde haffue sæt Skibet der/ 22 icke vden vort Liffs større fare/ end som wi vaare da vdi/ Huor faare/ wi maatte til søess igen hen vd mod Sproffue/ oc siden tit oc offte Loffuete før end wi aff Guds Naade kunde naa ind til Kaarsøer om afftenen i saa maade/ at der vaar icke en tør traad paa oss etc.

* End dog min fromme Herloff mange andre haffue verit vdi større Haffs nød/ oc liffs fare end wi vaare paa den dag/ som ocsaa den hellige Prophet Ionas/ la vor Henris Apostler || Matth: viii. oc den hellige S. Pouel Apostel/ dog vaar dette icke en ringe fare paa Belt/ der haffuer mangan fra sin dawre velt/ som mand siger/ og ieg der faare kand icke forglemme den dag/ men met en idelige tacksigelse/ bekende Guds Naade oc miskundhed/ som redder oc friir dem/ som hannem kalde paa/ ocsaa i haffs nød/ Psal. Cvii. Qui mare nauigant etc. Kære Herloff/ til en ihowkommelse/ at wi haffue verit til skibs i saa maade til hobe/ viste ieg ingen/ ieg vilde helder dedicere oc tilscriffue mit arbeyde/ end eder/ om S. Peders Skib/ som ieg haffde her i Prædickestolen vdi Københaffn/ imod den vaanbrug/ som dette merckelig spraag/ S. Peders Skib helder vel tit/ men det syncker icke fordi strax/ haffuer veret vdi hoss Paffuen vdi Rom/ som met it løgenactigt haab/|| haffuer trøstet sine Creatur der met/ saa lenge til de syncke til baanden alle sammen/ nid i helffuedis affgrund/ som icke komme i det rette S. Peders Skib/ met vor Herre Iesu Christo. Thi ingen maa velde sig der til/ som hører den menige mand til. Nu hører S. Peders skib den gandske Christendom til/ Der faar haffuer icke den Romer kircke mact/ at velde sig samme skib til/ for det haffuer verit deris nogle hundrede Aar/ icke anderledis/ end som vnder nogle Sørøffuere/ der gribe oc fange it Skib vdi Haffuit oc holde det siden met vold vdi vanbrug/ effter deris egen vilie oc begering/ Lige saa haffuer S. Peders Skib været vnder de Romske Sørøffuere/ Paffuer/ fra en Person oc til en anden/ mere end vdi ni hundrede Aar/ som klarlige beuisis vdi disse Prædickeener/ met scrifft oc || skiel/ Først at S. Peders Skib hører den gandske Christendom til/ fra første Verdsens begyndelse/ met gode gamle Lauheffds 23 breff/ som hun haffuer der paa. Der til met/ at det hører inted den Romer Kircke til/ vden som it veldigt Roff/ der mand faar nu fra dem igen met rette. Huor faar at de tøre icke rose sig aff S. Peders skib/ huad heller det helder/ eller det siuncker/ End dog det siuncker aldri. Thi det er bygget paa den faste Kiøl oc grunduol/ som er Christus Iesus/ hues lerdom/ døds oc pinis verdskyld de forskyde/ oc henge sig hen/ ved deris egne Gerninger/ vden faare S. Peders Skib/ saa at de seytle bag roret oc icke i skibet/ Kære Herloff/ dette stycke arbeyde vdi disse predickener/ om S. Peders Skib/ skencker ieg eder til en tacksielse/ oc vil det gerne forbedre vdi fremtiden aff min fattige formue/ bedendis eder gerne/ at i dette || ville annamme tacknemmelige/ forhaabendis at det bliffuer til gaffns oc til Guds ære. Vor Herre Iesus Christus styre selff oc regere sit Skib oc Kircke/ ved sit hellige Euangelium/ oc foruate det fra

Røffuerens hender/ offuerfaldelse oc plusteren/ fra nu oc ind til euig tid amen/ Hannem eder befalendis til euig tid
amen. Screffuit i Københaffn vdi Rigens Herre dage
S. Hans Baptistes Dag. Aar etc.
M.D.Liii.

Faartalen

AARSAGE til dette arbeyde i denne bog/ ere tho/ den første giffuer oss tiden/ det er denne femte Søndag effter Hellig Trefoldigheds || Søndag/ paa huilcken det Euangelium om S. Peders Skib falder/ som S. Lucas Euangelist scriffuer i sit femte Capitel. Iesus stigede op i it Skib etc.

* Den anden Aarsag giffuer oss den Vanbrug/ som dette Euangelium et vonbrugt met/ saa vel/ som de andre Søndagers Euangelia/ om Aarit. Thi det er io storlige behoff/ at wi paaminde huer andre/ huorlunde at dieffuelen haffuer sæt 24 en Voxe nese/ det er/ en falsk forstand/ ved sine Papister oc Muncke/ paa huert Søndags Euangelium/ saa vel som paa andre steder i den hellige Scrifft/ Oc i onde maade saet sine klinger iblant det gode Korn/ at hand der met kunde tage ordit aff hiertet/ paa det mand skulde icke tro og bliffue salig/ Dette beuise vel deris egne bøger/ at her gøris icke mange exemplar behoff. ||

* Det Euangelium om det brulupe vdi Cana/ bleff hen vent mod Ecteskab/ oc til at splide oc riffue Ecteskab i sønder/ at Paffuedømmet kunde disbedre bliffue ved mact oc det met den store løgen (som Dieffuelen er en løgnere oc en fader til løgen) om S. Hans Euangelist oc S. Maria Magdalena etc. at hand vaar brudgommen oc hun vaar bruden/ oc at Christus skulde haffue taget hannem til sig oc saa skildt det Ecteskab at etc.

* Det Euangelium om den tredske Foget/ der forkom sin hosbondis gods/ bleff hen vent til Gerningers Retferdighed faar Gud/ etc.

* Lige saa dette Euangelium om S. Peders skib/ vaar hen vend til den Rommer Kircke/ saa at de wgudelige Paffuer haffue it ordspraag der om saa lydendis/ S. Peders skib holder || vel/ men det siuncker icke fordi/ det er/ Den Romer Kircke lider vel mangel anstød/ men hun bliffuer dog ved mact.

* Vdi saa maade kand Dieffuelen mesterlige velde sig oc sine det til alt sammen/ som hører den gandske Christelig Kircke til. De Romske Paffuer gøre lige saa i den maade/ som hine Sørøffuere/ der met vold oc mact røffue oc tage paa deris hals vdi haffuet det som dem icke hører til/ ind til de bliffue grebne/ da faa de at slippe det de haffue røffuit/ oc miste saa halsen til met. Saa gaar det til paa denne dag. Den Romske Sørøffuer maa nu slippe S. Peders skib/ oc icke aleniste faa wtack for sit skalckhed/ men holdis ocsaa i fengsel/ hoss alle fromme hierter/ oc den hellige Kircke faar sit igen oc seyler fra de røffuere.

* For disse tuende Aarsager/ tog || ieg mig faare /at predicke 25 om S. Peders Skib/ Oc acter ieg nest Guds hielp/ met scrifft oc skel/ at affuerie den Papistiske vanbrug/ ocsaa her hoss oss/ at wi icke lengere skulle lade oss lure oc bedrage til vor euige skade.

* Thi oss ligger mact der paa oc det gelder oss ocsaa/ om wi ville tencke oss ret om. Der faar sagde Christus/ huo der haffuer øre at høre met hand høre vel nøye til.

* Først er det en sand tale oc it vist ordspraag/ som saa lyder. S. Peders Skib holder vel/ men det siuncker icke fordi. De er aff Guds naade kommen til sin rette brug igen/ fra den Romske kircke/ saa at det som Esaias scriffuer/ er den Romske kircke vederfarit Væ dig som røffuer/ thi du skalt berøffuis igen. Oc er S. Peders Skib oc det ordspraag nu i sin || rette brug igen/ Thi den hellige kircke/ som vor Credo melder om/ tror paa een Gud/ som er Fader Søn oc hellig Aand/ oc haffuer een daab/ een Christum/ een Tro etc. Oc der faar er hendis lycke saare tynd her i Verden/ saa at det er en møsom vanderen oc en farlig Seylantz aff en haffn oc til en anden/ faar vind oc voffue. Oc lignes hun der faar/ ved et skib/ som er vde fra Landet/ vnder staarm oc byllier/ oc Folck staa paa haffuebredden/ og see/ huorledis det slas oc driffuis faar veyret/ lige som det skulde strax skiltes at/ oc brydis i tusinde stycker/ det er/ de dømmes saa der om/ lige som Gud vilde intet skøde det/ effterdi ath hand lader det saa fare/ faar vind oc voffue. Der faare lade mange sig tycke/ at de ville helder staa hoss haffuit oc see til/ end at de || ville vere met vdi Skibet vde paa haffuit.

* Oc til denne lignelse bruger mand gerne S. Peders Skib/ for det Lucas scriffuer vdi denne Søndags Euangelio. Iesus stigede op i it Skib/ som hørde Simon til/ oc bad hannem ro lidet vd fra Landet/ der faar kalder mand den hellige Kircke S. Peders Skib/ huilcket er vde fra Landet/ oc vor Herre Iesus er dog der vdi

met/ det er/ hand lader sin Christen Kircke fristis oc er dog icke fra/ men hoss hende/ ind til Verdsens ende/ oc da skal hun siden vere met oc hoss hannem i 26 Himmelen til Euig tid/ oc hun der offuer maa lide forfølgere her paa lorden/ oc aff mange forladis. ||

* Som nu skeer hoss vore Naboer i Tydskland/ der helder S. Peders Skib/ der er den Christelig Kircke i vaade oc fare paa denne dag/ oc mange staa der hoss paa Landet/ paa det tørre/ oc ere trygge oc see der til/ som ville dog icke giffue sig til hende/ oc lide nogen forfølgelse met hende/ Thi de see ocsaa det/ at de mectige Potentater/ som mest skulde staa met hende/ henge ved den Romske Paffue oc der faar mene de/ at det skal nu ville vere met hende/ oc at hun skal nu aldels siuncke ned til baande.

* Men de rette oc retsindige fromme Christne/ som ere i S: Peders Skib de feste øyen paa Styremanden/ som er vor Herre Iesus Christus/ oc der faare bliffue de ved oc tencke/ lad staarme oc bruse huor meget det vil/ skibet helder vel/ men det | siuncker icke fordi.

* Men effterdi at wi ere ocsaa i det samme Skib/ bør oss at vere visse der paa/ at det er sant/ at det Skib/ som wi ere vdi/ kand icke siuncke/ alligevel at det helder vnder tiden/ lige som det skulde siuncke/ Der til kunde alle Historier i den hellige scrifft tiene oss/ som beuise huorledis denne Skiper/ Styremand oc høye Baasmand Christus Iesus met sin Himmelske Fader haffue styret dette Skib oc holder det i sin Framferd/ fra haffn oc til haffn/ fra sted oc til sted/ aff første verdsens begyndelse oc til denne dag/ oc vil det samme gøre ind til Domme dag/ som er icke langt borte oc det er vdseylet i sted.

* Thi Skibet er gammelt vdi dette siette tusinde Aar/ oc formaa icke meget i sted. ||

* Dog findes der end nu en sterck Køl/ oc tette borde vdi/ oc gaat redskab/ Fordi/ at Gud er selff til stede oc seer til met/ at samme skib holdis ved mact/ oc hans kære Søn disligeste ved sit hellige ord som mand griber fat paa met Troen/ oc kommer saa igennem til den rette haffn/ det er til det euige lifff oc Salighed.

* Men Pauens Skib/ som hand seyler vdi/ er tilhobe klincket met løsd timmer/ det er/ met Menniskens Lerdom/ ia met 27 Dieffuelens lerdom Oc baade Staffnen oc effter tæcket ere fulde/ met Pauer/ Cardinaler/ Biscoper/ Abeder/ Prierer etc. Oc bugen i Skibet er fuld met Muncke/ nunder/ Alterprester som den wgudelige Malning/ der om er malet/ giffuet klarlige til kende.

* Der faare effterdi at den Papistiske || skib er fuld met Sørøffuere/ oc Sælemordere/ da er det høy tid at fly fra det Skib/ oc giffue sig ind i det andet rette Skib/ som aff den hellige Scrifft haffuer ret oc sant vidnesbyrd/ at det er det rette Skib/ der mand skal seyle vdi/ til det euige lifff.

* Men paa det at huer kand kende ved sig/ som mact ligger paa/ huad helder hand er i det rette eller vrang Skib/ ville wi see huilcket det rette er/ Oc huo der er vdi.

* Effterdi at det er io S. Peders skib/ som vor Herre Iesu er vdi/ da er det ocsaa klart/ at alle de ere i dette Skib met vor Herre Iesu/ som holde ved den lerdom/ som er obenbaret aff Gud oc bescreffuit aff de hellige Propheter oc Aposteler/|| oc de lade den lerdom icke forkrencke eller forfalske i deris Hierter met nogen menniskelig lerdom/ oc de saa ved samme lerdom paakalde Gud met en god samuitrighed/ tacke hannem etc.

* Disse/ siger ieg/ ere alle sammen/ vdi det rette S: Peders Skib/ det er/ de ere Borger vdi Guds menighed/ ihuor de findis at vere oc ved huad lycke/

* Dette kand beuisis aff de Fire hoffuit sager/ oc der nest/ aff de omstændeligheder/ som denne lerdom haffuer om sig.

* Den første sag/ som kaldis Causa efficiens er denne/ at den rette Skibbygger oc Eyermand til dette skib er Gud Fader ved sin Søn oc || den hellig Aand/ Thi hand baade kaldede oc bygde den hellige Christelige kirke/ den tid hand sagde det løffte fram om sin Søn/ met disse ord/ Quindens Sæd skal knuse hugormens Hoffuid/ Oc met denne røstis bekendelse skilier hand hende aff fra alle Hedninger/ oc hun kaldis der faar Guds kirke/ Christi kirke/ den hellig Aands kirke. Item Guds lerdom/ den Christelig lerdom/ den Hellig-Aands lerdom etc.

28

* Den anden sag/ som kaldis Causa materialis/ et den hellige Scrifft i gamle oc ny Testamente/ som Christus siger/ Raadsager scriffterne/ Item det bør at fuldkommis om Menniskens Søn som staa scriffuit i Mosi low/ i Propheter oc Psalmer etc. Oc i Apostelers gerninger/ Alle Propheter bære vidnesbyrd om hannem/|| Oc S. Powel siger: I ere bygde paa Apostelers oc Propheters grunduaal/ der aff kaldis den sande lerdom/ det gamle oc ny Testamentis lerdom/ Item Patriarckers/ Mose/ Prophetiske oc Apostoliske lerdom.

* Den tredie sag/ som kaldis Formalts er Lowen oc Euangelium til syndernis bekendelse oc til syndernis forladelse/ vdi vor Børne lerdom/ i S. Pouels Episteler oc andetsteds i scrifften oc kaldis der faar den sande lerdoms rette faarm. Item pænitentzis/ Troens oc gode gerningers lerdom.

* Den fjerde sag/ som kaldis Finalis er Menniskens salighed oc Guds Ære/ som Paulus siger. Euangelium er Guds krafft alle dem til salighed/ som tro/ oc Englene siunge: || Ære vere Gud i Det høyeste/ det aff kaldis det retferdighedz/ salighedz oc det euige liffs lerdom.

* Den første omstændelighed er Steden det er Himmelen huor fra den sande lerdom er kommen/ Ioan 3/ der aff kaldis det den Himmelske lerdom.

* Den anden omstændelighed er tiden/ det er den euige tid/ som Esaias siger: Guds ord bliffuer til euig tid/ der aff kaldis det oc den euige lerdom.

* Disse sager oc omstændeligheder beuise det at vere den rette Kirke som denne lerdom haffuer/ oc dem at vere i den rette S. Peders Skib/ som haffue denne lerdom kær oc den effterfølge. Oc tuert om igen ere alle || de vdi det baandløse oc mordiske Pawens Skib/ som forsmaa denne sande lerdom/ oc henge ved Menniskens tradition oc ved dieffuelens lerdom.

* Nu ville wi see/ huor vnderlige at Gud almectigste haffuer ført S. Peders Skib igennem/ i denne Verden/ oc huor tit det haffuer fuld saare heldet oc saa gaat/ som leyet paa siden omuelt/ oc er dog icke siuncket.

29

For det første

* Først vaar i dette Skib Adam/ Abel/ Seth/ Enock/ Cainan/ Malaleel/ Iared/ Mathusalah oc Lamech met deris børn oc affkomme.

* Det er vdi den Christelig kircke vdi første Verdens begyndelse ved hele tusinde aar ind til Noe tid/ See mig her/ der Gud haffde oprest Menniken aff det første fald oc sæt || hannem i Skibet/ at seyle fram til det Euige liff/ huad skede der?

* Gick icke Cain til oc slo sin egen broder Abel ihel? oc haffde i finde at velte Skibet om/ oc plat nidsiuncke og vnderstøde den føtste kirke oc meninghed at hun skulde aldri komme lenger fram. Huo kunde da andet dømmen/ end det skulde faa en ende met hende? Men Gud almectigste/ som til forne haffde reddit oc friit Adam fra Dieffuelen/ vilde icke nu forlade hans Børn oc affkomme/ men fride ocsaa dem fra det Cainiske blod/ affuend oc onde forsæt/ Oc opuacte en anden Patriarch i Abels sted/ hans egen Broder/ ved naffn Seth/ hannem sette Gud ind igen (som hand bær naffnet met sig) at styre dette Skib ind til Noe tid/ først selff oc saa ved Enock oc andre. ||

* Dette første exempel skal vere oss kært oc trøsteligt/ at i de første tusinde aar/ da helte S. Peders Skib vel saare/ men det sanck icke fordi.

For det andet

* Nu ville wi see det andet exempel/ huorledis Gud haffuer der vdi hafft sig vnderlige nock met dette Skib/ hans Christelig Kirke/ Thi Gud er icke/ som en Timmermand eller bygningsmand/ der bygger it huss op/ oc gaar saa der fra/ Eller som en Skibbygger/ der skillier sig aff met Skibet oc tager sin løn/ oc gaar sin vey/ men Gud bliffuer hoss sit Skib/ oc altid bøder oc læger huad brøst hand finder der vdi/ oc hand støtter oc opholder sin Kirke/ vdi alle haande fristelser oc 30 anlaab/ Som hand icke || helder forlod verden/ der hand haffde skabt hende/ men ocsaa nu paa denne dag lader sin Soel skinne offuer de gode/ oc offuer de onde/ oc ladet regne offuer de tacknemmelige oc wtacknemmelige/ Meget mindre forlader hand sin kircke her paa lorden/ men vil holde hende fram til den tid/ at Verden skal forgaa aff Syndild/ som hun i dette exempel forgick aff Syndfloden/ Oc siden vil Gud haffue samme hans Kirke vdi Ære til euig tid.

* Der nu Seth/ Enock oc deris ienfflige vaare hiemfarne til det euige liff/ sick S. Peders Skib atter en anstød/ op til hine suare klipper/ som kaldedis Enachims folck eller Kemper/ da maatte der en anden Styremand til/ aff Guds faderlig Forsiun/ Det vaar Noe/ som maatte || klincke oc bøde paa Skibet/ Ia som sik

befalning/ at bygge en Arck til it nyt Saligheds tegen/ som hand arbeydede paa i tiue aar oc Hundrede/ oc predicket dissimellem Poenitentz anger oc ruelse til syndernis forladelse etc.

* Der det vilde icke hielpe (som det icke helder vil hielpe meget paa denne dag/ mand predicker oc er dog imod Ildfloden eller Syndilden som vil komme her effter fuld snart) da lod Gud den ganske verden siuncke oc druckne vdi Syndfloden/ oc vnderlige nock beuarede sine vdualde/ Noe selff ottende/ vdi Arcken som vaar den tid S. Peders Skib/ at hand der met/ vilde giffue til kende/ at lige som der bleff ingen ved liffuit aff alle dem/ som vaare vden ved Arcken/ saa bliffuer der ingen || aff alle dem ved det Euige liff/ som ere vden ved den hob/ som annammer det hellige Euangelium/ som den hellige Scrifft alle vegne bar vidnesbyrd om/ oc S. Pouel siger/ Dem hand vdualde/ dem kaldede hand. etc.

* Men huer giffue her act paa/ huorledis at Arcken førdis offuen paa vandet/ oc sloes oc stottis hid oc did aff Bylier/ vdi staarm oc blest vdi stor haffs nød etc. Lige saa er den hellige kirke/ af Gudz besønderlig raad/ altid i voffue oc fare/ oc alligeuel bliffuer hun ved/ oc icke forgaar/ S. Peders Skib siuncker icke/ om det end helder/ Thi hand vil lade sin kircke saa ansees oc kendis/ oc beuiser det altid/ met visse oc sande 31 tegen/ som icke kunde feyle/ Oc lige som hand her kom Noe ihu/ oc dem som vaare vdi Arcken/ saa kommet hand ocsaa || i dag/ sine ihu/ i huor de ere adspredde/ oc huor faa eller mange de ere/ som høre oc beuare den sande lerdom/ oc den beuise met deris paakaldelse oc bekendelse/ Ia som hand sende Dwen igen til Arcken met en grøn oliquist/ betegnendis der met sin gunstighed imod Noe oc hans/ saa finde wi det samme ocsaa paa denne dag.

For det tredie

Wi haffue hørt den hellige Kirkis begyndelse oc framferd/ faare oc effter Syndfloden/ nu ville wi aff Guds naade høre videre/ det tredie exempel/ huorlunde der er vnder tiden sæt it bord eller thu til S. Peders Skib/ oc stundom er tagit it eller thu der fra igen. Det er || huorledis den Christelige kirke er formeret oc bestyrcket/ oc atter igen forringet oc formindsket til oc fra/ nu met faa nu met mange/ oc end dog lerdommen oc paakaldelsen haffuer altid verit eens/ men lycken oc framgongen haffuer verit wlige. Herberiger oc haffner haffue icke verit lenge varende til sammel/ alligeuel at der er dog altid/ nogen sted/ nogle som lære oc høre den sande lerdom/ huor fra Ordet kand henspredis til andre folck.

* Det ville wi nu høre om de hellige Pattiarcker i dette tredie exempel.

* Der Noe haffde sidet ved Styret noget nær vdi try hundrede aar/ vd paa hans alderdom fra den tid hand gick vd aff Arken/ oc det andet tusinde aar aff Verden vaar borte/ da begyntis atter en Staarm/ lling || oc veyrkul offuer S. Peders Skib/ saa at Gud maatte først adsprede de wgudelige hen offuer den ganske Verden/ vdi atskillige tungemaal/ Oc da maatte Sem/ Noe Søn/ til Styret/ oc strax der effter met hannem Abraham som bleff vdkaldet aff Gud/ vdaff den stad Vr i Chaldeæ land/ at hand skulde seyle eller fare hen til Canaans land. Der kom S. Peders Skib vdi en haffn/ men 32 meget wrolige/ thi det varede icke lenge/ Der vaar vel den rette oc sande lærdom oc Gud loed bøde oc opklincke sit Skib der igen/ met en ny Foriættelse til Abraham saa lydendis/ vdi din Sæd skulle alle Folck velsignes/ Oc hand fick saa Sem oc strax der hoss/ Abraham/ Isaac oc Iacob det at føre oc styre.

* Men see huor tit det maatte helde/ der Patriarckerne maatte fare || oc flacke fra en sted oc til en anden/ Huor tit maatte Abraham i sin tid oc Isaac i sintid rycke op oc ligge vd/ oc fare fra Canaans land oc til Egypti land/ oc til bage igen? Huor tit vaare Styremendene i liffs fare? nu hoss Pharaonem/ nu hoss Abimelech i Gerar/ først Abraham oc saa Isaac? Ind til saa lenge at Skibet haffde ingen platz lengere paa den tid vdi Canaans land/ Men Iacob maatte til Styret oc seyle der fra met halffierdesinds tiue personer hen ind vdi Egypten oc haffde Guds salige ord met dem/ Saa vnderlige loed Gud sit ord hen spredis fra en sted til en anden/ som hand gør end nu paa denne dag/ De som ere trette oc mette aff Guds ord/ dem tager hand det fra/ for deris wtacknemligheds skyld/ oc giffuer det andre/ som hungre oc tørftte der effter/ Gud raade || vor ferd vel her i Danmarck/ wi kedis oc trettis fast ved Gudz hellige oc salige ord/ tencke sig her effter/ huo lengst leffuer vdaff oss/ huor det vil gaa/ om Ioannis Hiltens Prophetie icke vil bliffue fuldkommen inden en stacket tid/ Wi ere lige som hine fortrædelige Børn der moderen staar offuer met it riiss/ oc vil nøde dem til at æde god mad/ som de side oc vemme ved/ Oc naar hun vender bagen til dem/ da øse de paa huer andre oc spilte madden oc slide skederne paa huer andre/ lige saa bære wi oss at met den Danske Bibel/ som wi dog skulde tage fuldgerne til tacke/ fuldgerne lesse eller lade lesse faar oss der vdi/ Tiden er kortere end wi tencke/ oc Guds ord tagis oss fra igen/ saa at Styremendene seyle fra oss/ som Iacob maatte fra Canaans land/ oc ind vdi Egypten. || Huer betencke det til alle gode/ som hannem selff ligger mact paa/ oc lade sig vere aduaret.

* Dog skulle fromme Christne trøstis oc husuales aff dette exempel oc aff disse Patriarchers ferd oc reyse/ betenckendis 33 at ocsaa i dag oc ind til domme dag vil S. Peders Skib bliffue ved mact/ det er/ den hellige Kircke her paa lorden oc lerdommen beholder nogen sted/ platz oc rum/ huor fra det som hun end bliffuer forstøret oc fordreffuen/ da skeer det dem til gode och gaffn/ som hun kommer hen til igen/ vdi hendis nød/ trang oc vanderen/ Som den tid hun bleff adspred effter S. Staphens død/ oc i dag adspredis fra Tydskland vdi sine Limmer/ oc hen til andre Lande/ som hun icke haffuer veret tilforn/ Heller oc om || hun haffuer end verit der før/ da er det lenge siden/ som vdi Greckeland/ i Valland/ i Hispanien oc Vngerland etc. Er hun icke en sted/ da skal hun vere en anden sted/ der vil icke andet bliffue aff ind til domme dag. Som Christus siger/ Der som de forfølge eder paa en sted/ da flyer til en anden etc. Sandelige siger ieg eder i skulle icke fare dem alle sammen igennem/ før end alle ting bliffue fuldkomne/ det er/ før end domme dag kommer. Saa lenge haffuer hand oc loffuit at bliffue hoss hende her paa lorden.

For det Fierde.

HEr haffue wi hørt/ vnder forblommede ord oc tale om S: Peders skib/ aff det femte Capitel i S. Lucæ Euangelio/ || at den hellige Kircke er beuarit fra første Verdsens begyndelse/ oc Gud er selff opstiget først i Adams/ saa i Noes och siden i Patriarckernis skib/ som disse try exemplar ere vdlagde der om/ Oc at hun er framholden ved Kaarssit/ omuelt paa siden tit oc offte/ men dog icke siuncken.. Nu følger effter det sierde exempel/ om huad lycke hun haffde i Egypten vdi thu hundrede oc femten Aar/ O huor salig vaar Egypten paa den tid/ Huor mange Helligen oc Christne huile deris ben der/ som døde vdi Herren/ vdi saa lang tid/ O huor salig er Danmarcks rige i dag/ der som wi kunde skønne der paa/ som wi ey kunde disuerre.

* Ieg sagde tilforn at det er en almindelig Christelig kircke/ som haffuer een Gud/ een Aand/ een || daab/ een Tro/ een 34 Christum etc. Men ieg sagde der hoss/ at hendis lycke er icke altid ens/ i det at hun maa vandre oc reyse Pelegrims ferd/ fraen sted til en anden/ fra it Folck til it andet/ fra en haffn til en anden. Saa ville wi nu høre Iacobs oc hans søns Iosephs ferd/ seyladz/ oc pelegrims gong.

* Gud loffuede Abraham/ at hand vilde ocsaa forsee hans affkom vdi Egypti Land/ det skede saa i sandhed thuhundrede Aar der effter/ ved Iacob Patriarck/ Thi hand foer ned til Egypten aff Guds forsiun/ i det at Gud sende hans Søn Ioseph hen faar hannem til Egypten/ oc aff hans tilskyndelse bleff Iacob did kaldit met halfierdesinds tiue Personer de som bleffue saa mange/ paa thu hundrede Aars tid/|| at den tid de reysde der fra igen/ da vaare de sex maal hundrede tusinde fodgongere/ foruden quinder oc børn/ oc det menige Folck/ som haffde slaget sig til dem. Der vaare thu hundrede aar forløbne til forne fra den tid Abraham fick Guds foriettelse oc bleff vdkaldet aff den Stad Vr vdi Chaldeæ land/ oc til Iacob tog ind i Egypten/ oc siden vaare de vdi Egypten andre thu hundrede Aar/ oc det er de fire hundrede aar/ som bemeldis aff Mose oc aff S. Pouel til de Galater.

Men huorlunde vaar deris ferd oc seylatz i Egyptens haffn vdi de thu hundrede Aar? I det første/ som det pleyer at ske/ da gick det dem noget vel met oc de haffde en lycksalig oc rolig huile oc stilhed ind til Ioseph vaar død/ oc den Kong Pharao som || haffde Ioseph kær/ Oc aff huis tilstedelse oc befalning de fore til Egipten/ Thi de leffuede vdi Egypten vnder den Egyptiske landz regement/ vnder deris Low oc Ræt/ for den almindelig fred oc sandrectigheds skyld/ men de behulde ligeuel deris egen Religion effter Gudz befalning oc til Gudz Ære/ Thi de Christne skulle altid leffue fredsommelige vnder den neruerendis Øffuerighed/ oc bæere almindelige tyngde met andre/ dog saa at de lade icke tage Guds ord fra sig/ eller den Christelige Tro/ men langt helder miste liffuit der offuer.

*Vdi den lycksalighed bar Gud Søn dem i liffuit paa sit Skib/ ind til der kom en anden Pharao/ som icke kende Ioseph. Der kom fristelsens tid/ der gick en sort Sky op/ der 35 voxte en staar staarm oc kom it || Mørck offuer S. Peders Skib/ Det Pharao lod det Hebreiske Folck haardelige tuingis/ trællis oc slæbis met kleg oc sten/ vdi den Iern Ouen oc befalede de Ægyptiske lordmodre/ at miurde alle de nyfødde Hebreiske drenge/ oc der det vilde icke lyckis for hannem/ befalede hand at de skulde kastis vdi vandet oc drucknis/ paa det at folcket skulde icke voxte oc formens hos de Egypter der i landet.

* Den tid/ den trældom bleff stønre/ saa at de skulde gøre huer dag dubbelt saa mange stene som de gjorde til forn/ da kom Mose igen ind i Landet/ oc bleff skicket til at vere Pharaonis Gud/ oc til at fri det Hebreiske folck vdaff Egypten/ oc aff den store trældom.

* Der Mose met sin broder Aaron || haffde nu tit oc offte paamint Kong Pharao/ Oc giort iertegen der offuer/ la plaffuit Egypten met ti suare plaffuer/ at hand vilde lade Israels folck fare vdaff landet/ da førde hand siden folcket igennem det Røde haff/ ved sex maal hundrede tusinde mand/ oc Kong Pharao met al sin Hær bleff der nidsiuncken i samme røde haff/ Oc Folcket bleff saa befriet oc reddet der fra ved en Skystøtte

om dagen/ oc ved en Ildstøtte om natten.

Denne vaar den hellige Kirkis wlycke oc modgang i Egypten dog icke foruden stor fruct/ i det at der bleffue mange aff det Heynske folck i Egypten salige ved Israels folckis lerdøm oc Tro/ Hues Been der huilis til sammen i Egypten ind til Dømme dag/ Thi Guds ord/|| siger Esaias/ predickes oc høris icke forgeffuis/ men annammis oc gør fruct vdi de Troendis Hierter/ Dette er end ocsaa vor trøst paa denne dag/ vdi denne store wtacknæmmelighed/ oc Guds ords foractelse/ som her er vdi Danmark/ Gud bedre det. Nu vel/ S. Peders Skib helte vdi Egypten/ men det sanck icke der/ saa gør det icke heller her/ Men de wgudelige foractere/ oc forfølgere mue visselige vente sig Pharaonis straff/ eller den der verre bliffuer. Huer rette sig i tide/ som hand vil icke geide vide.

36

For det Femte om Mose tid.

NV ville wi see/ Huorlunde Mose sad ved Styret/ oc førde S. Peders Skib igennem Ørcken i fyretue Aar. Thi her til er || seylet vdi halff tredie tusinde Aar/ nu følger her effter halff anden Tusinde aars Seylatz/ ind til Christi tilkommelse vdi sin Ærefulde Mandom/ saa at det halffue tusinde strecker sig hen til Kongernis tid/ oc siden det hele tusinde til Christum/ oc til enden paa det gamle Testament. Gud unde oss naade til/ at tencke oss til bage/ at wi kunde see oc høre huor vnderlige/ huor veldelige/ oc huor faderlige Gud haffuer handlet met sin Christelige Kircke oc hendis Limmer/ nu paa det sette tusinde aar/ Forhaabendis/ la visselige troendis/ at hand lige saa holder det vd met hende/ til Dømme dag/ dog vnder kaarssit/ och mod alle hendis Fiender/ wuennere oc forfølgere.

* Der nu Mose haffde ført folcked egennem det røde haff/ oc || gjort Gud en tacksigelse der faare/ da ledde hand Guds Folck egennem Ørcken/ det er/ egennem nogle skarpe oc skrubuordne Steder emellem Egypten och Canaans Land/ Der maatte den ypperste Økibmand det er/ Gud selff megit lide aff det wtacknæmmelige oc genstridige folck/ Hand gjorde Vandet søt faar dem vdi Mara/ Hand gaff dem Man at æde/ oc Vacteler i store hobe offuerflødelige nock/ Hand gaff dem Vand aff den horde sten oc klippe at dricke/ Oc Christus vaar den samme klippe/

* Item hand gaff dem Lowen paa Synai bierge/ oc tolff Førster offuer de tolff Israels slecter met andre regentere/ som vaare Mose til hielp oc forleskelse/ Oc hand visde Mose paa Bierget en fadzun och maade/ huaarlunde Tabernackelen || skulde byggis/ deris skw oc kleder bleffue icke sledne vdi de fyretue Aar/ oc hand bar offuer med dem/ i saa lang tid med omskerelsen etc.

* Men huad lidde den hellige Kircke disimellem vdi den 37 seylatz? Vdi den fierde Mose bog opregnes xlii. ley rer vdi deris pauluner/ der som Israels folck bleff en tidlang i huer sted/ lige som vdi en haffn om huilcke ley rer S. Hierom: screff en hel bog. Huad lidde de oc disimellem i same lange vandring/ oc reyse aff deris fiender trint om kring dem/ vdi de omliggende land/ som vdaff de Amalechiter/ Edomiter/ Moabiter/ Ammoniter aff kongen aff Basan/ oc aff de Philisteer? Det finder mand altsamen udi den fierde oc femte Mose bøger/ ind til losue tid som kom/ strax effter || Mose/ der faare ville wi ocsaa haabe som i dag leffue paa Guds naade oc hielp/ at hand ocsaa vil føre oss igenem denne ørcken/ oc iemer dal/ som wi nu vandre vdi/ oc det mod vaare fiender oc vnder kaarssit etc.

For det siette om losue tid.

* Der nu losue strax effter Mose død/ bleff Styremand/ da indledde hand folckit i det foriette land det er/ i Canaans land/ oc hand skibede dem offuer lordans flod vnderlige nock/ oc der de vaare komne i Landet/ fick hand strax befalning aff Gud/ at Omskerelsen skulde holdis ved mact igen/ Hand lagde oc strax de Købsteder/ Iericho/ Hay/ oc Bay plat øde/ Hand slo xxxi. Konger || ihiel vdi Canaans land/ I saa maade/ effter

megen Staarm oc suare haffs byllier komme de til den haffn/ som deris forfedre vaar loffuet aff Gud/ at de skulde huile dem vdi/ Der droge de skibet paa Landet oc hengde seylet op at tørre/ som de der ville ligge vinterleye i nogen haffn/ Ia de skyffte Landet emellem dem altsammen effter Guds befalning. Sex Købsteder skilde de fra skyfftet/ som de skulde haffue deris tilfluct til/ som uforuarindis sloge nogen ihiel. Ruben/ Gad/ oc den halffue Manasse slect lode de fare paa hin side lordan tilbage igen/ effter den pact oc forening som de haffde gjort met dem.

* Der opregner losue Guds mangefoldige velgierninger/ lige som de der fare til vands kunde opregne huad haffs nød 38 de haffue veret vdi/|| tacke oc loffue saa Gud der faare/ at de ere vel der fra befride/ Gud giffuit at wi kunde ocsaa vere tacknemmelige/ oc opregne och bekende/ huad nød wi haffue veret i/ vdi Paudommen. Gud hielpe dem/ som end nu ere i samme nød. Amen.

For det siuende. om Dommernis tid.

* Men strax effter losue død bleff denne rolighed til wro/ de maatte til Søes igen oc vinde sey l op/ oc verie sig huorlunde de kunde for deris fiender vnder sexten dommere. Eblant dem vaare Gedeon oc Samson de ypperste oc besynderligste. Der blesde siu store oc suare staarme offuer dem at Gud maatte forbarne sig der offuer.

* Først Kongen aff Mesopotamia || som plagede dem vdi otte aar/ Oc da fride den dommere Ottoniel dem.

* Den anden staarm vaar met de Moabiter/ som i Atten Aar vaare om borde met dem oc paa det siste bleffue de foriagede aff den Dommer Ehud.

* Den tredie Staarm vaare de Cananeer vdi tiue samfelde Aar/ dem vant den Dommer Barach vdoffuer.

* Den fierde Staarm blesde ind paa Skibet ved de Madianiter oc varede i siu Aar til den Dommere Gedeon stillede dem.

* Den femte Staarm førde de Ammoniter ind paa Guds folck vdi fulde atten Aar/ och Iepthah dreff || dem bort/

* Det siette Staarmueder vaare de Philisteer først vdi fyretiue Aar/ til Samson fick dempet dem.

* Den siuende vaare de samme atter igen/ oc end da komme de flere gonge vdi mange Aar/ ind til saa lenge de bleffue tuingde oc stillede af Samuel den dommer oc Prophet/ aff Kong Saul oc aff Kong Daud. Oc i saa maade ophult Gud S. Peders Skib/ ved Dommerne at det sanck icke paa den tid alligeuel/ at det vaar i voffue oc fare/ men Fienderne styrte 39 ned/ velte om oc bleffue skudne i hul oc suncke til baande i haffued.

* Den samme Herrens haand er icke forkortet/ som hand haffuer ladet paa kende/ i Tydskland vdi || disse Aaringe/ der som de end nu lowere oc søge effter en god Haffn/ de kunde komme til rolighed vdi/ Gud vnde dem den Amen.

* Aff denne vnderlige beuaring/ som Gud beuarer sin Christelige kirke/ kunde wi io forfare vdi sandhed/ at Gud er icke som en Timmermand/ der gaar bort fra huset/ naar det er bygd/ Men hand bliffuer hoss sin kirke/ oc altid bøder igen hues brøst oc breck der findis hoss hende/ saa at hand opholder hende vdi al hendis modgong oc fristelse. Som hand icke end helder forlod Verden siden hand den skabte/ Meget mindre forlader hand sin Christne kirke som hand forsamler sig ved sin eniste oc kærste Søns blod/ oc som skal ære oc loffue hannem til euig tid. Der for bør oss ocsaa at trøste oss met disse || exemplar/ at Gud ocsaa i dag oc frandelis hen til Domme dag/ vil holde sin Kirke ved mact oc vere hoss hende her paa lorden/ som Christus siger leg vil vere hoss eder ind til verdsens ende. Item Heluedis porte skulle icke faa mact offuer hende.

For det ottende om Kongernis tid.

NU ville vi framdelis høre huorlunde det gick til met den hellige Kircke oc Guds Folck vdi Kongernis tid. Thi her til haffue de verit vnder Patriarchernis oc Dommernis regement/ Nu komme de vnder Kongelig Regemente oc end siden vaare de under Prest Høffdingernis || regement ind til Christi tilkommelse til Verden.

* Nu vil det io gelde for aluore effter at de begerede oc finge Konger oc it konge Rige i løde Land/ som Hedningene haffde/ Men det bleff dem til bugbid/ Det haffuer eckon verit saa gaat som leeg her til/ nu vil det bliffue aluors tale/ Men det vil end da bedre bidde i det Ny Testamente/ huo der 40 haffuer Øre at høre met hand høre sig vel nøye til/ huorledis det gick den lille Guds hob/ vdi S. Peders Skib.

* Først skal mand her mercke at disse konger haffde de hellige Propheter til Høyebaasmend i Skibet met sig/ besynderlige vdi det Aandelige Regemente/ som det vaar da it kongeligt Presteembede oc it Presterligt || Rige/ det er/ som skulde holdis ved mact met hellige ting/ met Louen/ met offer oc met foriettelser lige som den Christelige Kircke ved mact holdis ocsaa i dag ved lowen/ ved Euangelium oc de høyuerdige Sacramenter.

* For det andet at mercke/ da vaare løderne vnder Kongelige Regemente ved fem hundrede Aar/ alligeuel at den rette Kongelig spir varede siden vdi andre fem hundrede Aar/ vnder Presthøffdinge oc de Machabeer ind til Christus den rette Konge kom selff til Verden.

* For det tredie/ vaare Kongerne ekon tre før end lødedommen bleff skild at i tuende parter/ som vaare Saul/ Daudid oc Salomon/ met disse tho merckelige Propheter Samuel oc Nathan foruden andre || flere/ Men effter at de tolf Slecter bleffue atskilde vnder Hieroboam/ De thi Slecter for dem oc kaldedis Israel/ oc de tho slecter Iuda oc Benjamin for dem oc kaldedis Iuda slect/ Thi Beniamins Slect vaar noget nær ødelagt paa den tid for den leuitis Hustru som bleff vanbruket til døde oc parteret etc.

* Offuer Israels Folck vaare nitten Konger fra Hieroboam den første oc til Oziam den siste/ alle wgudelige/ oc Kong Achab gick dem alle sammen offuer i ondskab. Vdi hans tid vaar Elias en Prophet offuer Israel oc Helizeus effter hannem/ Oc vnder denne Ozia bleff Israels Folck/ de ti Slecter hen strødde først til de Assyrier ved Kong Salmanasser/ oc siden adspridde hen i den ganske Verden. Det vaar en stor || haffsnød/ den hellige Kircke vaar da vdi/ lige som Esaias ocsaa propheterede hende det langt tilforne oc begred hendis ferd met disse ord/ Vor ondskab haffuer adsprid oss lige som en Staarm veyr etc.

* Iuda Konger vaare atten/ fra Roboam den første ind 41 til Zedechiam den siste. Vnder hannem bleff Iuda henført til Babylon. Det vaar den anden haffsnød och der vaar den hellige Kircke vdi aller største vaade oc fare.

* Iblant disse Konger offuer Iuda vaare nogle faa gode Konger/ som Kong Asa/ Iosaphat/ Ezechias/ Iosias/ de andre vaare noget nær alle sammen wgudfryctige oc onde/ dog vaar Manasses den aller verste iblant dem/ vnder disse || Koniger vaare meste Propheter/ Huer vnder sine Konger/ som langt vaare at opregne. See mig her til huad bistand de hellige Propheter haffue hafft vnder saadanne wgudelige Halse/ som icke hulde met Religion/ men vaare mere hadske til at forligge den/ oc det salige Guds ords tienere/ Der faare maa den hellige Christelige Kirke icke vere saa kielen om hende ocsaa vederfaris det samme i denne tid/ aff dem som hun skulde allermest haffue hielp/ trøst oc bistand vdaff. Thi mand kand icke ellers vide at Christi Rige er it Aandeligt Rige/ vden det bliffuer forfuld aff disse verdslige riger/ Det vil icke andet vere/ Herodes maatte icke lide at Christus vaar fød/ saa mue icke helder hans lige det lide/ at Guds ord/ som Christus predickede skal haffue nogen framgang/ der faare ere de om || borde met Christi wskyldige Børn/ ocsaa i dag/ oc gøre dem al den skade som de kunde finde paa at gøre/ saa at kunde de syuncke S. Peders skib vdi en skedfuld vand/ da toge de icke en spand fuld der til/ Saa gick det oc met de fromme Propheter i deris tid. Siden maatte det straffis baade paa Høffdinge oc paa Folcket i løde Land.

* Thi end dog den bolig oc huile vdi Canaans Land/ vaar Israels Folck loffuet oc til sagd aff Gud/ oc dem vaar ocsaa der faare beskicket en herlig Polici oc Lands Regemente/ met Guds Low oc rett/ Dog alligeuel maatte det Folck vere vnder idelig krig oc Aarloff/ oprør oc tuidragt/ at de gode oc Gudfryctige kunde forstaa dem at haffue en anden haffn/ vdi det euige lifff.

* Der faare ere de ilde metfarne || vdaff deris Naboer/ de omliggendis hedniske Land stedze oc altid som aff de Babylonier/ Philisteer/Moabitter/ Damascener/Ismaeliter/Egyptier 42 oc aff dem vdi Tyro oc Sidone steder/ vden det/ at de induortis met dem selffue ryctis oc slogis Som Kong Asa oc Kong Baasa ved oprør oc tuidragt/ ind til saa lunge at de ti Slecter bleffue hen strødde vdoffuer den gandske Verden/ men det kom andre til gode. Thi der ved/ bleff den sande Ierdom hensprid iblant Hedninge.

* Siden der effter bleff Hierusalem forderffuet/ oc de leffninger aff Israel oc Iuda bleffue henførde vdi Chaldea/ oc maatte icke komme til deris ferne Land igen før end halffierdesins tiue Aar haffde ende/ som Ieremias haffde propheterit der om || langt tilforne.

* O huilcken iammer oc wselhed maa det vere/ at it gandske Landfolck hen føris oc kommer hen vdi ælendighed/ met deris Børn tiunde oc folck/ der som de haffue ingen bolig/ huss/ herbere eller anden

verelse/ men skulle haffue deris omgengelse iblant deris hoffmodige Fiender/ som dem haffue offuerundet/ oc hoss en fremmet Tro/ oc hoss it folck met Fremmede Seder/ huor Hustruen tagis met vold/ fra sin hosbonde/ oc Barnet riffuis oc ryckis fra sin moders bryst/ som wi høre oc spørre/ at det gaar til i vor tid hoss Tyrcken met de fattige Folck/ la met de fattige Christne aff Vnger/ oc vil recke til oss met inden sex oe fyretiue Aar/ effter den lerte Mands Ioannis Hiltenii Prophetie etc. Alligeuel at || det er nu skiult faar vaare Øyen/ oc der gredis end nu huer dag offuer oss/ aff Guds ords tienere/ lige som Christus græd offuer Ierusalem.

* Der nu de vise vdi Chaldea saae den iammer oc ælendighed/ da hulde de icke saa faare/ at den arme oc wsle hob/ skulde vere Guds folck eller den hellige Kirke/ som verden dømmet altid falskelige om Guds folck.

* Her vaar io S. Peders Skib saa gaat som vndertryct oc nid siuncket vdi huer mands mund/ alligeuel at det siuncker aldri. Thi Gud opholder det som hand loed paakende hoss den Støtte der Kongen aff Babylon loed opreyse/ der de tre vise Personer bleffue kaste vdi den gloende offuen etc. oc mange der faare || trode paa Israels Gud/ end ocsaa aff Høffdingerne/ som den tid effter huer andre hulde Regementet/ 43 der vdi Babylon oc siden de Perser oc Meder/ Som Nabogodonosor/ Euildmerodach/ Darius Medus/ Cyrus/ Artaxerxes/ det er/ Assuerus etc.

For det Niende/ om Machabeernis tid

NV ville wi framdelis faa at høre/ huorlunde det gick den hellige Kirke/ vdi de andre fem hundrede Aar/ som vaare de siste/ faar Christi tilkommelse til Verden/ vnder Prestehøffdinge oc vnder de Machabeer/ vdi

Danielis Vger etc.

* Thi der vaar ocsaa stor fare paa ferde/ at Skibet heldede fuld || saare besynderlige/ der den wgudelige Antiochus vaar om borde met dem/ som Daniel tilforne haffde Propheteret om/ Oc er denne Machabeers tid/ som vaar nest faar Christi mandoms Annammelse/ meget lig denne tid som wi nu leffue vdi/ imod vaar herris Christi anden tilkommelse/ som er til Dommen/ saa at wi faa ocsaa aff denne Histori stor trøst oc husualelse/ der faare ville wi den gerne offuerløbe.

* Effter nu at løderne haffde hafft Vinterleye vdi Babylon/ som de vaare hen dreffne vdi haffs nød/ oc det vdi halffierdesins tiue Aar/ da bleffue de vdfriide ved Cyrum Kongen aff Persen/ som haffde offuer vundet de Babylonier oc ført Monarchien oc Keyserdommen til de Perser oc Meder fra de Chaldeer/ || oc da fore løderne hiem igen til Canaans Land/ det er/ løde Land/ vnder den Første som hed Zorobabel oc vnder den Prestehøffding ved naffn Iosua. Der begynte de da paa ny igen at bøde oc klincke S: Peders Skib/ det er/ de begynte at bygge op igen Staden oc Templen/ effter den ypperste Skibmands/ det er Gud Faders vilie/ som vilde lade sin Søn fødis oc haffue sin Vandrilse oc værilse paa en naffnkundig oc visser Sted/ der faar maatte det lødske Folck komme til deris Land igen/ oc Ierusalem oc templen maatte fornyes igen/ som der tilforne haffde verit en Politie oc en hellig Sæd/ som Esaias det saa kalder/ det er/ en visser oc 44 sande Guds Kircke oc Menighed/ alligeuel at hun end siden effter at hun kom aff Fenxelet/ bleff mere vanskabt oc saa verre vd/|| end hun gjorde mit i sin ælendighed vdi det Babilonske Fenxel/ thi end dog Cyrus Kongen aff Persen loed vd gaa en recess oc befalning/ at Templen oc Staden skulde opbyggis igen/ oc hand gaff dem igen de Kaastelige Kar oc klenødier/ som Nabogodonosor loed tage fra dem aff Templen/ da bleff alligeuel den bygning/ det er/ Templens oc Stadsens opretning forhinderit dem faare vdi thu oc fyretiue Aar/ fordi at Cyrus haffde rustet sig/ oc førde krig mod de Scyter oc vaar der met forhindret/ ind til saa lenge at der gick en Ny befalning vd ved Darium/ som kom effter Cyrum vdi den Persiske Monarchi/ oc det skede vdi det andet Darii regementis Aar/ oc i det samme aar begyndis Danielis Vger/ det er fire hundrede oc halffemte sinds tiue aar/ || som varede ind til Christum en Første/ det er/ ind til Christus vaar Tredue Aar gammel/ oc begynte sit embede.

* Men huad det vaar for en Seylads/ huad for nød oc wmage de haffde vdi disse fem hundrede Aar/ finder mand klarlige vdi Esræ Nehemïæ oc i de Machabeers bøgger. Oc wi som leffue i dag forfare lige saadan forhindrelse paa Guds ords Framgong/ som de forfore oc forsøgte den gong. la stor wuillighed/ stor affdragt/ stor had oc affuend/ stor forfølgelse er saa vel nu paa ferde/ som i den tid.

* Disse tho merckelige Propheter Haggeus oc Sacharias hengde hart ved/ hoss Zorobabel oc hoss Iosua oc paaminte oc formanede dem/ at de skulde lade opbygge || Templen oc Staden igen/ men de fordroge det/ dag fra dag/ at det vilde icke fram/ som det skeer ocsaa nu hoss oss/ der mange hande ting maatte vere ydermere beskickedede oc vdrette til gaffns oc til Guds Ære/ oc der veries dog faare/ aff de wgudelige/ saa gick

det ocsaa den tid til/ ind til saa lenge at Esras Oc Nehemias komme hiemeffter huer andre vdaff Persen vdi Artaxerxis Kongis tid.

* Disse tho/ der de komme til de andre tho/ da gick det faar sig met Templens oc Stadsens bygning/ Gud vere loffuit til 45 euig tid/ at der findis end nogle vdi Øffrigheds Stat/ vere sig huor faa de kunde vere/ som rettelige oc hiertelige mene Guds sag gaat oc ere deris Lands Herrer til hielp oc tilskyndelse || at promouere oc forfremme Religion til det beste/ oc ere end redbone der til/ oc tage end vndertiden en snibbe op/ aff de wgudelige/ oc snababis met dem/ som disse tho gjorde Esras oc Nehemias oc Folcket met dem/ der de maatte haffue Mureskeen i den ene haand oc Suerdet i den anden haand/ saa lenge til Templen oc Staden vaare fornyede igen/ Saa vil det icke gaa vdaff foruden Kaarsit oc forfølgelse/ huad mand vil haffue fram til Guds Ære/ der faar bliffuer der/ disuerre/ megit til bage staaendis/ som burde at vdrettis. Ingen vil fortørne hin anden der offuer/ vden en ret Esras eller Nehemias findis der iblant at vere/ som taar trolige oc dristelige hugge sin Nese vdi Sten for Gudz Æris skyld. ||

* Her vaare Guds Folck først vnder Prestehøffdinge eller vnder de ypperste Prester mere end i 300 Aar/ der nest vnder de Asmoneer eller Machabeer mere end i hundrede Aar/ paa det siste vnder de Idumer er/ ind til Herodis tid/ oc til Christi tilkommelsis tid/ icke langt fra it hundrede Aar. Legge disse Aar til sammen/ da haffuer du lxx Daniels vger/ det er/ cccclxxxx. Aar.

* De ypperste Præster vaare tiue i tallet oc alle Aarons Slect/ fra Iosua den første/ ind til Oniam den siste/ som hed Menelaus. Vnder disse Regenter leffuede Guds Folck mere end vdi try hundrede Aar/ som førre er sagt/ oc i den tid førde den Store Alexander Monarchien oc Keyserdommen fra de Perser oc Meder/ til de Græcker/ || effter Daniels Prophetie.

* Men der Alexander vaar død da fulde de aff Syria oc aff Ægypten tit oc offte ind i Iødeland/ oc sloge mange tusinde ihiel.

* Der effter kom Antiochus den blodhund/ vdi den siste ypperste Prestis tid/ som hede Onias Menelaus/ som gjorde hannem hielp oc bistand vdi hans Tyranni oc grumhed. Hand plagede Iødeland/ at det vaar aldrig saa plaget til forn/ 46 hand gjorde try anlaab til Iødeland/ den første ved sig selff/ den anden ved Apolonium/ och den tridie ved Atheneum.

* Thi først gaff hand sig selff ind i Staden oc i Templen/ met plustern/ mord oc blodstyrting/ paa || det aller gruseligste.

* Der nest sende hand Apolonium der ind/ at hand skulde lade/ som hand vilde gøre sit offer der/ Oc der met gjorde hand it stort Mandmord i Iødeland.

* Paa det siste sende hand did/ en Første ved naffn Atheneus/ met streng befaling/ at de skulde annamme oc ved mact holde Hedningernis oc Græckernis Religion i Hierusalem oc i Iødeland/ oc at de skulde offre oc ede Suinekød/ oc da bleff deris omskerelse dem forbuden vnder deris liffs fortabelse. Her fundis mange/ som vilde langt heller dø/ end forlade deris Iødske Religion/ som den Quinde met hendis siu Sønner etc. ||

* Her reysde sig da op de Asmoneer/ det er/ Matathias met sine fem Sønner/ som vaare Iudas Machabeus/ Simon/ Ionathas/ Ioannes oc Hircanus/ oc de stridde for Folcket mod den tyranni/ som Antiochus brugede oc loed bruge i Iødeland/ Paa det siste leffuede de vnder de Idumeer oc Herodes/ ind til den rette Frelsermand vor Herre Iesus Christus kom til Verden/ sist vdi Daniels vger/ der Keyserdommen vaar førd/ fra de Græcker til de Romere/ ved Keyser Iulium etc.

* Saa førde Gud almectigste S. Peders Skib/ som ieg nu saa kalder/ det er sin Christne Kircke igennem det gamle Testamente fra Patriarckerne oc til Dommerne/ fra Dommerne oc til Kongerne/ fra Kongerne oc til Presterne och || fra dem til Christum/ som er en euige Fader/ en Dommer offuer leffuende oc døde/ en Konge offuer alle Konger/ oc en euige Prest/ ocsaa i dag ved sin Faderlighed holder oss fram/ iblant vore wuenner/ ved sin Dom/ fordømmer vore modstandere/ ved sit Kongedømme beskermer oss fra vore Fiender oc holder oss i sit Rige/ och ved sin Prestedømme beder for oss/ hoss Gud Faders høyre haand/ at der som wi end helde oc velte/ da siuncke wi dog icke oc ey helder forgaa/ der paa ere wi fuld visse/ des vere Gud loffuit til euig tid Amen. ||

ny Testament

HER til haffue wi hørt/ huorlunde S. Peders Skib der er/ Iesu Christi egen Skib/ den hellige Kircke er foruaret aff Gud/ det gandske gamle Testamentis tid/ vdi fire tusinde Aar til land och vand/ fra første Verdsens begyndelse oc ind til enden paa det gamle Testamente.

* Som fra Adam oc til Noe hen ved tusinde Aar/ der hun huilede sig vdi den første Foriættelse om || Quindens velsignede Sæd.

Fra Noe oc til Abraham ved andre tusinde Aar/ der hun i meddel tid/ vaar vdi Arcken oc kastis hid oc did/ i stor fare. Fra Abraham oc til Iacob vdi thu hundrede Aar der hun vandredde nu i Canaans Land/ nu i Egypti Land.

* Fra Iacob oc til Mose/ vdi andre thu hundrede Aar/ der hun fant en haffn i Egypten oc Ioseph der faar sig/ huilcken haffn der bleff wrolig paa det siste.

* Fra Mose oc til Iosue vdi fyretue Aar/ der hun vandrede vdi Ørcken.

* Fra Iosue oc til Dommerne/ vdi it hundrede Aar/ der hun || fant en haffn i Canaans Land/ effter at Hedninge vaare vddreffne faar hendis Ansigt.

* Fra Dommerne oc til Kongerne vdi trehundrede Aar/der hun bleff offuer falden aff de omliggendis land.

* Fra Kongerne oc til de ypperste Præster vdi fem hundrede Aar/ der hun maatte hen vdi det Assyrieske oc siden hen i det Babylonske fenxel.

* Fra de ypperste Præster oc fra de Machabeer ind til Christum/ vdi andre fem hundrede Aar/ der hun kom igen til Canaans land alligeuel at hun fik mindre rolighed der/ end tilforne.

* Dette/ siger ieg/ haffue wi || hørt huorlunde hun er plaget/ vdi de Keyserdomme paa det siste/ først aff de Chaldeer vdi Babylon/ saa aff de Perser oc Meder/ paa det siste aff 48 de Græcker/ Antiocho oc andre/ dog saa at hun bleff foruaret aff Gud/ at hun bleff ved oc icke forgick eller bleff til inted/ Heluedis porte kunde icke bliffue hende formectige/ som de icke end helder bliffue nu i denne siste tid/ imod Verdsens ende/ det skal inted lykkes hendis wunnere mod hende/ de bliffue endelige forderffuede.

* Nu følger her effter huad den hellige Kirke er vederfaret i det ny Testament oc i det Romske Keyserdom/ Sandelige/ huad der bleff glemt aff Tyranni oc grumhed/ i det gamle Testamente oc i de andre Keyserdomme/ det vederliggis || hende offuer flødelige nock i det Ny Testament.

* Her haffde hun ventit sig bedre lycke oc framgong ind til Verdsens ende/ effterdi Christus vaar nu selff kommen/ oc haffde omvent det gamle Testamentis offer oc skick/ til det Ny Testamentis skick oc det stadfestet met de thu høyuerdige Sacramente/ daaben oc hans hellige Naduere/ Men dis bedre det gick hende met/ paa denne side/ disuerre gick det hende paa den anden side vnder Kaarssit oc forfølgelse/ vnder Dieffuelens oc/ Verdsens mord oc løgen/ som hende lider icke end meget vel paa denne dag i den maade/ det maa vere kerd oc klaget faar hannem aleniste/ som kand oc vil snarlige gøre en god ende der paa ved Domme dag. ||

* Det ny Testamentis tid oc Aar her til/ ere tusinde fem hundrede/ halfftedie sinds tue oc try paa dette Aar/ som wi lige saa tele/ Oc vaar begyndelsen til disse Aar/ end nu en part/ aff de halfftierdesins tue Danielis vger/ som ind til Cristum en Første/ som bleff ihiel slagen i den siste Danielis vge/ oc mit i samme vge ophørde Lowen/ det er saa at forstaa/ at Christus Iesus sad selff ved styret i S: Peders Skib/ det er hand styrde personlig selff sin Christelige Kircke vdi sin ærefulde manddom/ met sin lerdom oc vnderlige gerninger/ i try samfelde Aar/ och først i det fierde Aar døde hand paa Kaarssens Galie for vore Synders skyld/ oc strax i det samme Aar lagde Apostlerne Mosi oc det gamle Testamentis Low oc skick || vdaff som vaare ekon figurer til Christi embede oc Testament/ som mand maa lesse i Apostlernis gerninger.

49

* End dog at Christus predickede icke vden i tre Aar/ saa forlod hand alligeuel aldri sin kircke huercken tilforne eller siden. Christus vaar den klippe vdi Ørcken/ der gaff Vand aff sig/ oc Esaias siger aff Christi mund saa/ leg bar hende/ oc ieg vil framdels bære hende. Christus siger selff: leg vil icke forlade eder at i skulle vere Faderløsebørn leg vil vere hoss eder ind til Verdsens ende.

* Men i disse try aar sancker Christus sin Kircke til sammen igen som vaar adspred vdaff de wgudelige Pharisæer/ Sadducæer/ Essæer oc aff andre Secter/ oc renser hende || igen met sin sande och Christelige Lerdom aff den Pharisaiske surdey/ som hun oc saa i dag rensis aff den Papistiske vildfarelse oc bedrageri

etc.

* Huad Christus nu lærde og gjorde med sine Discipler i de try Aar findis vdi de Euangeliske Historier/ som bare vidnisbyrd om hans Lerdøm/ miracler/ død og opstandelse etc.

*Der til met/ huad der er skeet med den hellige Kircke strax effter hans opfarelse til Himmelen finder mand i Apostlernis gerninger/ og huad lycke hun haffde vnder Anna/ Caipha/ Pilato och Herode/ i det hun effterfulde Christum. Lige som Herodes loed hals hugge S: Hans Baptist/ och som løderne vilde sla Lazarum ihjel/ der Christus haffde opreyst hannem || aff døde saa stenede de S: Staffen ihjel og S: Iacob maatte bukke for Herodis suerd/ der S: Peder nøye vndkom paa den tid/ och mange andre med dem lidde somme døden/ og somme anden forfølgelse/ spaat/ armod/ slag/ og atspredelse effter S: Staffens død.

* Dette skede alt med det første/ effter at Christus vaar opfaaren/ og vaar ekon en begyndelse til mere ont/ og saa gaat som leeg/ ind til Keyser Nero loed huæde sit Suerd til det Christne blod/ der vnder bleff S. Pouel/ der bleff S. Peder kaarsfest/ Oc her skal mand først begynde at tæle trehundrede Aar/ vdi huilcke den hellige Christelige Kirke bleff forfuld/ Pint og plaget aff de Romske Keyserne og Tyranner. ||

50

For det andet om Tyrannernis tid

SAa haffue vi nu hørt aff Guds naade/ huorlunde den hellige Kirke er beuarit først i det nye Testament/ der vor Herre Iesus Christus selff sad ved Styret/ i S. Peders Skib/ med hans forklarede Manddøm/ som hand tog aff lomfru Maria etc. Der faar ville vi nu see den samme Christelige Kirkis framgong i det Ny Testament/ huorlunde hun haffuer vandrit vde fra Herren/ som Paulus siger/ i denne Verden og i det Romske Keyserdøm/ saa at hun bleff sig altid selff liig i Kaarssit og forfølgelse. Hun lidde meget ont i de andre Keyserdomme til forn/ som før er sagt/|| men det kom icke her ved/ Her maatte hun drage den røde Kiortel paa/ thi det kaastede blod/ dog kom hun end her offuer met/ aff Guds Naade/ Hand vere der faar loffuit og Ærit til euig tid. Amen.

* Paa det/ at mand kand disbedre mercke/ huad her effterfølger/ skal der giffuis act paa/ at det Ny Testamentis tid/ ind til denne vor tid/ som vi nu leffue vdi/ skiffis bequemmeligst vdi fire parter.

* Den første part er Christi tid og alder/ paa hans Manddøms vegne/ her paa lorden.

* Den anden er Tirannernis tid/ ved tryhundrede Aar.

* Den tredie er Kieternis tid/|| ved andre try hundrede Aar.

* Den Fierde er Pawernis tid aff Rom ved Ni hundrede Aar/ ind til vor tid/ saa at denne tid kand vere den Femte part/ aff det Ny Testament/ og maa kaldis Euangelii fornyelsis tid/ i disse siste dage mod Dømmen/ som Christus propheterede der om og sagde.

* Oc skal dette rigis Euangelium predickes vd offuer den gandske Verden/ alle Folck til it Vidnesbyrd/ og da skal enden komme. Her til brugede Gud den salige Martino Luthero/ Det er gruseligt faar de wgudelige/ at det skal prædickis dem til it Vidnesbyrd/ som skal siden strax paa domme dag bære 51 vidne offuer deris wgudelighed/ at de vaare forherdede och || vilde icke tro.

* Saa er nu den Hellige Kircke først foruaret aff vor Herre Christo selff/ som leffuede her paa lorden i try og tredue Aar/ Der nest antuordede hand sine Apostler hende/ og de hulde hende framdelis ved heffd og mact/ ind til det andet og hundrede Aar/ effter Christi fødsel/ det er/ til det andet aar vdi Keyser Traiani Regement. Thi da døde S: Hans Euangelist/ som leffuede lengst aff alle Apostler/ og hand screff de siste bøger i Bibelen findis. Oc da ophørde mirackeler og den første Kirckis tid/ som kaldedis Primitiua Ecclesia.

* Lige som nu Christus bleff fristet aff Dieffuelen første gong med Sten/ at vende om til || brød/ saa bleff ocsaa hans brud den hellige Kircke hannem liig i det stycke og i den Fristelse/ i det ath hun bleff tryct vnder Kaarssit i try hundrede aar/ aff Dieffuelens limmer/ som vaare Tyranner/ og det met Suerd/ hunger og bester.

* Oc alligeuel den Christne hob leffuede i disse tryhundrede aar/ vnder fem og tredue Romske Keyserne/ saa bleffue dog de fattige Christne allermost plagede og foriagede/ forfulde og ihjelslagne aff disse thi effterfølgendis Tyranner/ Oc vaar samme forfølgelse saa stor och saa grum/ at det er inted vden leeg med den forfølgelse/ som er vdi Tydskland/ mod Guds ord paa denne tid/ om den lignes ved disse Tyranners

forfølgelser. ||

* Den første Staarm och hellige Kirckis forfølgere vaar vnder Keyser Nero/ som vaar den siette Keyser Nero/ oc da vaar der sæt en Skaw offuen ved S: Peders Skib/ saa at det vaar nu fulder met Christet Folck/ det er/ den christelige Kircke vaar da formerit met det hedntske Folck/ som trode paa Christum Iesum vdi Grecke land/ Valland/ i Rom etc.

* Denne Nero vaar en grum Tyran/ som myrde sin egen Moder/ oc gjorde mange skendelige oc whørsomme Gerninger/ som vaare mere aff dieffuelen selff/ end aff Keyser Nero/ som aff it Menniske. Eblant andre dieffuelsens gerninger hand 52 gjorde/ da forfulde hand de Christne vdi siu Aar/ Den tid Vespasianus met sin Søn Tito lagde || lødeland øde/ Da loed ocsaa Nero halshugge S. Pouel/ oc kaarsfeste S. Peder/ siden slo den Tyran sig selff ihiel. Sku mig her huilcken rød Kiortel hand førde hende vdi/ oc huorlunde hand foer aff sted met hende/ saa at hand fick it ret Skalcke naffn der aff/ som end nu i dag brugis. Den er en ret Nero/ siger mand/ det er saa meget sagt/ det er en Skalck/ oc naar mand kand icke nock sige aff en Tyran oc Skalck i it Land/ da siger mand at hand er Nerone Neronior/ det er/ hand er verre oc grummere/ ocgør gruseligere Gerninger end Nero gjorde/ Gud giffuit at der aldri skulde findis nogle aff hans Børn flere ehur kraftig at Dieffuelen er i de vantro Børn/ oc gør sine gerninger i dem oc ved dem. ||

* Den anden Staarm och forfølgelse vaar vnder den elløffte Keyser Domitiano/ vdaff hues befalning S. Hans Euangelist bleff forsent til den Øe Pathmos. Denne Flusmecker bleff ihiel slagen vdi sit Pallatz aff dem som haffde besoret sig mod hannem. Det faar saadan ende met Tyranner/ naar de haffue lengst forfuld vor Herre Christum/ hans ord/ Kirske/ Religion oc Tienere/ De vdstyrte blod/ de mue lade deris blod til igen/ oc det vaar end da gaat for dem/ om det maatte der met vere giort/ den euige heluedis ild ere de der effter fuld visse paa/ saa mange/ som sig icke rette oc bedre.

* Den tredie staarm vaar vnder Traiano. De tho første forfølgese skede vdi det første hundrede || Aar/ hen ved halffiersinds tiue Aar/ effter Christi opfarelse til Himmels/ Men disse fire/ som følge nu her effter skede vdi det andet hundrede Aar/ effter Christi opfarelse. Vnder denne Traiano bleff S. hans Euangelist hiem kaldet igen aff den Øe Pathmos/ oc døde vdi denne Keysers regementis andet Aar/ som vaar i det hundrede oc tiuende Aar effter Christi fødsel. Oc strax effter hans død/ bleffue der gjorde tre suaare anløb til den hellige Christelige Kirke/ saa at de vilde strax haffue skudet S. Peders Skib i senck.

53

* Den første vaar Suerdet/ som bleff io skarpere oc skarpere der imod.

* Den anden vaar de Romske Biscopers (thi mand viste icke end da aff Paffuer at sige paa den tid) ny traditioner || oc paafund/ som de besuarede det met/ som met Viiduan/ fyretiuue dags faste/ Chrissme/ plet i houedet etc. Huilcket den hellige Augustinus siden vdi sin tid klager vdoffuer.

* Den tredie vaar den Kettters Montani vildfarelse/ Her giffue huer act paa/ om det icke ocsaa i vor tid er plaffuit met lige saadanne try anløb/ først met Paffuernis paafund oc traditioner/ der nest met Tyranners Suerd oc forfølgelse oc end ocsaa der hoss/ met Gendøberis vildfarelse/ saa at det maa nu saa vel vdi sin alderdom oc siste tid lide alle honde/ som vdi den tid. S. Ignatius bleff vnder denne Tyran/ hen dømt til at kastis faar bester oc grumme Diur vdi Antiochia der som hand vaar en biscop.

* Den fierde Staarm vaar || vnder den Keysere oc Tyran Seuero/ vnder hannem bleff Leonides Origenis fader met mange andre Martyrizerede oc drebte/ Hand døde aff Podal etc.

* Den femte Staarm och forfølgelse vaar vnder Maximino/ oc her miste disse Fromme Biscoper Pontianus oc Anterus deris liff/ oc denne Tyran bleff ihielslagen vdi hans Pawlun.

* Den siette Staarm vaar vnder den blodhund Keyser Decio/ oc bleffue fult Martyres tagne aff dage/ besynderlige/ Sixtus en Romske biscop/ S. Laurentius de Fattiges forstandere i Rom/ Fabianus/ Agatha/ Apolonia oc andre/ Denne Tyran bleff drucknet. ||

* Den siuende Staarm vaar vnder Keyser Vibio/ Hostilio Gallo/ Vdi hans første Aar/ døde Origenes/ och bleff denne Tyran met sin Søn Volusiano ihielslagne.

* Den ottende Staarm vaar vnder Valeriano/ vdi det tredie hundrede Aar/ her bleffue disse Biscoper Lucius/ Stephanus/ Martinus drebte/ oc denne Tyrann bleff Kong Saporis aff Persen/ fodskammel/ naar hand vilde stige paa sin hest/ eller aff.

54

* See mig her til huad den hellige Kirske haffuer lidt vnder disse Tiranner/ dog leffuer hun end nu/ oc de haffue deris løn borte. ||

* Den Niende Staarm vaar vnder Aureliano/ som bleff ihielslagen aff sine egne Tienere. Vdi saa maade fare de blodige nid til Heluede/ som hine Slactere.

* Den tiende vaar vnder Diocletiano som varede vdi ti samfelde aar/ oc her bleffue søtten tusinde Martyres Krunede i en Maaned/ Denne Tyran slaa sig selff ihiel oc tog saa hen effter de andre.

* Saa haffue wi nu hørt begyndelsen aff det ny Testamente/ och den hellige Kirckis ferd oc lycke vdi de første try hundrede aar/ effter Christi fødsel/ der som hun haffde den røde Kiortel paa/ som vaar døbt oc faruet vdi hendis lams och brudgoms blod/ den tid de wgudelige Tyranner lagde dem effter/ oc vilde besegle til/ det salige Guds || ord/ met deris velde oc pine/ som Pilatus beseglede Christi graff til/ at hand aldri skulde opstaa igen aff døde. Om disse indsegle kand mand lesse vdi S: Hans Euangelistes obenbarelsis bog/ fra det fierte Capitel oc ind til det ottende/ oc der til met de ni Eusebii bøger vdi Kirskens Historier. ||

Om Ketternis tid.

NV følge her effter de andre try hundrede Aar/ ind til Pauens oc til Mahumeths tid/ Oc i disse try hundrede Aar/ bleff der støt i de siu Basuner/ som S. Hans scriffuer om i sin obenbarelsis bog/ fra det ottende Capitt: oc ind til det trettende/ det er/ Hine mange Kettere/ som lagde den hellige Scrifft vrangelige vd/ effter deris løgen oc falske mening/ saa at S: Peders skib/ der det haffde verit i den haffsuelff/ vnder de thi suare Staarm/ maatte nu støde paa disse klipper/ Det er/ den hellige Kirske/ som vaar til forn ilde plaffuit aff thi grumme Tyranner/ bleff nu forstyret vdaff 55 mange Rettene/ saa at hun lidde her den anden fristelse effter vor herre lesu Christim der Satan førde Scrifften mod hannem || dog i styckeuerck aleniste oc her haffde hun sin huide kiortel paa etc. Thi dette er Satans seduane/ at hand først grummelige offuer falder den Christelige Kirske/ met mord oc manddrab/ siden der effter met smigger oc løgen/ paa det siste met baade dele til sammen. Saa vederfaris oc den lille Christi hob det samme/ først vnder de siu Indsegle aff Tyranner/ der nest vnder de siu basuner aff kettere/ paa det siste vnder de siu Skaale aff den Antichrist Paffuen/ oc aff Mahumet/ dog bliffuer den arme ringe hob alligeuel ved/ oc bier oc foruenter en bedre lycke/ den feyler dem icke paa det siste vdi Himmelen/ der som de bliffue en euig Kirske oc endelige beuarede fra alle saadanne Bylier/ Staarm oc Anlaab.

* Saa ville wi nu giffue oss til || disse try hundrede Aar/ oc her see den hellige Kirskis lycke/ fare oc fristelser/ at Gud kand faa disydermere sin loff der faar/ ath hand foruarer sin kircke stedtze oc altid.

* Der nu den siste Tyran/ aff de thi/ Diocletianus Keyser vaar død/ sist i de try første hundrede Aar/ da kom effter hannem i Regementet en drabelig from Keyser/ den Store Constantinus/ som styrde oc regerede det Romske Keyserdom vdi tredue Aar/ en merckelig lerd oc god Første/ vel optuctet i bogelige kunster oc gode Seder/ la vdi al Gudfryctighed oc dydelighed/ Oc der hand vaar omuent til Christum/ skickede hand alting til Veye oc i law igen/ til fred oc enighed i Religion/ som til forn vnder de thi Guds ords forfølgere vaar forstyret oc fordempet. Saa || at S.Peders Skib bleff saa bøt oc ferdet igen/ at alt det fremgangende onde bleff forglemt/ som det skeer naar en god afften kommer effter en ond dag/ Oc it varmt Solskin effter mange mørcke oc regenuordne dage/ Saa kommer dog Gud igen (som hand kom Noe ihw vdi Arcken) oc giffuer en gledelig Stund/ der som wi kunde ekon giffue act der paa.

* Denne Keyser loed besicke alle vide vegne/ vdi sit gantske Keyserdom den rette Guds dyrckelse vdi vor Herre lesu 56 Christo/ och at det hellige Euangelium bleff predicket rent oc klart/ oc at Guds ords Tienere komme til deris heder/ oc til en god vnderholding igen/ Oc at de affgudiske templer oc dyrckelse bleffue nedslagte oc ødelagde. Oc i deris || sted gode Christne kircker oc templer opbygde igen.

* Men her er ingen languarende glede i dette lifff/ thi hun omuendis snarlige til graad oc sorgue/ Gud giffue oss naade/ ath wi kunde det acte vdi denne naadelige tid/ Oc tage tiden vare/ bedre end wi gøre etc. paa det/ at den wendelig tid i gleden maatte snart komme:

* Thi Arrius en Prestmand vdi Alexandria spilte den glede igen Oc forstyrede den gandske Christelige Kircke vdi Greckeland/ tuert oc endelangs oc bleff en Hoffuitketter først i disse try hundrede Aar/ i det at hand sette sig op mod sin Biscop/ oc fornictede Christi Guddom/ oc støtte saa i den første Basune/ aff den Sted i S: hansis Euangelio. Faderen || er yppermer end ieg/ Der bleff da hagel oc ild/ oc blod der iblant menget oc sent ned paa lorden/ oc den tredie part aff Træene bleff opbrent oc alt grønt Gress forbrent/ saa at der vaare vdi den gandske Christelige Kirke icke flere end disse tho Biscoper/ Alexander oc Athanasius/ som stode imod Arrio den Hoffuit ketter.

* Denne Constantinus loed forsamle til Concilium i den Stad Nicea/ vdi Greckeland/ tryhundrede oc atten

lerde mend/ Biscoper oc andre om Arrii Lerdom at dømme paa/ oc om det ord/ [x][x][x][x][x][x][x][x]. Oc da lod hand Arrium foruise vdaff Keyserdommet. Men Constantius Constantini Søn loed hannem hente hiem igen oc fordagtinget hans vildfarelse oc Ketteri. Saa mue der alt vere || fem i it huss mod huer andre/ som Christus siger/ Sønnen mod Faderen etc. som denne Constantius vaar imod hans fromme Fader Constantinum.

* Effter denne Constantinum kom den forløbne Christen Iulianus oc bleff Keyser vdi en ond tid/ Oc haffde sig mod de fattige Christne først som en Ræff oc stiden som en Vlff. Thi først brugede hand tredskhed oc surfittighed/ i det/ at hand loed alle Scholer komme paa fode igen/ oc loed det sig 57 saa ansee/ lige som i Constantini tid/ Men strax der effter brugede hand sin Grumhed och loed hente alle framuoxne personer aff Scholerne oc skickede dem hen i Krii oc aarloff/ Oc scseff saa til alle steder at de skulde forlegge deris Tienere som predickede dem Gudz ||ord faare/ Huilcket mange falske Christne skulde vel ocsaa i dag vere rede til ihuor hellige de siunis vnder it falsk skin oc it bøckelers hierte/ vaare ekon Aarloff giffuit/ oc deris Suerd vaare dragit/ da laa straxvort hoffuit i gressit. Wi omgaas met dem/ wi ede oc dricke met dem/ predicke faar dem etc. Saa gaar det nu/ saa gick det den tid til.

*Denne Iulianus stod met de Arrianer lige som Papisterne haffue bistand aff de wgudelige/ i denne tid/ oc hand forfulde de Christne oc kaldede dem spaattelige Galileer/ fordi at vor Herre Christus som de dyrckede/ vaar opfødt i Nazareth vdi Galilee Land/ Ia hand loed søge offuer den gandske Verden/ effter S. Athanasium Biscop/ oc vilde haffue død paa hannem/ dog bleff hand || vnderlige nock beuaret baade til land oc vand/ Oc kom end hiem til sin Faar igen/ som hand end ocsaa trøstede dem/ der hand foer fra dem/ met disse ord/ Mine Børnlille verer Trøstige/ det er eckon it taag/ oc gaar snart vdoeffuer/ oc ieg skal komme til eder igen.

*Strax effter Arrius haffde faaet en slem død/ begynte hans tuende Discipler at forstyre den hellige Kirske/ Den ene ved naffn/ Eunomius/ Den anden Macedonius ind til Iouiniani Keysers tid/ oc saa forløb sig det første hundrede Aar aff disse try Hundrede aar.

* Thi Iouinianus bleff keyst til Keyser/ Guds Aar try hundrede tresinds tiue oc sex/ der Iulianus vaar stungen i strid/ oc sprette blodet || aff sit saar op mod Himmelen oc gaff sig tabt met disse Ord/ Vicisti tandem Galilæe/ Du Galileyske mand haffuer dog vundet/ Saa pleyde hand at kalde vor Herre Christum. Ia hand vinder lige saa i dag alle falske Christne oc Guds ords forfølgere vdoeffuer/ de faa at giffue sig tabt/ spaatte oc styrte/ naar de kunde icke lengere forfremme deris onde vilie/ och tyranni mod de fattige Christne/ 58 Faa Tyranner aff det slag fare fra detis bleseng til heluede/ men faa gerne en wdød aff Verden/ som ocsaa mange bede dem ont etc.

Denne Iouinianus vilde icke før annamme Regementit/ før end den gandske Hær loed sig omuende til Christum som haffde verit wgudelig met/ oc vnder den wgudelig || Tyran oc blodhund Iuliano. Huad/ sagde hand/ skal ieg vere Keyser offuer en hob Paganer oc wchristne/ effterdi at ieg er selff aff Guds naade en Christen? O huilcket Førsteligt Hierte/ oc huilcke førstelige ord/ som ere io verde at effterfølgis/ aff huer Christen Første/ som haffuer Mange wgudelige vndersaatte baade i sit Raad oc vden faare. Det skicker sig saa vel vdi Guds ansict/ at huor som en Christen oc gudfryctig Første er/ der kunde ocsaa findis it Christeligt oc Gudfryctigt raad oc Christelige oc Gudfryctige Regenter oc vndersaatte i lands regementit. Ellers kand en Christen første icke meget vdrætte til gaffns oc til Guds Ære/ der som de ere wgudelige oc frauillige/ som skulle hielpe hannem at styre oc regere land oc rige etc. ||

HEr begynte atter igen den Christne hob/ at rette sig op oc fick it haab/ at det maatte end da bliffue gaat. Men i denne Verden er inted fast oc vist/ det mand kand forlade sig til. Denne Iouinianus bleff icke vden iu Maaneder i Regementit/ oc døde vdi it ny kalkit herberig aff kalck oc stanck i en Stad ved naffn Dadastana.

* Den tredie fra hannem ved naffn Valentinianus vaar ocsaa en Christen Keysere. Mand siger at det skal tilige krøge/ en god kraag skal vorde/ det findis ocsaa sant at vere vdi denne Valentiniano.

* Thi der hand vaar end da vdi tieniste met den wgudelige Iuliano/ gaff hand en affgudiske Prest/|| som stencte Viid vand paa hannem/ en kind hest/ strax i Kirske dørren oc sagde. Hui stencker du skarn paa mig? leg bliffuer mere skiden der aff end ren/ det vaar oc i sandhed saa.

59

* Men hand tog en anden til sig i Regementit som hed Valens oc vaar hans Broder/ hand vaar en Arrianer/ oc der faar vaar hand de Christne saare hadsk oc forfulde dem paa det høyiste/ som den histori om de Edessener vel vduiser/ der hand gaff sin Slaatsherre en kindhest/ oc en grum befalning der hoss at alle Christne vdi den gandske Stad skulde anden dag ihielslaas i Kirsken/ Men det bleff aff Guds naade affuent ved samme Slaats Herris snilde raad etc. Tyrannen fick sin fortiente løn. ||

* Thi der hand icke torde saa ilde fare met de fattige Christne/ som hand gerne vilde den stund hans broder Keyser Valentinianus leffde met hannem/ oc hand bleff effter hans død saa megit hadskere/ mod dem vdi try samfelde Aar/ bleff hand først faargiort aff de Gother/ oc siden opbrent vdi it armt hiurde huss. Sic transit gloria mundi. Saadan ende faar det met denne verdsens praal oc wgudelige væsen.

* Vdi denne tid vaar S. Augustinus it vnct Menniske/ oc lidet tilforne leffuede disse effterscreffne Patres Basilius/ Epiphanius/ Ambrosius/ Cirylius/ Nazianzenus oc vaare Biscoper oc screffue gode bøger huer i sin Sted/ som hand bode.

* Oc de haffde disse Rettere || Fotinum/ Iouinianum oc Vigilantium at dragis met/ Oc da vaar det Concilium til Constantinopel mod Macedonium oc Eudoxum/ som de haffde ocsaa at dragis met.

* Oc der nu Damasus Paffuen i Rom/ met sine effterkommere/ ginge frem met deris wgudelige Ceremonier/ Menniskens paafund och skick/ da bleff Rom forstyret och forderffuit aff de Gøther/ oc det aff Guds synderlig dom och tilladelse/ Thi naar det vil icke andet vere/ da faar hand selff/ at slaa der iblant etc.

* Vdi saa maade bleff da Keyser Valens Tyranni oc grumhed/ oc den gandske Staarm nidlagt ved de Gøther/ som det gerne skeer/ ath naar de Christne haffue engen redning heller vndsetning hoss Mennisken/|| da pleger Gud at sende fiende offuer fiende/ oc faar dem at ryckis til sammen/ saa at de Christne vndkomme da deris forfølgelse/ oc bliffue 60 reddede/ Som Gud fride Daudid ved den Suend der kom rendende til Kong Saul/ oc gaff hannem til kende/ at de Philisteer vaare indfaldne i Landet/ der maatte hand lade Daudid fare/ som hand haffde faar sine øyen/ oc giffue sig mod de Philisteer oc bleff siden met sin Søn Ionatha slagen i strid/ och Daudid bleff Konge effter hannem. Saa kaster Gud bladet om ocsaa paa denne dag/ tencke sig der effter/ huo som der ligger mact paa/ Gud siunis at soffue ved de Potentaters Tyranni oc grumhed. Men den soffuer icke/ oc icke end heller slummer som beuarer Israel. Soffuer hand end da soffuer hand icke offuer || sig fordi.

Nu følger Gratianus hernest/ en gudfryctige Keyser/ oc effter hannem kom Theodosius Magnus Keysere/ en offuer maade from Første. Vdi hans tredie aar/ bleff S. Augustinus døbt/ som til forn vaar en Arrianer vdi tredue aar/ oc siden bleff en Christelig Strismand mod mange Kettere/ som hans thi bøger vel vduise/ besynderlige den anden siette och siuende/ som hand forfølger de Arrianer/ Manickeer/ Donatister/ Pelagium oc andre vdi/ som en ret Guds mand/ der til kaldet aff Gud/ oc kunde icke trettis der ved/ som ocsaa den fromme Guds mand Lutherus i vor tid lagde sig veldelige mod det ganske paffuedome. ||

* S. Augustinus haffde mettienere faar sig/ Ambrosium oc effter sig Hieronymum oc Gregorium Nazianzenum/ oc deris lerdøm er bemenget met Ceremonier/ oc fremmede meninger/ som de Paffuer i Rom haffde besmittet den hellige Scrifft met/ oc vaare nu komne i brug oc vane/ før end disse Patres begynte at scriffue/ saa at mand skal lesse deris scrifft met en ret paaactelse/ huad ret oc huad icke ret er. Dog er S. Augustinus den ypperste oc beste iblant dem alle oc en krone faar de hellige Patres i dette Ny Testament/ som Kong Daudid vaar faar alle Propheter i det gamle Testament en krone etc.

* Disse tider vaare ved fire hundrede Aar/ effter Christi fødsel. ||

61

* Denne Keyser Theodosius vaar det hellige Euangelii Sandheds beskermere/ oc beskickedede alting vel/ vden det ene stycke/ at for hand vaar snar troendis/ naar mand klagede noget faar hannem/ da slo hand der offuer een tid/ tolff tusinde mend ihuel vdi den stad Thessalonica/ huor faar hand bleff i bande sæt oc haardelige til talet vdaff S. Ambrosio/ som vaar Biscop i Mediolan/ oc siden igen affløst/ effter at han gjorde Poenitentz oc det fortrød etc.

* Dette altsamen skede vdi det andet/ aff disse try hundrede Aar/ vdi den hellige Kirske/ oc da bleffue fult Synodi huldne mod adskelige Kettere. Oc i det siste hundrede Aar vaare disse Keysere Arcadius/ oc Honorius oc paa det siste || den martyr S. Moritz/ ind til at Keyser Phocas fick regementit/ och Paffuedømmet begyntis for aluore.

* Saa ere disse try hundrede Aar framdragne/ effter de andre try hundrede/ vdi det ny Testamente/ Loffuit vere Gud almectigste/ som haffuer huldet sin Kirke ved mact/ met den lycke/ som hende pleger at følge/ vdi fire tusinde oc sexhundrede Aar/ ind til denne Keyser Focas fik Regementit i Romer Rige. Men nu gaar hendis onde dage ind til fulde De fyretiue Aar i Ørcken/ det Assyriaske oc Babyloniske fenxel/

Antiochi grumhed/ Tyrannernis oc Ketternis tid komme

inted ved det som her nu effterfølger etc. ||

Om Pauffuedømmet.

* Ingen aff eder veed ey nu min forsæt huor faar/ ieg dette predicker oc scriffuer/ som er/ at ieg vil beuse

det i sandhed saa at vere/ at S. Peders Skib er icke end nu siuncket/ end dog at det haffuer tit oc offte verit i voffue oc fare/ vnder Staarm oc bylier i haffuit/ oc at ieg vil mand skal forstaa ved S. Peders Skib/ den hellige almindelige Christelige Kirke fra første Verdens begyndelse/ oc ind til Verden faar ende/ som vaar først i det gamle Testamente/ der Adam/ Noe/ Abraham/ Isaac/ Iacob/ Ioseph/ Mose/ Iosue/ Dommerne/ Kongerne/ Propheterne/ Prestehøffdinge och de Machabeer/ 62 haffde befaling offuer Guds Folck. Der nest i det Ny Testamente/ der || Ioannes Baptista/ Christus selff/ Apostlerne/ oc siden de hellige Fedre/ vdi Tyranners oc Ketteris tid/ ind til de sexhundrede Aar i dette ny Testamente finge ende/ Nu følge her effter de ni Hundrede Aar ind til denne tid/ som wi nu leffue vdi/ End dog det staa aldri til at scriffue/ huor ynckelige oc huor iammerlige Guds vduolde ere plaffuede/ oc den hellige Christelige kircke fortryct/ oc ødelagd i Papisteri/ vnder de Romske Paffuer/ i disse ni hundrede Aar/ dog maa det icke stoppis ned/ men talis oc scriffuis/ siungis oc siges euige oc altid/ saa meget som mueligt er/ paa det/ mand kand vide/ huor grundsuppen vaar aff alt det onde/ som hun haffuer lidt fra verdzens begyndelse/ oc at mand kand ocsaa see Guds heffn offuer den Romske Kirske/ oc hendis || anhengere/ paa denne dag/ som vil ocsaa vare til Domme dag/ Thi at ni hundrede Aars forfølgelse/ vil icke straffis vdi en kort tid/ men som hun haffuer varit lenge/ saa vil ocsaa straffen vare lenge/ oc som den Christelige Kirske vaar plat ødelagt vnder den Romske Kirske/ saa leggis nu den Romske kircke øde/ oc den rette Christelige Kirske befries io mere oc mere/ dag fra dag saa at bladet er omkast/ Oc riset brendis nu op/ oc Børnene løbe oc lege/ des vere Gud loffuit til Euig tid Amen.

* S. Peders Skib kom til Valland som det haffde end verit tilforne vdi S. Pouels tid/ oc vaar da bedre met faret den tid deris Tro i Rom bleff forkyndet vdoeffuer den gandske Verden/ som S. Pouil scriffuer || til dem i det første Capitel/ Men nu kom det vdi en ond haffn oc ret i wtid/ Thi det bleff opdraget paa det tørre/ oc saa gaat som skild at/ huer naffle der vaar vdi fra anden/ saa at det hengde icke mere sammen end it gammelt vrag/ som ligger skild at/ stycke fra stycke/ der alt det andet er borte/ Ia haffde icke vor Herre Christus sagt/ leg vil vere hoss eder ind til Verdens ende/ oc en anden sted/ leg vil beuisse hende al sandhed/ da haffde det aldellis forfarit/ at der haffde aldri bleffuit it splinder igen der aff/ saa vaar hun met faret/ den hiertens Christi brud/ vor Aandelige moder/ den hellige Christelige Kirske/ oc ned suncken i 63 Menniskens lerdømme oc vnder deris vold oc Tyranni vdi disse ni hundrede Aar/ som deris egne bøger klarlige nock vduise/ at det er || verd at græde blod der faar huo det kunde gøre.

* De Romske Paffuer behulde it stycke vdi deris Fenxel/ det andet fick Tyrcken bort. Lige som de thi Slecter aff Israels børn bleffue henførde vdi Assyrien/ oc Iuda Slect hen til Babylonien i Fenxel/ saa bleff denne vestre part aff den hellige Kirke henført vnder Paffuedømmet/ oc strax tiue Aar der effter/ bleff den Østre part/ vnder Tyrcken/ i thu saa grumme Fenxel som hun aldri haffde verit vdi tilforne.

* Wi hørde til forne/ at den tid Mauritius vaar i hiel slagen/ oc der rant melck oc blod til hobe/ vdaff hans legem/ da forhuerrffuede den Paffue Bonifacius den tredie aff det naffn/ at Herredømmet oc Herligheden || aff den hellige Christelige Kirke skulde bliffue vdi Rom/ her haffue wi begyndelsen/ til alt det onde/ her følger effter/ Thi da maatte icke Christus vere hoffuid eller Regentzmand lengere for sin Christelige Kirke/ men Paffuen i Rom skulde da vere hendis hoffuid i Dieffuels naffn oc i onde maade/ til hendis wodelige skade/ Thi det vil saa gaa/ naar mand skiffter en god oc mild Øffuerigheds mand bort/ oc faar en grum Tyran igen/ huad vaar det for it iammerligt skiffte/ at skiffte Christum Iesum bort/ oc faa en Paffue igen/ it Tyranske hoffuid effter it andet/ som paa kender i disse ni hundrede Aar etc.

* Den anden Bonifacius/ som vaar den fierde aff det naffn kom strax der effter/ oc forhuerrffuede || vdi Rom Pantheon/ det er al helligens Kirke dem til loff oc Ære/ Der bleff da stadfest for aluore det affguderi om helligens paakaldelse.

* Siden kom Gregorius paffue den tredie aff det naffn/ oc vende Christi naduore fra sin rette brug om til it offer for leffuende oc døde/ See/ disse tre Paffuer lagde dette trestrengde reb/ om den Romske Herredømme offuer den hellige Kirke/ om Helligens paakaldelse/ oc om den Paffue messe.

* Her haffuer du Paffuedømmet met sin rette houfart/ Her gaar det faar sig til fulde/ vnder Keyser Phocas oc vnder de tre Paffuer/ Lige som den hellige Kirke vaar i de sex hundrede 64 Aar nest til forne plaffuit serdelis/ nu aff Tyranner/ || nu aff Rettere/ saa bleff hun i Paffuedømmet plaffuit aff baade dele til hobe/ Hun bleff tilforne fristet effter hendis Brudgoms fristelser/ met sten/ oc paa tempelet det er vnder Tyranner oc saa vnder Kettere/ Men denne Bonifacius fick at høre aff Satan/ Vilt du nidfalde oc bede til mig etc. Oc hand tog ved strax og gjorde sig til en Herre oc voldzmand offuer den gandske Christenhed/ Ia offuer den gandske Verden.

* Effter disse Paffuer kom den Paffue Zacharias/ hand veldede sig met mact til at sette Herrer oc Førster/ aff oc i deris embeder oc Herredømme/ Oc tog sig faare/ at bruge baade Sued/ det er/ kirckens Regemente/ oc Verdzlig Regemente/ Thi som der sigis. Lader || mand Soen i Hunigtruit met it ben/ da springer hun i met baade/ Paffuen fick da det verdslig Sued i haand/ der vilde da flue Hatte/ de maatte da alle sammen vdi denne vestre part aff Christendommen/ dantze effter Paffuens pibe/ vden de faa/ som kunde skiule sig neden ved køllen i Skibet.

* S. Pouil befaler oss/ at see til bage/ och ihukomme huad vildfarelse wi haffue verit vdi/ paa det at wi

skulle icke falde til bage der i dem igen/ Saa er det io Høy tid/ wi offuerueye oc tencke paa/ huorlunde det er tilgaaet i Paffuedommet/ effterdi at wi see oc forfare/ at mange deris Nese klør der effter/ at de kunde komme der hen igen/ som Israeliterne vilde til bage til deris kødgryder igen/ oc kunde icke || tencke paa den lern oen der vaar i Ægypten/ Saa kunde disse icke helder tencke paa den trelldom de vaare vdi/ vnder Paffuens Regemente/ for de gode dage de haffde at hoffue met/ vdaff den meninge Mands sure Sued/ arbeyde oc blod/ som de forledde/ Oc icke end nu ville aflade/ vdaff it falsk haab/ som de haffue der til/ at rette deris kremer bord op igen/ som Christus haffuer omkast/ Der faare svigte Somme nu Altere igen/ vdi dieffuelens naffn oc ligge guods der til/ Somme lade hente flere affguder fra Holland/ Somme sticke dem hen i skiul/ at de en tid skulle her faar igen/ Somme stafere de gamle altere och affguder vd/ met malning/ at den gamle Papistiske Hore/ 65 som er ni hundrede Aar gammel/ skal ekon siunis at vere femten Aar gammel || oc nu først begynde ath Bole/

* Som hine gamle Trafaler in quinto Collegio til Lips pleyde at smøcke sig vd om Marckendz tid met emtyr oc fornisse/ som huer aff dem haffde ekon verit en vng skøge paa femten Aar/

*Saa kand oc den Babylonske Hore smøcke sig vd met staack oc Sten/ at hun kand faa fult bolere/ end ocsaa i hendis vdleffuede tid/ Somme ligge vind paa at gøre ny Muncke igen/ at raade Folck til at løbe til Bistrop ocanderstedz hen met deris offer/ Somme holde sigfra Christi Naduere oc rose der aff/ at de kunde det gøre/ Oc de see icke huad ende det vil tage/ oc huor deris iordeferd vil bliffue baade de til liiff oc siel/ huer aff dem vender io noget faare/ at de maatte komme || vnder Paffuens Aag igen oc fli andre der vnder met dem/ som Christus bander sadanne Matth: xxiii. Der faar er det tid/ at du lader dig icke skuffe/ men see dig vel faare/ huad vildfarelse wi vaare vdi/ oc tag dig vare/ leg vil opregne her effter noget der aff/ at huer kand dis bedre vide at sky oc fly det som ont er etc.

DE ti Guds budord met vor Tro oc Fader vor/ la met den gandske Christelig Religion/ bleffue saa fortrøcte oc foriagede/ at de vaare glade at de kunde fly ind vdi Børne Scholer/ oc en part vdi almuis folckis huss/ ind til at de finge icke der meget mere platz end andre steder. Vdi Closteret oc kircker viste mand inted aff dem at sige/ vden til onde. Alle ting bleffue || kuldkaste strax vdi de første thu Hundrede Aar i Paffuedommet/ ind til den Store Keyser Karl kom til Regimentit/ oc saa framholdet vdi de neste thu hundrede Aar/ til ved den tid/ at de Siu Electores bleffue vdualde/ som skulde keyse dem vd/ som skulde vere Keysere/ oc siden vdi femhundrede Aar etc.

* Her haffue wi nu hørtbegyndelsen aff Paffuedommen/ oc ekon en vinge aff Fulen/ eller en klo aff Løuen/ fram for 66 det/ som her følger effter/ vdi de siu hundrede Aar/ Gud forbarme sig offuer oss/ oc lade oss aldri mere komme vdi Saadan en gruselig vildfarelse/ som den vaar/ ehuor arme Syndere wi ere eller kunde bliffue. Amen amen. ||

Wi wille nu tale om den aller største haffs nød S. Peders Skib haffuer verit vdi/ fra første Verdzens begyndelse ind til denne dag/ det vaar vnder Paffuedommet vdi ni hundrede aar/ oc besynderlige i de siu hundrede aar/ som nu her effter skulle opregnis. Thi huercken den Assyriiske eller Babylonske Fenxel/ eller Antiochi/ Neronis oc de andre Tyranners grumhed/ ey heller den Ketterske parti fra Arrio oc til Pelagium plaffuede den hellige Kirke/ saa grummelige/ som hun bleff plaffuit i Paffuedommet

* End dog at it tusinde Aar ere faar Gud/ som den dag i gaar vaar/ dog vaare disse ni hundrede Aar de fattige forledde/ foruilte oc offuermaade ilde plagede Christne longe/ suare oc kedsommelige nock/ de thu hundrede til Keyser Karl den || Store/ oc de andre thu hundrede til Electores imperii bleffue vduolde/ oc tilskickede/ oc saa femhundrede Aar/ til denne Keyser Karl/ som nu er Keysere.

* Nu/ wi ville lade huer andre forstaa denne haffs nød/

* Først vil ieg opregne alle vore Trois oc den Christelige lerdoms Article/ oc tilkende giffue/ huorlunde de ere huouidkalds vd kaste for borde vdi Haffuit/ oc Menniskens lærdom er indskibet igen i deris Sted/ Der nest huor vdi Paffuedommet haffuer sin verelse/ paa det siste/ huorlunde alle Ketters vildfarende lærdom er fornyet vdi Paffuedommet/

* Eder bør at haffue taalmodighed/ at læse dette oc komme || ihu den blindhed wi vaare vdi den gandske Paffuedoms tid/ oc at wi ere befride der fra/ ved Guds salige Ord/ oc aff hans besynderlig Naade oc Barmhiertighed ved vor Herre Iesum Christum/ des vere Gud loffuit/ tacket oc priset til euig tid. Amen.

* Først ville wi see/ huorlunde Gud Fader/ Søn oc Hellig Aand bleffue kaste forborde/ huer met sit embede oc velgierninger/ om det kunde haffue verit muligt/ at de skulde aldri 67 haffue kommet til sig igen/ da bleff der lagt vind paa. Thi den store Antichrist sette sig i Guds Sted/ som Daniel oc Paulus propheterede/ oc loed sig ophøyes oc tilbedis offuer alt det/ som kaldis Gud/ Oc fick ocsaa sine Creatur som hannem tilbadde/ Det som Christus oc self propheterede der hand saa sagde/ leg kom i min Faders naffn/ oc i annammede icke mig/ om en anden kommer i sit naffn/ hannem skulle i annamme etc.

Om Gud Fader.

DEn hellige Scrifft tillegger Gud Fader besynderlige/ at hand haffuer skabt alle Creatur/ styrer Regerer och foruarer dem/ oc at mand skal der faare paakalde hannem vdi sorg og siugdum/ i Pestelentze/ dyrtid/ oc i al anden modgang.

* Men denne velgierning/ dette embede oc denne Ære bleff Gud || Fader berøffuit oc frataget i Paffuedommet/ vdi alle prædickestole/ oc bleff helligene tillagt/ oc end vndertiden dem som mand haffuer ingen sand vidskab paa/ om de vaare eller ere til iblant Guds Creatur/ end sige iblant Guds helligen. De bleffue paa kaldede som de haffde skabt oss eller skulde oc kunde foruare oss/ som de Femten Nødhielpere. Item S. Blasius for vlfvæ/ S. Brandanus for vaade ild/ S. Gregorius och S. Karene for peblinge oc skolegong/ S. Iøren for Reysener oc heste/ Item S. Antonius mod hedild/ S. Agata for spenne we/ S. Apelloni for tenduerck/ oc saa hen at/ som vaare langt op at regne/ la wmuligt. Thi huo kand opregne dem alle sammen/ effterdi at der vaar icke it Menniske/ en Stad/ en By/ it Rige etc. som icke haffde sin besynderlige || Engel/ Apostel/ Patron oc frelsere/ som mand paakaldede i al nød och trang/ som disse siu Biscop Stigter her i Danmarck haffde siu Patroner/ som skulde bæris paa axele/ oc paakaldis mod ild/ vand oc mod alle Guds elementer oc creatur/ naar behoff giordis. Du maat spørre mine Byfolck 68 vore Riber at/ om den kronede oc forgylte træ Gud S. Lambert etc.

Her bleff ocsaa Verdige Iomfru Maria Christi velsignede moder/ hues rette loff staar vdi vor Credo/ vaanæret/ at hun skulde alene faar alle de andre/ opholde den gandske Verden/ met alt det som der er vdi/ oc vere vor Mittel oc vor fortaliske til Christum. Alt dette er obenbarlige mod den aller Første vor Trois Artickel om Gud || Fader/ oc mod det første Bud och andit bud.

Om Guds Søn.

DEn gandske hellige Scrifft tillegger Guds Enborne Søn/ vor Herre Iesu Christo/ hans hellige manddoms pinis/ Blods/ Døds oc opstandelsis rette Ære/ oc den rette Guds dyrckelse/ at hand er vor igenløser aff Synd/ død oc helffuede/ oc at der er icke noget andet Naffn giffuit Menniskerne/ huor ved/ de skulle bliffue salige.

* Men dette bleff altsammen foruent hannem fra vdi Paffdommet/ saa at wi skulde hente vor igenløselse/|| det er/ Synds forladelse/ hoss oc aff de døde Elementer/ oc aff vore stynckende Gerninger oc paafund/ met Vied vand/ vied Røgelse/ vied Salt oc Aske/ vied Vox/ Vrter/ Palmer/ Fastedage/ Hellige dage/ Muncke Capper/ Præsteplette/ Affladsbreff/ Pelegrimsgong/ Paffue messer/ oc tusinde andre saadanne stycker/ der wi skulde hente vor Salighed aff/ met vor Herris Iesu Christi store wret/ forhaanelse oc ny Kaarsfestelse. etc.

* Iomfru Maria maatte her ocsaa vaanæris/ gøris til affgud/ oc kaldis Naadens oc Miskundelighedsens moder/ det er/ at mand skulde hente al Naade oc Miskundhed aff hende/ oc icke aff hendis Søn/ vden ved Hende/ oc igennem hendis hender. Thi hand holtis for en streng Dommer/ som || mand ocsaa maler hannem paa regenbuen/ oc hende met sine spenne at bete hannem/ at hand der ved/ skulde kunde bøyes vdaff 69 sin grumhed til nogen mildhed/ oc barmhiertighed imod oss/ Gud naade oss for malen/ de maledede hannem faar oss/ Gud vere loffuit/ at wi kende hannem nu bedre/ end wi gjorde den tid/ der de ledde oss til de blinde staacke oc Stene/ Oc Gud vnde oss at bruge hans embede oc velgering ret/ oc findis tacknemmelige Amen.

Om den Hellig Aand.

SCriffthen tillegger den hellig Aand/ vor Helliggørelse oc opliuselse til/ at hand er den/ som giffuer || oc vddeler iblant oss/ al den naade som Gud Fader skencker oss ved sin kære Søn vor Herre Iesum Christum.

* Men dette den Hellig Aands embede/ bleff ocsaa hannem forryct faare/ der Paffuen met hans

Cardinaler/ Erchibisper oc Lyebisper begynte at Canonizere/ oc gøre helligen oc consecrere/ viie/ smøre/ rage/ at lige som Dieffuelen er Guds Abe/ saa er Paffuen den Hellig Aands Abe/ som holder faare at hand gør det langt bedre etc.

* Der nu denne Styremand oc skiper/ Gud Fader/ Søn oc hellig Aand/ bleff vdkast faar borde/ vdi den Romske haffs nød/ oc ved den Romske Sørøffuere/ da maatte Skibet klinckis om igen/ oc faa en anden || fadzun/ oc en anden skickelse/ oc for borde alt det der i vaar/ oc Gud tilhørde/ oc ny Romske vare oc fremmed Kram der vdi igen som her effterfølger.

Om den hellige Kircke.

DEn sande Christelige Kirke er alle tro Christnis forsamling vnder en Gud/ en Daab/ en tro/ it haab/ en Herre/ en hellig Aand/ som haffuer Guds ord/ oc de Høyuerdige Sacramenters rette brug tilsammen/ alle vegne vd offuer den gandske Verden vden Personernis Anseelse etc. || 70 * Men denne Kirske bleff omuent baade i naffn oc gaffn/ til den Romske Kirske/ at Paffuen Aleniste met hans Cardinaler Erchebisper och lydebisper oc deris Anhengere skulde vere oc kaldis den Christelige Kirke. Der faar/ veldede de sig al mact til/ at biude oc befale/ oc at biude til bage igen huad dem løstede/ vnder en streng lydighed/ vnder huert menniskis Siels saligheds fortabelse/ vnder den lille oc den store Band/

* Thi saa belagde de det met Kabel och thow/ ath den hellige Kirske kunde icke fare vild/ Och S. Peders Basilica kunde icke helder (Ia til at sancke Pendinge sammen met afflad oc aff Præbender) Paffuen icke helder/ oc saa hen at. ||

* Vdi saa maade bleff den rette Christelige Kirske ombygd igen/ oc vonskabt/ oc siden kaldet Sancta Romana Ecclesia/ den hellige Romske Kircke/ alligeuel/ at den Christelige Kircke/ som er alle Christne Menniskers Samfund/ bør icke at vere bunden til nogen besynderlig Sted/ vdi Verden/ fordi at hun er vniuersalis et Catholica/ det er/ almindelig oc vdspreedt offuer den Gandske Verden/ som vor Credo indeholder oc vduiser.

Om Louuen

GVds Low/ er den Lerdom/ som Gud ved Mose loed vdraabe til sit Folck mod Synden/ paa Sinai Berg/ oc hun giffuer oss til kende/ huad wi ere || oc huad wi skulle gøre oc lade/ oc hun straffer oc forbander/ Ia fordømmer alle dem/ som icke gøre det hun befaler. Hende lode de Romske Paffuer bagbinde/ oc sende saa hiem igen til loderne oc sagde/ at hun hørde ingen til vden dem/ som vaare omskorne/ oc at hun vaar inted behoff til at lære folck/ at komme til Syndernis bekendelse/ Thi de viste bedre raad der til/ met Muncke regle/ oc S. Francisci oc S. Benedicti oc andris Aarden met decreter oc Decretaler. etc.

* Item De affprædickede Lowens krafft/ oc sagde/ at alt det/ som Christus befalede. Matth v. skulde icke vere Lowen/ men aleniste gode raad/ huor met/ hand vilde raade dem deris 71 beste. Ia de prædickede der hoss/ at Menniskan || kunde vel holde Guds Bud och end fuldkommelige nock/ aff sin egen krafft oc Styrcke.

Om Euangelio.

EVangelium er en Lærdom/ om Syndernis forladelse/ for Christi skyld aleniste/ vdaff Guds Naade oc barmhiertighed/ foruden vor fortienste/ forskylding eller verdighed.

* At dette hellige Euangelium maatte vd for borde/ effter sin Styremand/ och druckne der hen/ giffue alle

Papistiske bøger nocksom til kende/ Icke aleniste Kirkiloffuen decreta oc decretalia/ men den gandske Scholastica Theologia oc || alle hendis Scribenter Thomas/ Scotus/ Pomerius/ Michael Holkot/ Raimundus/ Gabriel/ Beel/ Iacobus de voragine/ Petrus de palude/ Ioannes de butrio/ item de Turre cremata/ Sichot/ Brichtot/ Olichot oc andre wtalige met deris bøger Mariale/ Rosetum/ Quadragesimale/ Dormisecure/ Discipulus oc mange flere andre som indeholde Menniskens lerdøm oc paafund/ optenct Løgen/ oc stynckende Gerninger/ oc de haffde dog alle Prædicke stole indtagne/ oc Euangelio vaar sin Ære fra tagen oc dem tillagt.

* Ia de lerde/ saa groffuelige der om/ at Euangelium skulde icke vere vden en ny low/ oc inted andet end de fire Euangelister haffde screffuit/ men den Prophetiske || oc Apostoliske Lærdøm/ oc de foriættelser som Abraham fick/ skulde vere den gamle low/ vdi saadan Haffs nød hoss de Romere/ sanck det hellige Euangelium til baande.

Om Troen.

TROen er en viss tillid at forlade sig/ paa Guds foriættelse/ om den euige Salighed/ at faa for Christi skyld/ oc met denne Tro aleniste bliffuer it Menniske

fri aff sine Synder oc retferdigt giort faar Gud.

72

* Men den Romske Paffue/ met alle sine Scholer oc Kirsker/ siger her ney til/ oc kalder Troen aleniste en vidskab om den Historie/ || der Christus bescriffuis met/ ath mand skal tro den at vere sandru/ oc at det gick lige saa til/ som det bescreffuit er aff de fire Euangelister/ oc at mand skal der paa gøre skilsmis imellem Christne oc Hedninge/ som icke tro den histori om vor Herris Christi pine oc død/ sandru at vere/ alligeuel at Dieffuelene vide det/ oc beue der ved.

* Der faare lere ogsaa Papisterne fra sig/ det som er lige tuert imod vor Christne Tro/ som er/ at tuile paa Guds naade/ oc kalde det en stor fordristelse oc formastighed/ om nogen tør stadelige tro/ oc at den tuilmaal er ingen Synd/ men en hellig ydmyghed/ Oc at mand kand siden bliffue viss paa Guds Naade/ oc paa sin Salighed aff sine egne Gerninger/ Troen (sige de) || gør oss huercken retferdige eller sallige/ men vore Gerninger/ helgens paakaldelse/ oc at tuile om Gud/ oc om vor Salighed/ det er en stor hellighed oc ydmyghed/ Ia det er idel skalckhed oc bedregeri.

Om Retferdiggørelse

WI gøris retferdige aff Gud aleniste/ naar hand ved vor Tro til Christum/ icke tilregner eller tillegger oss vore Synder/

* Denne retferdighed vaar affhuggen/ oc mand lerde vdi Paffuedømmet/ at den ganske Verden/ det er alle Mennisker bliffue retferdige/ for deris Gerningers skyld/ || for helligens verdskyld/ oc forbedelse/ for afflad/ oc nockgørelse etc. Ellers skulde de altid tuile/ om deris Sallighed/ Thi Paffuen holder det for en stor Guds bespaattelse/ om nogen tør fordriste sig til at tro stadelige vden tuil/ at hand haffuer en Naadige Gud/ for Christi skyld/ oc at hand haffuer den hellig Aand.

* Saa haffuer nu nest hoss Gud Fader/ Søn oc hellig Aand/ vor Christne lerdøms ypperste Article/ den hellige Kirke/ Lowen/ Euangelium/ Troen/ oc den rette 73 Retferdighed verit i saadan haffs nød oc bortdrucknede i Paffuedømmet/ oc andre wduelige oc skadelige Article/ aff Menniskens lerdøm/ ved Dieffuelen oc Paffuen indført igen/ vdi Christendommen i deris sted/ met en wbodelig Sieleuaade oc Siele||skade. Nu maatte strax der effter alle deris børn/ tiunde oc tienere faar borde met dem/ den ene effter den anden vden al skonsel/ som Christus sagde det samme selff langt tilforn/ Om de forfølge mig/ da skulle de ocsaa forfølge eder/ Thi naar mand icke maa lide Christum oc hans ord/ da maa mand icke helder lide nogit/ som Christo til hører. Christus den Høybaasmand bleff vdskut/ saa maatte de andre Baasmend vd effter hannem.

Om Prædicke Embedet

Ingen kand komme til sine Synders forladelse/ oc til den rette Retferdighed/ vden hand hører Ordet/ der || faar er den Tieniste io aller mest behoff/ at der skulle vere de/ som skulle prædicke oc forkynde samme Ord/ Oc er it ret Apostoliske embede at prædicke Euangelium faar de Fattige/

* Men see mig her til/ huorlunde at det hellige Prædicke Embede maatte hoffuitkaaldis nid aff Staunen/ nid aff prædicke Stolen/ Oc Paffuen met hans Cardinaler Erchibisper Lyebisper oc prælater ragede oc smurde en hob alter prester i den Sted/ oc fick dem den Paffue messe ved sterten oc at de skulde gaa vdi Process/ met Helligen oc Hellige mends Been/ met Kaarss oc Fane/ met Letanier/ oc tider/ met Sang oc lessning om Helligen/ met firen oc Fasten etc. Dette skibede de ind igen/ icke som Selesørgere || men som glubende Vlfue.

* Oc de som effter en Seduane skulde predicke noget vndertiden/ da vaar det inted andet/ end idel Løgen/ om Helligen/ oc om deris optencte Miracler/ saa at der bleff icke en Artickel aff vor Christne Lerdøm ret prædicket/ forstaat eller troet. De sende deris affladz brødre oc Termebrødre vd/ at prædicke/ 74 oc effter at huert Søndags Euangelium vaar oplest i onde maade/ oc met ingen forstand/ eller Christelig vdtydning da sende de Folckit hiem met en Fabel/ Drøm/ Løgen etc.

Om Sacramenterne.||

Sacramentene ere Guds Naadis tegen/ bundne ved Guds Ord/ oc befalede oss Christne til at bruge ret/ effter som de ere indsette aff vor Herre Christo/ Oc de ere Thu som ere Daaben oc Herrens Naduere/ dem legge somme den tredie til/ som er Nøglerne eller affløsning/

* Men i Paffuedømmet ere disse saare ilde met farne oc lemmeleste oc andre flere sette ind til dem/ saa at de skulde vere siu til hobe/ som icke maatte vere bundne ved Guds ord/ men ved nogle besynderlige Personers Verdighed/ som vaare ragede oc smurde/ til at olie oc ferme Folck. Her maatte ocsaa den hellige Ecteskab vere i talet met/ alligeuel/ at de vemmede der ved/ som ved it stynckende aatzel/ der kunde ilde lucte || faar deris Nese/ som de end nu gøre/ oc det er obenbarlige faar Øyen/ huor som de Hyglere bo til samen hossDomkircker eller i Clostere.

Om Daaben.

DAaben er it Naadis tegen/ Oc it igenfødsels bad i vand ved Guds ord/ oc forarbeyder ocsaa Synds forladelse hoss dem/ som det bruge.

* Her suarer Paffuen saa til/ Ia der som funten er viet/ da er Daaben it Sacrament/ oc tager eckon den opryndelig synd bort/ Men gierningers Synder skal huer affslette met sin egen nockgørelse/ Oc Vandet duer || inted i Daaben/ vden der kommer Salt/ Olie/ oc it funt liuss til met/ oc Ordene skulle regnes op paa Latine.

* Item Closterleffnit skal vere lige ved Daaben/ Ia yppermere/ saa at de mue skiffte det naffn bort/ som de finge i 75 Daaben/ oc faa dem it andet naffn igen/ effter deris Aardens Fedris naffn etc.

* Item Klaacker/ der mand ringer Folck til Kirske met/ skulde ocsaa døbis/ smøris oc biudis Fadder til dem/ som skulde siden lære dem deris Catechismum/ Oc huad daarlighed

hed fant icke Dieffuelen paa/ ved sine Creature/

til at beklicke oc bespaatte vor

Hellige Daab met. etc. ||

Om Christi Naduere.

CHristi Nadueris Sacrament er Christi sande Legeme oc hans sande Blod/ giffuit oc befalet alle Christne at ede oc dricke i oc met brød oc vin/ at komme Christi død oc vor igenløselse ihu der met.

* Vdi Paffuedommet er dette Sacramente aldelis foruent til it offer for Leffuende oc Døde/ oc til atskillige Messer for Suin oc Køer/ mod staarm oc hagel/ oc for och mod al den ting/ mand kand neffne/ saa at det er wmuligt at kunde det opregne altsammen/ som den wgudelig Paffue Messe bleff bruget til/ met Christi Nadueris store bespaattelse. ||

* For det andet/ bleff den ene part aff dette Sacramente/ som vaar Kalcken/ bort staalen oc bort røffuit fra den meninge mand/ at det kunde vere en skarns wgudelig Skilsmisse imellem en Clerck oc en Legmand/ lige som der vaare inted andet/ der mand kunde kende dem fra huer andre paa.

FOr det tredie/ Nødde de alt Folckit til vnder band/ at de skulde en tid om Aarit scriffte oc lade dem Berette/ som vaar om Paaske tid.

* Ney det Høyuerdige Alters Sacrament er icke saadant it Nødzmon/ at mand saa skal tuinge Folck der til/ oc besynderlige om Paaske tid. Ia de gjorde alt mere vidunder der aff/ de lucte det ind i Monstrantzer/ oc stundom bare det omkring || byen/ met anden saadan stor oc mangfoldig vonbrug.

76

Hør hør/ huilcken Skendgest er den Palladius/ lyck bogen til/ nock haffue wi der hørt aff/ hand gør icke andet/ end skender paa oss/ du liuer du Hycleler/ en Skendgest er den/ som skender nogen offuer met obenbarlige Løgen til vnde oc icke til gode/ men dette er Sandhed ieg scriffuer/ oc Forfarenhed giffuer det saa klarlige til kende at mand kand tage oc føle der paa/ at det gick io saa til i Sandhed. Gider du icke hørt sandhed/ saa lyck øerne til/ oc der som du vilt io holde det huit som er sort/ oc det søt som er surt/ oc gaat som er ont/ da beholder du ocsaa den Formaledidelse/ som Esaias truer met. ||

Om Nøglene.

DEn Hellige Kirckis Nøgle er en mact oc befaling vdaff vor Herre Christo/ til at lade op for de gode/ oc lycke til for de onde/ at lade op/ det er/ at predicke det hellige Euangelium oc vddele de høyuerdige Sacramenter etc. At lycke til/ det er/ at lycke dem vde fra Christi Nadueris delactighed som ere forherdede i deris ondskab/ ind til de rette oc bedre sig oc bliffue saa affløste igen.

* End dog Paffuen haffuer meget rosit sig aff disse Nøgle/ oc brugit dem vdi sit indzege/ oc til sin hoffart/ oc i sine Buller etc. Dog haffuer hand vnder det skin veldet sig mact oc Herredom til at || sette oc aff sette Keysere/ Konger/ Herrer oc Førster til oc fra det verdzlige Regement effter som mude maatte volde. Oc at ordinere oc skicke vdi Kirskens Regemente alting effter hans vilie/ ved disse thu Nøgle/ oc befale det som Christus haffde befalet/ som en ret Antichrist Det beuiser sig vel i Helligens paakaldelse/ i den ene part aff Sacramentit/ oc i tro oc lid at sette til sin egne Gerninger etc.

Om gode Gerninger.

ODE Gerninger ere oc kaldis de/ som læris oc befalis vdi vor Herris ti Budord/ at beuises og gøris imod Gud i Troen oc imod sin neste i Kierlighed/ effter som || behovf er/ oc hans nød oc trang dem vdkreffuer.

77

* Disse Gerninger vaare foractede oc nedstaappede i Paffuedommet/ Oc en hob vduolde Gerninger aff Menniskens oc icke aff Guds befaling/ bleffue indsette oc strengelige befalet i deris sted/ som met Vied

Vand/ Pelegrims gong Muncke Cappe/ Præstetider/ Faste/ løffte etc. Ia disse Gerninger oc deris lige/ effter deris predicken oc mening/ skulle kunde forhuerffue folck Syndernis forladelse/ Huilcket den Hellige Scrifft aldri tillegger de rette gode Gerninger/ Men Guds Naade oc Christi død oc pine ved Troen/

* Huad skal mand der mere tale om/ de lære/ at samme deris optenckte Gerninger kunde vere de || døde til forleskelse vdi Skiersildz pine/ O blindhed blindhed. Saa bleff alt det som vaar i S. Peders Skib/ foruent i Paffuedommet.

* Wi ville gaa lenger fram oc see vdi denne haffs nød/ hoss Papisterne/ huad den Romske Sørøffuere kaste mere for borde/ der Gud Fader/ Søn oc Hellig Aand/ oc effter dem/ den hellige Kirske/ Louen/ Euangelium/ Troen/ Retferdig gørelse/ Prædick embedet/ Sacramenterne/ Daab oc Christi Naduere/ Nøglene oc gode Gerninger vaare affhugne oc vdkaste/ Thi hand begynte da at hugge tackel oc toff synder/ oc hues andet redskaff der vaar lødst oc fast i Skibet/ som her effter følger. ||

Om en Christen Bøn

EN Christen Bøn er at klage sin oc andre deris Nød faar Gud/ i Troen/ ved Christum/ met faa ord oc fæste.

* Bort bort/ siger Paffuen der met/ Thi at bede/ det er/ at læse oc sunge meget/ alligeuel at mand icke forstaar huad mand læser eller siunger. Huilcket mand kand tage oc føle paa/ hoss dem aff Franckrige/ Engeland/ Skaatland/ Holland Oc Brabant etc. som icke viste at læse deris Pater noster/ vden paa Latine/ alligeuel at de forstode inted aff det som de læsde/ Ia at Bede/ det mercker i Paffuedommen at læse saa || mange 78 Rosenkrantze/ oc at paakalde Helligen/ eller Gud for Helligens verdskyld/ Oc den Engelske helsen Aue Maria/ vaar den ypperste bøn hoss Papisterne/ Oc bleff mere afflad lagt til hende end til Pater Noster. Læss den bog Hortulum Animæ oc andre saadanne Papistiske bøger/ da sinder du der screffuit huorledis de giorde Bøn til spiudet/ til Kaarssit/ til Naglerne til den Tornekrune som Christus bleff pint met etc.

Om almisse Gerning.||

ALmisse Gerning kaldis i Scrifften alle gode Gerninger/ huor met/ mand kand tiene sin Neste vdi nød oc trang/ som er met brød/ pendinge/ Raad oc daad etc.

* Her siger Paffuen Ney til/ oc at det er almisse Gerninger at stiftte Kirsker oc Closter/ at giffue Muncke oc mulstødere/ at tende liuss faar Helligen etc/ oc at disse Gerninger kunde forhuerffue Folck Syndernis Forladelse vdi Skiersildz pine/ Der faar hengde de hart ved de rige/ som laa for døden/ at de skulde gøre en almisse Gerning oc giffue det oc det til det oc det Fattige Closter/ oc giffue dem i brøderskab met dem oc iordis vdi deris kapper. ||

Om Sabbatz dagen.

SAbbatz dagen/ eller Søndagen er en huile vdaff Trældoms arbeyde/ til at bruge hellige Gerninger/ som er at

høre Gudz Ord/ at Bede/ at Tacke/ at bruge de Høyuerdige Sacramenter etc.

* Vdi Paffuedommen er det at holde Sabbatz dagen hellig/ ath gaa ledige/ at høre Messe/ at tage Salt oc vied vand til sig eller paa sig/ Al wlycke lagde de der til/ at nogen 79 forsømede at høre Messe/ De lagde ocsaa mange helligens dage til Søndagen/ Men der taledis inted om Guds ord/ vden det som vaar forfengeligt whørsomt oc baguent. etc. ||

Om Faste.

FAste mercker en taalmodighed vdi al modgong/ oc it affhold eller maadelighed i mad oc dricke/ i lifff oc leffnit oc vdi alting etc.

* Men i Paffuedommen er det at faste/ at ede fisk oc icke kød/ oc Huo der icke saa faster effter deris falske mening før end at hand gaar til Sacramentit da synder hand dødelige der met. Oc met den faste predickedede de/ at mand kunde forhuerffue Syndernis forladelse oc de Dødis forleskelse i Skiersildz pine/ Men om Søndagen maatte ingen faste. etc. ||

Om Poenitentze.

POenitentze mercker Anger oc ruelse/ for de synder som ere bedreffne/ met it aluorligt forsæt at rette oc bedre sig/ oc met en fast Tro och tillid at faa Syndernis forladelse for Guds Søns skyld.

* Men vdi Rom oc til Trent/ oc i alle Papisters steder/ Scholer oc Kirsker/ er Poenitentze Hiertens fortrydelse/ Mundens bekendelse oc Gierningernis nockgiørelse. Item at en fremmet poenitentze kand ocsaa hielpe den/ som giffuer noget til it Closter/ oc de gøre skiffte met hannem oc tage alle hans onde Gerninger til sig/ oc de giffue hannem || alle deris gode Gerninger igen/ Der hengde mand hannem hen paa.

Om Scrifftemaal.

SCrifftemaal er at bekende sig oc klage sin nød faar Gud eller faar Tieneren i Gudz sted/ oc søge effter trøst/ husualelse oc afløsning.

* Hoss Paffuens Folck kaldis det at opregne alle Synder i 80 lenge oc brede/ oc tage scriff for dem/ somme siu Aars scriff/ somme saa mange arene oc karene/ oc afløsning i lomfru Mariæ/ S. Peders oc S. Pauils naffn/ oc somme maatte Sognepresterne løse aff/ oc bispen somme/ de andre maatte til Paffuen selff/ naar det vaar Casus Papalis/ det er/ Paffue sag. ||

Om Nockgørelse.

NOckgørelse er den som aleniste vor herre Iesus Christus gjorde paa Kaarssit men i Paffuedommen staar Nockgørelse i Fem Pater noster oc saa mange Aue Maria i Rosenkrantzze vdi siu Psalmer. etc.

* Nu/ wi ville til oc giøre ende paa dette Tyranni oc wgudelige plustren/ oc see huorledis de tømde S. Peders Skib vdi Rom der det bleff vraget der hoss dem/ Her staar ekon lidet til bage/ det ville wi nu offuer løbe.

Om Band. ||

BAnd mercker at vdlucke dem som ere forherdede i deris Synder/ fra Christi Naduere oc antuorde dem hen vnder Dieffuelen til deris Legoms forderffuelse etc. paa det/ at de kunde met deris skade lære at ydmyge sig/ komme til Syndernis bekendelse oc omuendis igen.

* Dette Band maatte for borde oc it nyt der ind igen/ icke for Synd oc ondskab/ men for Pendinge/ gield/ oc andet saadant/ saa at lige som de gaa fram til ting oc steffne i Verdzlige sager met Steffnen/ delen/ fordelen oc platzen/ saa gjorde de ocsaa i Kirsken/ met Steffnings breffue vnder den lille oc store Band icke til nogen ydmyghed oc bedring/ || men til tuil/ vantro oc mishaab/ Oc de forbøde den bandsette Kirsken/ oc at hand maatte icke høre predicken/ Men de rette Synder/ huor faar Band bør at gaa offuer de forherdede/ som er skiørleffnit/ hoer/ Guds bespaattelse/ Aager/ vold oc wret/ dem actede de inted oc ey helder hulde dem for synd etc.

81

Om Ecteskab.

ECTeskab er Guds Ordening oc skick oc befalning til alle dem som ere bequemme der til/ indsæt mod Horeri/ skiørleffnit/ boleri/blodskam/ oc anden synd mod det siette Bud. ||

* Men huad Paffuer/ Muncke/Nunder oc andre Papister/ som mand kaldede det Aandelige Folck/ holde aff Ecteskab/ oc huor meget de acte det/ giffuis klarlige nock til kende icke aleniste der aff/ at Closter leffnit er Ecteskabs vandbrug/ men at de ocsaa sette fra embedet først/ oc saa fra liffuit alle dem/ som vilde giffte sig/ vdaff den Aandelig Stat/ saa at de maatte icke mere lide dem/ end det skarns skiørleffnids Folck paa bryggen i Bergen mue lide/ at nogen giffter sig aff deris selskab paa denne dag/ Du almectigste Gud/ hui bier du saa lenge met straffen ocsaa offuer dem/ effterdi at de saa traadzelige oc saa skammelige leffue mod dit Bud/ met mange tusinde fattige Christnis forargelse etc. Gud giffuit at der vaare en Sten om huer deris halss/ der paa || Bryggen oc de vaare nidsunckne/ der vden faar i Haffuit/ som Christus siger/ at det vaare dem bedre/ end saa forarge de fattige Christne/ Guds lille hiord/ kortelige/ Gud omuende eller affuende dem/ Amen.

* End dog Apostelen vil at Ecteskab skal Herlige holdis oc æris/ oc vil at en Ecteskabs seng skal vere wbesmittit/ dog holdis det for en whøffuisk oc wren Stat hoss Papisterne/ som sige at de kunde huercken tro eller tiene Gud i den Stat oc der faar/ forbiude de deris Aandelige/ som de kaldis/ Ecteskab/ huor met de giffue dog til kende/ at de lære Dieffuelsens lærdom fra dem.

* Der hoss lære de alligeuel (som hine daarer der fly en Synd || oc falde vdi en anden/ som er lige tuert imod den) at Ecteskab er it Sacrament/ som kand Tiene mod Dieffuelen oc Fordømmelsen.

* Vndertiden dispensere de met Legfolck oc andre for pendinge/ vdi Hoer/ Blodskam oc anden saadan forargelse/ som de tilstede. Ia de taare vel skilie Ectefolck at/ for vden relige 82 oc Christelige sager/ saa at end dog Christus tilsteder skilsmisse i Ecteskab aleniste for Hoer skyld/ da finder mand dog ligeuel in Decretis oc in lure Canonico vel Atten sager/ Huor faare mand maa skilie Ecteskab at/ oc besuare saa der met fattige Samuittigheder/ oc kaste dem snare paa/ som Paulus siger.

* Oc alligeuel at de kalde || Ecteskab it Sacrament oc icke lomfrudom/ da holde de dog mere aff lomfrudom end aff Ecteskab/ oc holde hin langt offuer denne/ Men huad lomfruløffnit de føre/ kunde de spørre huer andre at i deris lønlig Scrifftemaal/ Den Romske Synd oc S. Gregorii fiske parck giffue det vel tilkende/ oc huad det vaar for lomfruer hand fødde saa mange i de Nunde Clostre i Rom/ som der staar vdi hans Legende/ Aliquot Virginum miliia/ Romæ paut sub regula/ alt vaare de Fatuæ virgines/ det kende paa de sextusinde Børn pander/ de groffue op aff S. Gregorii fiske

parck. ieg frycter at skulde hand rensis i dag/
der bleffue end da flere vdaff/ Gud
forbarne sig der offuer. ||

Om øffuerighed.

ØFuerigheds Stat er Guds Ordening oc Skick/ som vndersaate bør at vere hørige oc lydige vdi al low oc ræt/
som er i Land oc Rige/ ocsaa for deris Samuittighed/ som Paulus siger/

* Denne Stat er saa ilde met farit saa skamferet/ saa saare forringet/ at de hulde Dommere oc Fogeder/
for røffuere oc mandrabere/ oc Scriffuerne dømde de wduelige at vere til al Kirke tieniste/ icke maatte de
heller tilstedis at komme der til/ la Paffuen traadde Keysere oc Konger vnder sine fødder/ som Pauffue
Alexander gjorde ved Keyser || Fridericus Barbarossa/ vdi Fenedien/ Saadan ære gjorde hand Guds ordening
oc Skick/ Huad ville wi sige/ Øffuerigheden/ som Suerdet er befalet paa denne dag/ skal kysse Paffuens
Fødder/ oc Paffuen griber Suerdet til sig/ oc gør der met/ huad hannem løster.

83

Om Synden

SYnden er alt det/ som skeer mod Guds bud/ oc mod it Menniskis Samuittighed/ met hierte/ mund oc
Gerning.

* Paffuen holder det for den største Synd/ at mand synder mod den Romske Kirske oc hendis bud || oc
befalning/ som er at icke sige eller høre Messe/ at icke Faste efter hendis skick/ at ede Eg/ smør/ Ost paa vor
Frw afften/ eller Kød om fredagen
etc. De lære det at vere Synd aleniste/ som skeer
vduortis met gerningen/ Den opryndelige
Synd vide de inted aff.

Om huad der er ført vdi S. Peders Skib igen hoss de Romere.

HEr til haffue wi nu sist hørt/ huad der er hugget forborde/ oc affskibet/ forlaassit och vdkast aff S. Peders
Skib/ Nu ville wi høre huad Paffuens Folck haffuer skibet ind igen/ den tid de rette Styremend/ oc det gode
Redskab vaar omuent til Ny Styremend oc nyt Redskab.

* Thi da sette Paffuen/ sig selff til Styremand/ der Gud Fader Søn oc Hellig Aand/ met deris baadsmend/
religion oc lærdom/ vaare kaste offuer borde/ Oc da loed hand indføre i Skibet/ som hand da kaldede den
Romere Kirske/ adskillige Bytter aff Menniskens lærdom om Fri vilie/ Munckeløffte/ Viiduang/ viid Røgelse/
Salt/ Liuss/ Billeder etc. || dem vil ieg kortelige offuerløbe/ at ieg kand disnarere komme til ende met denne
Ni hundrede Aars histori.

* Først ville wi see huorlunde den Romske Styremand sider ved Rorit oc tager selff Godz ind i Skibet/
som den aller ypperste/ ia som den aller mectigste/ vdi Guds sted/ som Daniel oc Paulus tale der om.

84

* End dog hand foractede baade Faderen oc Sønen (som Dieffuelen gjorde) dog loed hand sig kalde

Christi Stadzholder her paa lorden/ oc den hellige Kirskeis hoffuit langt offuer al den Hellige Scrifft/ saa at hand vilde haffue mact alene/ at vdtolcke hende effter sin mening/ Thi mand sagde om hannem/ at hand haffde i sit hiertis skrin al ræt/ vere sig Guds eller Menniskens || ræt/ Ia at hand haffde mact offuer alle Concilia/ oc at vende om effter sin kødelig Mening alt det som findis i den Hellige Scrifft/ saa at i den gandske Verden/ skulde icke vere it Menniske/ som kunde bliffue saligt/ vden det vaar hannem vndergiffuet/ oc at Nøglene oc baade Suerd skulde vere hannem giffne/ som der staar/ See her ere thu Suerd/ paa det hand skulde haffue Herredom offuer alle. Oc met den almectighed kunde hand dispensere met alle oc fri dem aff deris løffte oc fra Guds Budords lydelse/ Hand haffde icke behoff at predicke oc lære/ ey heller hans Biscoper oc Prælater/ men aleniste at de kunde stride for den hellige Kirske/ oc der faar/ maatte hand ocsaa strax (sagen wforhørt) tage aff dage dem alle som taledede eckon it ord mod hannem || Hand haffde ocsaa mact offuer Dieffuelen at biude offuer hannem/ oc befale hannem huad hand vilde/ oc tage Siele vdaff Skersilds pine etc.

* Nu ville wi see huad for Bylter eller Packer hand haffuer ført i Skibet igen.

* Den første Bylte vaar fuld met Menniskens lerdom/ oc kom i steden igen for de thi Guds Budord/ oc strax kaldede de samme Menniskens lære en fuldkommenhed/ oc sagde Mennisken Salighed til/ som dem beuarede/ oc dem fordømmelsen til/ som icke beuarede dem/ oc at saadanne skulde affskæris/ ved Band/ fra Christendommen/ oc kaldis Kettere oc Scismatici/ det er affskorne. Huor aff det kom/ at Folck bar større redsle for at holde Menniskens lære || end Gudz lære ved mact.

* Den anden Bylte vaar Menniskens Fri vilie/ huor met huert Menniske kunde fuldkommelige holde Louen til punct oc til pricke/ oc elske Gud offuer alting/ aff gandske Hierte/ 85 oc at alt det/ som it naturligt Menniske er metfødt/ skulde end nu vere helt oc hullet/ effter det gruselige Adams fald/ saa at it Menniske kunde vere beskicket til at holde alle vor Herris budord/ oc til at gøre alle gode Gerninger. Ia fuldkommen der til/ saa at Closter leffnit kaldedis den fuldkommeligste Stat/ Ia den Engelske oc Himmelske Stat. Er icke det gruseligt at høre? oc end besønderlige dette forbandede stycke/ at det skulde regnis lige ved Christi verdskyld at vere/ O blindhed offuer al blindhed. ||

* Den tredie Bylte vaar de samme Muncke løffte oc Closter løffnit/ meget weens indenbyrdis dog lige huldne ved Christi Høyuerdige Daabssens Sacramente/ naar de loffuede deris faarmand lydelse/ kyskhed och fattigdom/ Lydelsen skulde vere offuer Foreldernis Lydelse/ Kyskhed skulde veyersige Ecteskab/ oc Fattigdom skulde forlade Verden oc gøre Guds Børn/ som der staar wbeskemmet i S. Francisci Regel i det v Capitel saa screffuit/ Kære brødre/ denne er den aller Høyeste Fattigdoms høyhed oc ypperlighed/ som gør eder til Børn och arffuinge vdi Guds Rige/ huor haffuer mand hørt større bespaatelse mod vor Herris Iesu Christi røde rosens blod/ oc mod den hellige scrifft etc. ||

* Dog skulde dette vere deris ypperste fuldkommenhed at vide inted/ at vere wforsøcte/ at feye effter der som Quindfolck ginge/ at foruare sig for kødmat/ at beholde selff en part aff deris Gudelighed/ oc at sælie andre den anden part dyre nock.

* Der skulde besynderlige klædebon til besynderlige skw/ patiner/ klaatzer/ belte rebet/ Cappe/ kul/ Skabellarius oc andet saadant/ det skulde vere det aller helligste.

* Ia den ene trode sig at bliffue salig i en sort Cappe/ den anden i en Huid/ den tredie i en graa/ den fierde i en braagede/ den femte met sin veyermølle/ den siette vdi sin almutze/ som hine Canonici regulares/ som vaare ocsaa som hine || Caponer/ bundne fra Ecteskab/ dog icke fra Quindfolck/ som paa kende/ om mand skal tale groffuelige der om. Gud giffue dem end nu en god omuendelse som henge vdi det hyggeleri/ oc i det skarn.

86

* Den Fierde Bylte vaar fuld met Viid vand vdi Flasker oc stencke kelde

* Den Femte vaar fuld met Viid Røgelse/ viid Salt/ viide Liuss etc.

* Den siette vaar fuld met Billeder/ oc de andre fulde met anden affguder/ Huor om vilde bliffue for langt at scriffue

* Der faare ville wi lade disse Bylter fare/ oc beskue deris ypperste oc kaasteligste klenodier i Paffuedommet/ huad de haffue udi sig/ som ere. ||

- i Messen
- ii Helligens paakaldelse
- iii Skiersild
- iiii Iertegen
- v Pelegrims ferd/

- vi Hellige Mends been
- vii Afflad/
- viii Brøderskab/
- ix Vielser etc.

Om Messen.

HVor stor en Christi høyuerdige Sacramentis oc Nadueris vonbrug den Paffue Messe met sin Canone oc anden tilbehøring haffuer verit/ det er nu aff Guds naade den meninge Mand vitterligt oc kundgiort. ||

* For det andet ocsaa/ at mand lagde tiden/ steden/ oc personen al samme Messis myndighed til/ at det skulde vere it viid alter oc altersten/ en raget oc smurd præstmand/ saa at Guds befaling ordening oc skick haffde inted der met at gøre.

* For det tredie/ at deris Gerning i samme Messe/ vaar it Offer for leffuendis oc døde/ som mod krig oc aarlow/ mod pestelentze/ mod wtimelig verlig/ for Heste/ for Køer/ for døde elementer/ for pendinge etc. Paa Guds Legems dag maatte Cibaut holde faare/ Oc huer Fest i Aaret/ haffde sin Messe/ dog gaffue de almuis folck aleniste om Paaske tid/ eckon den 87 ene part aff det/ de haffde der faar hender/ Men huor mange andre vonbrug de haffde der hoss/ at lucke || det inde vdi Monstrantzen/ at bære det om Kieregaarden/ om byen/ om i Marcken/ føre det til skibs vd paa stranden/ oc saa hen at/ det vil ieg lade fare/ at det bliffuer icke for langt oc eder kedsommeligt at høre.

Om helligens paakald.

DEtte vaar oc en aff deris ypperste klenodier/ at søge til de affdøde helligen oc kalde paa dem om hielp/ oc at det skulde vere Gud behageligt/ oc de skulde kunde forhuerffue oss Guds Naade/ met deris forbøn/ oc lomfru Maria faar dem alle etc. Oc at wi der faare skulde faste deris afften/ oc hellige deris dag/ oc bygge dem templer oc || Capeller oc holde Messe aff dem/ oc vduele dem til vore Patroner/ at huer fick sin/ huilcken hand skulde faste oc fire til/ oc holde vdaff/ som aff Gud selff. Fattige enfoldige Mennisker komme de til at tro/ om Helligen at de obenbarede sig faar folck/ at de gjorde lertegen/ Oc Folck bleffue saa beskuffede der met. Claus Dæen her vden faar Københaffn/ ved S. Anne/ som de kaldede/ viste end nogit her aff/ Men huo kand opregne alle de veyrstyggeligheder/ som der met fulde? oc vaar dog altsammen lige tuert imod alle Patriarckers/ Propheters Christi oc Apostelernis lærdom/ la tuert imod det Første budord oc imod den gandske hellige Scrifft.

Om Skiersild. ||

HEr er grundsuppen/ Her hengde det paa altsammen/ der skulde vere en besynderlig Sted/ som de kaldede Skiersild/ til huilcken de affdødis Siele skulde bort føris oc der pinis for deris Synder/ effter døden til en tid/ somme i thi/ somme i hundrede/ oc somme i mange tusinde Aar/ effter huer deris Gerninger/ oc som de kunde faa Messer oc Guds tieniste her paa lorden effter dem/ oc Paffuens afflad oc som 88 deris Slect oc Venner haffde pendinge til at komme dem til hielp met/ at deris pine kunde stæckis oc forkortis dem faare/ Ellers maatte de bliffue der i siu Aar for huer Synd som de haffde icke screfftit/ ey helder || giort fyldeste for/ om deris venner lode dem icke komme der fra ved Messer/ ved Pelegrims gong etc. Her aff er det/ at mand skulde holde Vigiliis oc Siele messer/ Item Aniuersaria/ det er/ Aars tid oc begengelse for de døde/ met den Rw/ oc det sorte klede/ offuer en ledig Ligbar/ som mand bar Røgelse omkring/ oc stencte viid vand paa/ oc sang Libera me Domine etc. der offuer. Saadan kram førde Dieffuelen i Skibet/ ved spøgelse ocp

falske obenbareiser/ at hand der met kunde
stadfeste affguderi oc menniskens
egne Gerningers
verdiskuld.

Om Spøgelse.

SPøgelse kaldis Dieffuelens kaageleri/ huor met hand loed giffue faare/ ved sine Creatur Papisterne/ at de affdødis Siele komme igen aff Skiersilds pine/ som de ocsaa kaldede dem der faar Gengongere/ oc gaffue Folck deris vilckaar til kende/ oc huorlunde de kunde bliffue reddede aff Skiersilds pine/ Suckede/ græde/ stønde oc gaffue sig/ at de maatte icke lengete vere vde/ for de haffde deris beskicket tid aff Diefflene/ Huor lenge de maatte vere vde/ lige som der haffde verit it Seyruerck vdi Skiersild/ oc de viste huor mange timtner de maatte vere borte/ oc holde saa Diefflene met Tro oc loffue/ at de vilde komme igen i pinen. Læss den Fierde bog/ ex Dialogo Gregorii/ da faar du dette at see/|| oc end at Messen kunde aldernest hielpede dem der vd. Thi det duede saa vel til at gøre det Aandelige folckis Stegers fed/ oc til at stadfeste den wgudelige Paffue messe met/ imod Christi hellige Naduere. Siden der hoss kunde de ocsaa haffue hielp 89 aff Pelegrims gong/ aff Liuss/ som mand tende op paa deris graffue/ oc elders for deris Siele/ item aff almissegerning etc. Deroffuer lode de sig mane/ belgede met øyen/ oc lode ilde/ lige som det gjorde dem ont/ met andre dieffuelens Skalckheder/ som hand er en Mestere der paa/ oc haffuer lenge kundet Kaansten. ||

Om Pelegrims gong

VEd denne Pelegrims gong/ et mange købsteder opbygde vdi Tydskland/ som Aken/ Duren/ Collen/ Vilsnack/ Stierberg/ S. Anne Dal etc. saa vel som i Danmarck oc andersteds. Thi mand prædickede at det vaar saa Gud behageligt/ oc at mand forhuerffuede der met/ det euige lifff/ lycksalighed her paa lorden oc veyrquegelse aff Skiersilds pine/ Oc dieffuelen soff icke her til/ met sine falske lertegen/ som Christus oc S. Pouil propheterede om/ oc som alle Papisternes bøger ere fulde der aff/ som om den S. Iacobs broder der hengde i Galien/ oc her i Danmarck/ om Seuerin pilckelaass etc. Her met finge de | Vox/ Hør/ Hamp/ Staal/ Guld/ Sølf/ Pendinge oc alle honde igen. Der offuer bleffue mange vnge menniske forderffuede/ oc lomfruer krenckede etc.

Om Hellige Mends Been.

Hvad dette vaar for it bedregeri om lomfru Maries Melck vdi mange Steder/ saa at hun haffuer inted andet kunde haffue gjort i sit gandske leffnis tid/ end side/ oc drage sine Spenner vd/ oc skenct Melck fra sig/ til alle dem/ som det haffue siden ført saa vide om Verden/ lige saa om S. Barbaræ Hoffuit i || mange Steder/ om Stycker aff det Hellige kaarss i mange Steder. Item til Aken om lomfru Maries serck oc om Iosephs Hoser/ vdi Collen/ om de hellige tre Konger/ til Treueris om Christi kiortel/ oc hundrede tusinde saadanne Stycker. Oc saa her i Danmarck om 90 det blod i Bistrop/ Sacrament i Falster/ om det Affguderi til S. Anne/ til S. Scuerin i lyland/ i Sieland etc. Det er dem alle vitterligt/ som noget ere komne til alder/ oc omgingis der met.

* Ia vdi Domkircker oc Closter skulde hellige Mends been tois oc Kyssis/ der laa afflad til/ som Paffuen haffde aleniste at vddele met buller oc breff/ Smørbreff/ hualfisbreff vdi Island/ som de haffde hent vdi Rom for store pendinge/|| at de maatte ede Hualspeck vdi den Fyretiuue dags Faste. Hid høre hine mange Brøderskab oc Companier/ hid atskillige viielser/ oc den wgudelige Sang. Surgite Sancti etc. som er Dieffuelens oc alle hans Limmers Credo/ optenct lige tuert imod vor Credo. Nu/ huo kand fare dette

altsammen igennem? det er wmueltigt. Omne malum multiplex. Det onde er saa meget/ at det staar icke til at opregne/ Gud giffuit at wi vilde ekon vnder tiden see oss til bage/ som den hellige Paulus raader oss/ at wi falde icke vdi saadan vildfarilse igen/ der ligger oss mact paa/ oc vore Børn.

HEr til haffue wi hørt huad for kram den Romske Paffue loed S. Peders Skib belade || met aff sit eget gods/ huad for Bylter/ huad for klenodier/ som vaare Menniskens lære/ Fri Vilie/ Closter løffte/ viid Vand/ Røgelse/ Liuss/ Billeder/ Messe/ Helligens paakald/ Skersild/ Spøgelse/ Pelegrims gong/ Hellige Mendes Been/ afflad/ Brøderskab/ Vielser etc.

* Nu komme wi til den fremmede Kram som hand loed indføre i samme Skib/ som hine Skibmend oc Skibskremere pleye ocsaa at tage kram ind for andre/ oc sælie det saa hen paa deris vegne/ som de lade sig fracte vdaff/ Saa indførde Paffuen/ vdi den hellige Kirske først alle Kætters vildfarelse oc Falsk lærdom/ fra den første/ som vaar Simon Magus/ Simen troldkarl/ fra Christi tid her paa lorden oc de sex hundrede aar igennem ind || til den siste/ som vaar Pelagius/ oc hand vaar nest faar Paffuedommet/ Alle de Mange Kætters vildfarende lærdom alligeuel at den vaar fordømt aff 91 de hellige Fedre oc merckelige Gudz mend/ som vaare Tertulianus/ Ireneus/ Eusebius/ Epiphanius/ Cyprianus/ Hieronimus/ Augustinus/ etc. som deris bøger giffue vel det til kende/ ocsaa paa denne dag/ effter som huer aff dem leffuede vdi sin tid/ oc haffde atskelige Kettere at ryckis met/ imellem Apostlernis tid/ oc Paffuedommet/ dog kunde det icke affueries/ met mindre end ath Paffuen skulde io indføre alle de ketters Lerdom i Christendommen igen/ tage dem an/ fernisse oc forny dem/ och sælie dem saa for gaat gods vnder it stort Helligheds skin/ Dette wnyttige/ gamle/ forderffuede oc forgifftige || gods tog Paffuen ind igen/ paa det at hand der met/ disbedre kunde sælie sin egen Kram som det skeer/ at mange sælie deris godz vnder oc iblant fremmede godz/ oc holde sig saa fram met det andre hører til.

* Nu er oc kaldis den en Kættre som haardtryckelige fordagtinger sin egen mening/ imod den Hellige Scriffis rette forstand/ som hand haffuer vreed samme sin mening vdaff/ oc det aff en ond behagelighed oc forsæt/ aff en Æregirrigheid oc aff en vrang dom oc forstand/ heller och vdaff had oc affuend aff høyferdighed wgudelighed/ Vederuordighed? Saadanne vaare disse hoffuit Kættre Simon Magus/ Nicolaus/ Ebion/ Montanus/ Arrius/ Manicheus/ Pelagius etc. disse oc andre flere finge til liffs jgen i Paffuedommet/ den || tid deris vildfareise bleff indført aff de Romske Paffuer/ som de end nu paa denne dag sælie vd omkring i Christendommen/ oc vilde end nu gerne skubbe oss den forderffuede oc fordømde kram paa hender/ nu met løgen/ nu met suerd/ at wi end nu skulde bliffue wseligere/ end alle andre Guds Creatur/ om wi vilde vere/ som hine girrige Folck/ der købe op alt sammen huad der findes paa Luse torffuit/ oc riffue oc skrabe til hobe/ baade det som duer noget oc det som inted duer/ saa vilde Paffuen at wi skulde ocsaa købe op altsammen/ huad der er paa hans Luse torffue/ om wi vaare saa flædige/ oc lode oss finde letsindige. etc.

* Men paa det at huer from Christen kand føle oc tage paa at || dette er saa i sandhed/ ville wi det forsøge oc holde 92 det ene mod det andet/ huad forneffnde Kættre haffue lerd fra sig oc huad der er siden lerd i Paffuedommet aff det samme/ oc see saa til/ huorlunde de komme offuer ens met huer andre.

* Oc wi ville begynde paa Simen Troldkarls væsen/ som dette Verss oc almindelig ordspraack er om/ Piscatum rediit Petrus gerit omnia Simon/ S. Peder gaff sig til Fiskeri igen/ oc Simon regerer nu alting i Paffuedommet.

* Denne Kættre Simon Magus eller Simen Troldkaar/ vaar den første Kættre effter Christi opfarelse til Himmels/ vdi Apostlernis tid/ som Petrus i sin sendinge breff taler om saadanne oc siger/ || der skulle ocsaa vere falske lærere iblant eder/ som skulle indføre forderffelige Secter/ oc skulle forsuerie Herren/ som dem haffuer igenløst/ oc Ioannes siger/ Der ere allerede mange Antichrister til/ huor aff mand kand forstaa/ at strax vdi Apostlernis tid/ begynte den Antichristiske handel at feste rod oc giffue spiter aff sig/ ind til hand bleff fuldmod i Paffuedomet/ Der faare vaare alle disse Kættre Antichristi faarløbere huilcke de hellige Patres kunde icke saa legge øde/ eller vdslycke deris vildfarilse/ met mindre at den skulde ey optendis igen vdi Paffuedommet/ oc forgiffue saa flere vdi disse nihundre Aar/ end de nogen tid gjorde tilforne/

1 Denne Simon sagde sig at vere en stor Guds krafft/ saa at de || Romere lode opreyse hannem til ære/ en stor Stytte/ met denne Titel/ denne Stytte er opreyt den hellige Guds mand Simon til ære.

* Huo der vil nu see lige til/ oc dømme ræt/ da skal hand finde det/ at de Romiske Paffuer vaare huercken Christi eller Simonis Petri/ men denne Simonis Magi effterfølgere. Thi lige som denne Simon vaar i sit Hierte/ lige tuert mod Christum oc hengde alligeuel ved Philippum at hand loed sig der hoss hedre oc ære for Gud/ saa ophøyede de Romske Paffuer sig offuer alt det som kaldis Gud/ som den hellige Paulus Propheterede om dem

* De hulde deris decreta oc decretalia lige ved/ Ia offuer den hellige Scriff. Hine Curtisaner oc || Canonister kaldede Paffuen en lorderigs Gud/ oc at hand vaar fød aff Gud oc 93 Mennisken/ oc haffde at biude offuer Englene/ som Gud selff/ ia at vdfri Siele aff Skersild/ oc føre dem ind i Himmelen/ formiddelst sine buller oc afflads breff/ Er icke det met Lucifero oc met Simone Mago at holde sig lige ved Gud/ oc tillegge sig Guds heder oc ære?

2 Denne Simon vilde købe sig den Hellig Aands gaffuer til for pendinge/ lige saa køber oc sælier Paffuen den Hellig Aands gaffuer/som hand kaldede/item Sacramenterne/Vielser/ præbender etc.

3 Denne Simon foractedede Ecteskab met sin Skøge Helene/ saa forbiuder ocsaa Paffuen sine creatur/|| sine Caponer Ecteskab/ oc tilsteder dem der vden ved/ at haffue deris Skøger/ oc Hore børn.

* Vdi saa maade følge de Romske Paffuer denne Kættre Simen Troldkarl effter oc førde hans kram ind i Skibet at sælie vd offuer den gandske Christendom.

* De Nicolaiter som vaare til/ halffemte sinds tiue Aar/ effter at Christus vaar opfaren til Himmels/ som mand maa læse om dem/ vdi Kirskernis Historier/ oc vdi S. Hansis obenbarelsis Bog/ de fore vild i disse thu stycke.

* Først haffde de deris hustruer til fælis/ oc sagde at hor/ boleri oc skørleffnit vaare ingen synd/ Skue her det gandske Paffuedom/ || huordant det haffuer verit her til/ oc end nu er/ monne du icke finde en hob Nicolaiter/ som leffue til sammen vdi en wren Coelibat oc i skørleffnit/ oc haffue deris Skøger til fællis/ oc holde boleri for ingen Synd oc forbiude der offuer de smurde oc ragede Creatur ecteskab lige som det vaar en wren concubinatus eller boleri/ oc der vnder tilstede al wrenhed oc wdygd oc sige/ Si non caste/ tamen caute/ Kand du icke leffue Kyskelige/ da far saa varlige oc saa lønlige aff sted der met etc. Saa haffue disse deris Quinder til fællis/ lige som Nicolaiter haffde.

* For det andet/ lagde de Nicolaiter sig effter at holde al den Hedniske Guds dyrckelse oc offer ved mact/ Huad? haffuer icke Paffuen indført i den Christelige || Kirske/ al saadan Guds dyrckelse/ aleniste met foruende naffn oc met andre Titeler?

94

Offrede mand icke i Paffuedommet til staack oc steen? det er/ til affguds billeder oc støtter/ Suin/ Gess/ Hønss/ Eg/ Lam/ Vox/ Hamp/ Hør etc. som dog bleff altsammen forteret aff altere præste/ aff muncke oc aff deris boelskab oc skøger/ saa vel som det der bleff offeret Bel i fordum tid.

* Saadant tog Paffuen icke aleniste til sig oc sine/ men lagde ocsaa afflad der til/ som hans Buller mangfoldige nock der om vduise/

* Lerde de icke saa/ at mand skulde komme til den oc den sted/ oc der tilbede den oc den affdøde helligens Billede/ oc hoss dem søge om hielp oc raad/ om trøst oc husualelse/ || saa at den ene loffuede sig hid/ den anden did/ Gud giffuit at de end nu vilde affstaa her hoss oss/ vdi dette klare Euangelii liuss/ at bisse til den formaledidede sted Bistrop (som er en ret Tophet) oc til andre saadanne steder vdi huilcke Dieffuelen oc Paffuen haffue hafft deris Kram/ oc huldit kruhuss oc horehuss/ faar alle dem/ som vilde bole der met deris affguder.

* Det vaar ludæ pung de drogis om/ huo der kunde faa noget i den/ der faar lode de alle ting saa vdstafere oc pryde/ at der vaar ingen maade met/ Støtterne oc Billederne vaare smøckede met Guld/ Søloff/ oc kaastelige kleder/ met Liuss oc anden smykke.

* Kære sig mig huad vaar det || andet end it forkledt oc fortact Hedniske væsen i Paffuedommet/ der naffnene vaare eckon foruende/ Hedniske naffn om til Helligens naffn/ Den Hedniske tempel i Rom Pantheon/ det er alle Hedniske Guders tempel/ om til lomfru Maries oc alle helligens Kirske/ For Iuno Maria/ for Iupiter de femten nødhelere/ for Mars oc Hercules S. Iørgen/ for Æsculapius S. Rochus oc S. Sebastianus/ for Bacchus S. Vrbanus oc S. Morten/ for Neptunus S. Nilaus/ for Minerua S. Carine/ for Lucina S. Margrete/ oc huo kand opregne eller telie dem alle sammen?

95

EBion/ som vaar til paa det halffemtesinds tiue oc fierde Aar/ effter Christi opfarelse til Himmelen/ som mand maa læse || i Kirskens Historier om hannem/ haffde sin kætteti oc vildfarelse i disse thu stycker.

* Først vilde hand/ at Mose low/ met alle sine Ceremonier met omskerelsen/ met dage/ mad/ kledebon/ offer etc. skulde ved mact holdts/ der faare forskød hand S. Pouels Episteler/ for de lerne lige tuert imod/ som der/ Lader ingen dømmes eder vdi mad eller dricke etc.

* Men huo befaler mere at mand skal end nu holde alle disse vduortis ting/ som vaare Mose oc det Iødiske Folck aleniste befalede/ end Paffuen i Rom? Mange Samuittigheder ere nu mere plaffuede met de Ceremonier/ end det Iødiske Folck vaar vnder Mose. Huo taar i Paffuedommet ede it stycke brød || eller kød/ paa deris budne Faste dage?

* Sandelige Paffuen vaar en langt verre Kættre i de stycker end Ebion vaar i sin tid. Mose Ceremonier finge ende i det Ord som Christus taledde paa Kaarssit/ Consummatum est/ det er/ huad i Mose low vaar sigureret oc screffuit om mig/ det haffuer nu ende/ oc huad der hører til Menniskens Salighed/ det er nu

fuldkommet. Der faar haffde icke de Paffuer i Rom burt at oprippe saadant igen. Thi Christus købte det dyre nock/ før end at hand fick giort ende der paa/ oc begynte sit ny Testament. Det beuise vel de herlige S. Pouils Episteler til de Romere oc til de Galater/ oc den Epistel til de Hebreer/ at Christus er dem inted nøttelig/ men de ere faldne fra || Guds naade/ som ville hente deris retferdigførelse aff Mose lowis gerninger.

* For det andet/ haffde ocsaa denne Ebion en falsk mening/ om vor Herre Christo/ at hand skulde icke vere vden aleniste it Menniske/ oc icke en sand Gud/ oc det imod den gantske hellige Prophetiske oc apostoliske Scrifft.

* Huad Paffuen holder om vor Herre Christo/ giffuer vel hans lærdom til kende/ hand gør vor Herre Christum til en streng Dommere/ oc træder Christi Testament oc nockgørelse 96 vnder sine fødder/ alligeuel at der er ingen Salighed vden ved Gud/ oc ingen forladelse/ vden ved Christum/ Men hand foracter dette altsammen oc sælier folck for pendinge/ sine Gerninger som er Messen/ Afflad etc. ||

* Basilides som vaar til vdi det hundrede oc treduende aar effter Christi opfarelse/ oc scriffuis om hannum ocsaa vdi kirkens historier/ hand bar saa faare/ at Christus bleff icke Kaarsfest/ men at Simon Cireneus bleff kaarsfest i hans sted/ Huo der nu holder faare/ at Christi Verdskyld oc blods vdgydelse skal icke kunde vere nock til vor Salighed/ vden vore Gerninger komme der til met/ hand er lige saa god/ som Basilides vaar/ Nu er den gantske Paffuedom i den mening/ Der faar er Basilidis Kætteri ved mact i Paffuedommet/ S. Hieronimus kalder Basilidem en Mester vdi al wrenlighed/ dog haffuer hand sine Mestere vdi Paffuedommet.

*Huad skal ieg sige om hine wrene Gnosticis/ huad skal ieg sige om Valentino/ om Marcione/ om de || atianer oc Enkratiter/ om huilke du kant læse i Kirckens Historier/ oc ligne saa sammen oc dømmes selff der paa/ om deris vildfarelse findis icke ocsaa i Paffuedommet. Wi ville fram bedre til de andre Hoffuit kættere/ først ville wi satteden kætter Montanum oc Paffuen paa maalet til sammen/ oc see huorlunde de tho komme offuer ens met huer andre.

* Montanus leffuede paa det Hundrede oc halff femte sinde tiende Aar/ effter Christi opfarelse til Himmelen/ en hoffmodige kætter met sin prophetisse oc boelskab Maximilla/ som S. Hieronymus scriffuer til Marcellam om hannem/ oc Kirskens historier vdi den femte bog/ fra det femtende Capitel til det Nittende. ||

* Hand gaff saa først faare/ at den Hellig Aand kom.icke ned offuer Apostlerne/ paa Pintztag/ men at hand vaar endelige kommen ned offuer hannem/ det rosende hand sig aff.

* Fulde icke de aff Rom ned i dette Kætteri oc lærde saa/ at den Hellig Aand haffde icke lærd Apostlerne/ alt det som er behoff at vide til saligheden/ vdi Prophetiske oc Apostoliske scrifft/ men at mange nyttelige ting til Saligheden ere 97 obenbarede faar hannem oc faar hans Maximilla/ det et/ faar den Romske kircke/ faar Paffuer/ Biscopere/ Præster oc Muncke.

* For det andet/ sagde Montanus/ at hand oc hans Maximilla haffde forstand oc mact til/ at vdtaalcke || oc vdlegge den hellige scrifft.

* Saa gaff den Romske Montanus met sin Maximilla ocsaa faar i det Concilio til Trent/ Guds aar M. D. xLvi. vdi den tredie Samsæde/ at alle skulde saa tro/ vnder deris Siels fortabelse/ at alle Concilia (alligeuel at de vaare mod Sandhed/ oc mod sig selff indbyrdis) alle Paffuens decreter/ statuter oc obseruantier skulde holdts lige ved den Hellige Scrifft i act oc ære/ oc der giffuer hand sine prester oc muncke mact/ at tractere oc handle den hellige Scrifft/ vride oc vende den effter deris egen løst oc begeringer/ Huilcket den hellige Augustinus oc andre torde aldri gøre.

* For det tredie/Montanus sagde/ at hand lærde mectigere oc || bedre lærdom fra sig/ end Christus oc Apostlerne gjorde.

* Monne icke Paffuen haffue hafft den samme mening om sig/ lad oss høre it exempel eller thu/

* Cristus befalede oc sagde i sin Naduere/ Dricker alle her aff/ der siger Paffuen ney til/ at det skal icke saa vere/ men prester skulle aleniste oc icke legfolck dricke der aff.

* S. Pouil siger/ En Tiener vdi Guds ord/ skal haffue sin ecte hustru/ Ney siger Paffuen/ en bisloperske oc boelskab maa hand vel haffue.

* S. Pouil siger/ at wi bliffue retferdige aff naade/ oc icke aff vore Gerninger/ men Paffuen vdi det Concilio til Trent i den siette || Samsæde forbander den/ som det tror.

* Lige er det saa/ om den lydelse imod Øffuerigheden/ oc i mange andre stycker/ som Paffuen haffuer fordristet sig til/ at corrigere Magnificat/ som mand siger.

* For det fierde/ Montanus vaar haard oc grum imod dem som angrede oc ruede deris Synder/ oc vilde

rette oc bedre sig/ alligeuel at huercken hand selff/ eller hans Maximilla vilde rette oc bedre sig.

98

* Huor venlige oc huor mildelige Paffuen loed handle met fattige Syndere/ det vide de vel/ alle sammen/ som maatte huiske Præster og Muncke deris Synder i øret/ huad trøst oc husualelse de finge/ som ludas fick aff Bisperne i Hierusalem (Tu videns/ der maatt du see dig || om) oc som Danyser fick i Rom/ saa at de maatte baade falde i mishaab/ oc bliffue der borte.

* Mand veed vel/ huorlunde de fattige Samuittigheder bleffue plaffuede met menniskens lærdom/ met scriffemaal plict oc bod/ met faste oc anden nockgørelse for Synden/ der som icke bleff tenct/ end sige talet/ it ord/ om vor Herre Iesu Christo. Det er end nu i mands minde/ allegiuel at vngdommen her hoss oss/ veed icke meget der aff at sige/ Salige ere de nu i vor tid/ som aldri saae Muncke/ dog kunde de vnge spørre saa langt/ som de gamle kunde mindis/ Huo der haffde icke haanden fuld at giffue dem/ den saae de kroget paa/ naar hand kom til Scriffte/ mod de Fattige vaare de haarde/ mod de Rige som haffde || at giffue/ vaare de end noget miskundelige/. Dette kom den Montaniske Paffue aff sted/ alligeuel at hand leffde selff/ vdi Simonie oc sacrilegio/ vdi Sodomitiske synder/ i hoer/ boleri oc skørleffnit/ i had oc affuend oc i forfølgelse mod de fattige Christne/ la vdi alle hande legemens løst oc begerelse/ vden al anger oc ruelse/ oc fore saa der hen/ den ene effter den anden/ som Dathan oc Abyron/ som ludas oc Simon Magus oc som denne Montanus etc.

* Her vil ieg spange offuer Nouatum oc hans Catharos/ som icke vilde lade sig vnderuise/ eller straffis aff nogen/ her mue ocsaa fare de Kættere/ som lode sig kalde Catholiske oc Apostoliske mend

* Manes eller Manicheus som vaar til ved thu hundrede trysinds tiue oc sex Aar effter Christi opfarelse/ || om hannem scriffuer Eusebius i Kirckens historier/ i den siuende bogs/ siu oc tiuende Capitel.

* Først sagde hand sig at vere den rette Guds Apostel/ vdsent aff Christo/ oc at hand annamede først den Hellig Aand.

99

* See ret til Paffuedommet/ vdi disse nefte siuhundrede Aar/ da sinder du/ at de vaare rette Manicheer/ oc rosende der aff/ at de vaare Apostlernis effterfølgere/ alligeuel at deris lærdom vaar lige tuert imod Apoftlernis lærdom.

* For det andet/ Manicheus vdualde sig tolff Apofteler/ lige som Christus gjorde/ paa det ath hand vilde io vere lige ved vor Herre Christo. ||

* Men Paffuen tog dybere ind i sæcken/ oc vilde icke aleniste lade sig holdis/ Uge vid Aposteler og ved Christo/ men hand vilde vere en Christus for sig selff/ la en Gud i mact oc vold/ offuer Himmelen/ lorden oc skersild/ der faare vduolde hand sig tolff Cardinaler/ som skulde vere tolff pillere oc støtter i den Romske Kirske/ end dog/ at de ere nu mange flere/ saa at hand ved dem setter Keyserer/ Konger/ Herrer oc Førster til rette/ som hand vil. Siden haffuer Paffuen der hoss sine Biscoper/ Præster oc Muncke i den sted/ som Christus haffde sine halffierdesinds tiue Discipler/ oc Franciscus vduolde sig och tolff Brødre huor mange de ere siden bleffne/ maa mand vndre paa. Disligiste fandis de Clostere som skulde vere en Confessor/ fire Euangelister/ oc tolff Apostler || vdi/ ia der hoss/ nogle fatuæ Virgines/ som skulde see dem til gode/ altsammen it abespil/ oc en formalet hellighed.

* For det tredie/ Manicheus førde en ny lærdom/ som hand kaldede Epistolam Fundamenti/ oc S. Augustinus screff meget mod samme lærdom vdi sin tid/ fordi at Manicheus actede samme sin dict/ lige ved den hillige Scriffte.

* See til om Paffuens Decret bog er icke en ny lærdom/ oc fremmet fra Christi lærdom/ oc holdis dog lige ved/ ia langt offuer den Hellige Scriffte. Saa komme de Romske Paffuer offuer ens met Manicheo.

* Her vil ieg sette Sabellium til bage/ som sagde sig at vere Mose || oc Aaron/ och forbød Kødmad och Ecteskab/ der wi haffue hørt nock om i Paffuedommet/ oc alt formeget.

* Arrius som leffuede Anno Domini ccc xx. lærde icke aleniste en vildfarende och fordømmelig lærdom mod Christi/ oc den Hellig-Aands Guddom/ som en ret Hoffuit Kætter/ 100 men fick det Verdzlig Suerd til hielp/ saa at Keyser Constantius oc andre nødde och tuingde dem alle til at tro Arrii lærdom/ mod den rette Christelig lærdom/ om de hellige Trefoldighed/ oc de røffuede Godz oc lifff fra alle dem/ som icke saa vilde tro/ som Arrius lærde/ saa at der bleffue den tid flere hellige Martyres affliffuede/ end til forne/ vnder Tyrannerne/ Nero Domitianus etc. ||

* See til Paffuedommet/ End dog de haffue Christum oc den hellig Aand i munden dog forsuerie de hans krafft/ som den hellige Paulus propheterede/ oc de giffue hannem inted mere/ end det blote naffn/ at hand skal vere deris Syndeskiul/ det andet haffue de beuaret dem selff/ met Menniskens lærdom/ Gerninger oc verdskyld til Salighed/ oc de haffue der offuer opuect den gandske Verdens Mact oc velde/ mod alle dem/

som icke vilde tro oc gøre effter deris befalninger/ oc det met forfølgelse/ forderffuelse/ mord oc mandslet/ brenden/ hengen oc sencken/ som haffuer nocksom giffuit sig til kende i disse neste otte hundrede Aar/ huad for blods vdgydelse de Romske Paffuer haffue kommet aff sted/ oc besynderlige i disse fem hundre Aar/ som Iulius secundus/|| Leo decimus oc Clemens septimus. Ia Paulus Tertius haffue vel plaffuit Christendom i disse neste forgangne Aar/ met det verdzlig Øffuerigheds Suerd/ oc lagde hand afflad der til/ at mand skulde fordragtinge oc beskerme Paffdommet.

* For det andet/ Finge de gods/ pendinge oc rigdom nock/ som vilde beskerme Arrii lærdom oc de hulde dem for martyres/ som miste liffuit for Arii Lerdom.

Lige saa i Paffuedommet bleffue de Biscoper oc andre indscreffne in Canone/ oc vdrobte for hellige mend/ som beskermede Paffuens lærdom oc de kaldedis Martyres som for den lærdom maatte lide noget.

* For det tredie/ Arrianer kaldede sig Catholicos oc Orthodoxos/ || men dem/ som vaare imod deris lærdom kaldede de Athanasianer/ lige som Papisterne kalde nu dem Husiter oc Lutheraner/ som ere mod deris lerdom.

* Her vil ieg springe offuer Apollinarem/ som gaff faare 101 at Christi verdskild vaar icke nock til salighed/ Huad finder du andet i Paffuedommet?

* Disligiste vil ieg inted tale om hine Eunomianer/ som lagde deris lerdom Syndernis forladelse til/ Thi det er mere end obenbarligt vdi Paffuedommet/ at det gaar der lige saa til.

* Euchetæ/ som kaldis ocsaa Psallianer/ oc Messalianer/ om dem finder mand screffuit in historia tripartita/ de leffuede vdi det fierde hundrede Aar/ effter Christi opfarelse || til Himmelen/ som vaar Guds Aar try hundrede halffierdesindstiuue oc otte. It Secte fult met ledige/ oc lade buge/ oc fraadzere/ som sade til sammen/ paa deris kor/ oc sunge Psalmer met munde klammer/ vden affladelse/ det er/ faare middag oc effter middag/ ia om natten met/ oc forstode saa det/ som Christus sagde mand bør al tid at bede/ oc Paulus sagde/ Beder foruden affladelse.

* Haffuer du icke her/ min fromme Christne/ Paffuens Sangheste/ Korprester oc Muncke/ som siunge om morgenen oc afftenen i deris Domkircker oc Closter. Ia de hyle/ røde oc tude/ oc kalde det at bede/ naar de bruge mundene fastere/ end naar de pleye at siunge Vigilias for en død som er icke meget fed/ Thi da faar/ Placebo/ patiner at gaa paa/ saa at de vide icke huad de siunge/ oc gøre ligeuel andre vise der paa/ at de siunge oc bede for dem/ och lure saa der met Folck deris Pendinge aff/ ia Vin/ Korn/ oste/ eg etc.

* For det andet/ de Euchiter arbeydede inted/ oc ey haffde sorg for hussholdning/ oc ey studerede til at Prædicke eller gøre nogit til gaffns oc til Guds ære/ men aleniste fortærede andris arbejde oc sued/ for samme deris korsang/

* Sige icke Papisterne at de ere Aandelige Folck in vita Contemplatiua/ som icke bør at arbejde/ som de andre/ der aff dem ere foractede in Vita actiua/ men at de skulle dyrcke oc tiene Gud for dem selffue oc for andre/ som den hellige Paulus taler om dem. Ieg beder || eder brødre etc.

* Oc en anden sted. Mange vandre som ieg haffuer sagt eder til forne oc end nu siger eder/ met gredende taare/ Guds kaarsis wuennere etc.

102

* For det tredie/ Psallianer vaare ocsaa enthusiastæ/ det er/ offerer som Theodoretus scriffuer om dem/ in Historia Tripartita.

* Her haffuer du Paffuens Folck met deris Offermesse.

* For det Fierde/ de Psallianer hulde meget aff deris Drøme/ oc talede meget om Sielernis Renselse. Kiere/ huad holt mand icke aff muncke Drøme i Papisteriet/ oc aff Fabel oc løgenactig Snack || om Skersilds pine/ oc om den Siele renselser? Læss den fierde Gregorii bog in dialogis ipsius der om.

* Donatister som vaare til ved try hundrede oc firesinds tiue Aar/ effter Christi opfarelse til Himmelen. De førde allegorier ind offuer alle steder i den hellige Scrifft.

* Finder mand icke det samme vdi Paffuedommet? Skal ey Solen mercke Paffuen/ oc Maanen skal mercke Keyseren? Der aff er den hellige Prophetiske oc Apostoliske Scrifft fortryct oc den rette forstand nidlagt oc forderffuit/ ind til Gud almectigste opliuser sine vduoldis hierter i denne tid/ met sit hellige Ords rette forstand/ som aff den Papistiske Thalmud/ som mand kalder rationale Diuinorum vaar forlagt oc saa || gaat som ødelagt vden i nogle faa deris hierter/ som vaare Ioannes Hus/ Hieronymus de Praga/ Ioannes hilten/ Hieronymus Sauanorola/ Vesselus oc nogle andre/ som lode sig høre met den rene Christi lærdom/ oc maatte dø der offuer som rette hellige Martyres. Ellers vaar der saa stor blindhed paa ferde/ at mange bleffue doctores promoti in Theologia/ som aldri haffde lest Bibelen/ Ia aldri haffde seet Bibelen/ men decreta

oc decretalia vaare dem nock/ Thi de frøctede for det som dem nu offuergaar/ at ocsaa Legfolck skulde faa fat paa den hellige Scriff/ der faare maatte den vnder bencken/ oc hen i lencker paa deris liberier/ oc de finge nogit andet at bæere faar oc der vdi loede sig kalde Magistros oc magistros nostros/ det er/ doctores Theologiæ/ || saa vederfaris den wgudelige det/ som hand frøcter faar.

* For det andet/ De Donatister lagde sig den hellige Kirskis naffn oc Titel til/ saa lagdis i Paffuedommet den rette hellige 103 Kirskis naffn oc Titel den Romske Kirske til/ saa at de hulde de andre for Kættere oc wchristne oc forfulde dem/ ia toge død paa dem/ som icke vilde samtycke det samme met dem i deris Papisteri/ lige som Phariseerne oc Prestehøffdinge i Hierusalem forfulde oc ihielsloge vor Herre Christum.

* Merck ocsaa her du Christne læsere/ oc døm selff/ om de Donatisters Kætteri oc vildfarelse bleff icke indskibet i Rom/ oc soldis vd for god Kram/ quid/ pro quo/ album græcum pro balsamo. ||

* Priscilliani som saa kaldedis aff en Hispaner ved naffn Priscillianus/ som leffuede ved try hundrede oc firsinds tiue oc otte aar effter Christi opfarelse til himmelen/ som Augustinus scriffuer mod dem/ oc om dem i sin bog om Kætterske Vildfarilse/ De hulde met de Manicheer og sagde/ Iura Peiera/ det er/ Suer fri oc suer dig om meen/ oc holt inted der aff/ menendis at de maatte fri suere dem om meen/ oc holde ingen Tro oc loffue/ oc at det vaar ingen Synd etc.

* Vaare icke Papisterne i den samme mening mod alle dem/ som icke vilde vere deris Creatur/ Huad tro oc loffue hulde de den hellige S. Hans Huss/ oe S. Hieronymus de Praga/ som de toge aff dage til Costnis i det Concilio/ mod det || leyde breff/ som Keyser sigismundus gaff dem/ at de skulde fare fri til Concilium oc fra/ oc de maatte det icke nyde.

* Lige saa handle de paa denne dag/ met dem som de kalde Lutheraner/ Ia de suore oc loffuede Kyskhed/ men at de suerie sig om men/ er obenbarligt nock/ oc Paffuens hellighed haffde beuaret sig den mact/ at hand maatte løse dem aff/ saa lenge til hand bleff ked der aff/ oc loed dem det frit faar/ at leffue huorlunde de kunde/ dog vden ved Ecteskab.

* Iouinianus/ denne Kætter leffde ved Firehundrede oc femten Aar/ effter Christi opfarelse/ hannem kalder S. Hieronimus i sin første bog/ mod Iouinianum/ en Epicurum || hoss de Christne/ Thi lige som den Hedniske Philosophus Epicurus lærde fra sig at it Menniske skulde søge sin Salighed oc lycksalighed/ vdi velløst/ som vdi legemlig begering/ øyenløst/ legemens løst oc dette liffuis hoffmod/ saa vilde denne 104 Iouinianus lige saa/ Ia saadanne vaare ocsaa det Romske folck/ met deris anhengere/ rette galte vdaff Epicuri sti oc Suinehob/ saa vel/ som de Daudid om taler i den trisinds tiuende/ oc ottende Psalme der som hand kalder dem Animalia ventris in arundinetu/ det er/ Fede stigalte vdi blød leyre/ oc Paulus siger/ at deris Gud er deris bug.

* Pelagius hand leffde oc samme tid/ Oc de Pelagianer haffue naffn aff hannem som nectede Christi ære oc verdskyld mod det som hand || siger hoss Ioannem. Sine me nihil potestis facere/ det er/ Foruden mig kunde i inted gøre/ oc de skuffede de fattige Christne met det ord Gratia. Det samme er lige saa skeet i Paffuedommet oc i det Concilio til Trent/ der som Christi verdskyld oc fortienste/ icke maatte gielde it skerff etc.

* Mahomet følger nu her nest/ saa gaat som Paffuens lenfflige/ Ia hans broder oc gode ven/ til at forfølge de fattige Christne/ som Pilatus oc Caiphas/ ia Herodes met/ oc Annas vaare gode vennere/ til at forfølge Christum/ til de finge død paa hannem.

* Paffuedommet er tiue Aar eldre end Mahomets vildfarelse/ Thi Mahomet vaar først til vdi || Heraclii Keyseris tid/ Guds Aar sex hundrede oc tiue. Men Bonifacius Paffue/ den tredie aff det naffn/ vaar den først som trengde/ lidet tilforne/ Keyser Phocas/ den øfferste Herredom vdaff i Religion/ offuer den gantske Christendom/ wi ville ligne dem met huer andre.

* Mahomet vaar en kremerdreng vdi Arabia/ som sagde met den Kætter Nestorio/ at Christus vaar icke Født aff lomfru Maria. Strax der effter gaff hand en ny Kætteri faar/ vdaff sin Alcoran/ som vaar denne/ at hand gaff sig vd faare oc kaldede sig den euige oc øffuerste Guds Prophete. Der til fick hand mange anhengere i Arabia oc Aphrica/ saa at hand som vaar en Suend til forne/ bleff || strax en Første/ paa den tid/ der de Land oc Riger fulde fra det Romske Keyserdom.

* Saa bleff ocsaa Bonifacius Paffue stor oc mechtig i denne vester part aff Christendom/ Ia der som de vaare faar 105 hannem ekon Biscoper inden Romer Porte/ der bleff hand en stor Herre oc Første/ saa at hans effter kommere Paffuer bleffue saa mechtige at de indtoge met mact Valland oc Lomberdi/ met Kongens hielp aff Franckrige. Siden toge de sig større mact til/ som vaar i oc aff at sette Keysere oc Konger.

* Her haffue wi begyndelsen/ nu ville wi see framgongen.

* For det andet. Mahomet drog til sig Konger oc hele Riger nu met || sin list oc sødtalenhed/ ia løgenactig hellighed/ som hand brugte ocsaa vdi Ceremonier oc vduortis skinnende/ dog falsk Guds dyrckelse/ nu met

suert oc vold/ Lige saa lagde den Romske Paffue det ganske Keyserdom/ oc denne vestre Part aff Christendommen vnder sig oc sin mact/ ved sine Decreter oc ved Suerdet/ det er/ ved vold oc mact/ som hans tredubbelte Paffue krone beuise vel/ at S. hans bescriffuer hannem rettelige nock/ at vere det beest/ som haffuer vel thu horn i Ansictet som it Lam/ men hand taler dog ligeuel som en drage/ mod Christum oc hans helligen.

* For det tredie/ Mahomet oc hans Tyrcker haffue deylige oc skinnende Ceremonier til siune/ saa at de idelige bede/ oc lade sig rense/|| kaste sig nid paa lorden/ naar de bede/ de dricke icke vin/ de side paa lorden oc faa sig mad/ de vandre pelegrims reyse til den Sted/ ved naffn Mecha/ som Mahomet ligger iordet/ Deris muncke føre it strengt leffnit met faste/ met kuld/ met affhold oc anden vduortis tuang/ huo vilde icke sige det at vere it helligt leffnit/ oc en hellig Religion?

* Men see om det gaar icke saa til i Paffuedommet/ met mange Ceremonier? som er Messen/ lang lesning oc sang/ ringen/ helligdags hold/ fasten/ pelegrims gang/ cappe/ plet etc. de lade sig oc purgere oc rense met viid vand/ ede aldri eller sielden kød. Huo vilde icke her sige alt dette at vere helligt oc kaasteligt? ||

Men S. Hans siger at det tuehornede Beest haffuer it Menniskis ansict oc lader sig ansee som it Lam/ det er Tyrcki oc Paffuedommet/ men det haffuer en Dragis røst/ at bespaatte Christum met.

* For det fierde/ Mahomet nicter Christi Guddom/ icke 106 aleniste met Nestorio/ men ocsaa met Arrio. Hand holte vel Christum ellers for en Prophet/ vndfangen aff den hellig Aand/ i lomfru Maries liff/ men hand trode icke/ at Christus er Guds Søn/ ey heller/ at hand taalde pine oc død for Menniskens Slect.

* Saa holder vel Paffuen ocsaa noget aff Christo/ oc giffuer hannem noget til forne/ men hand fortager Christo sin mact oc setter || den hen i Messer/ vigilier/ pelegrims gong etc.

* For det Femte/ Mahomet steder sine til at haffue flere Quinder til sammen/ saa tilsteder Paffuen sine att haffue flere boelskab/ men met de Sodomiters Synder etc.

* Lige saa findis de ens Paffuen oc Mahomet vdi mange andre stycker/ mod Herren oc mod hans Christum/ alligeuel at de ere wens i naffnit oc i Ceremonier/ oc saa gaat som wuenner/ som Herodes oc Pilatus.

* Aff alt dette som nu er opregnet/ kand huer Christen vel acte/ dømme oc holde den Romske Paffue/ at vere den rette Antichrist oc at hand holder S. Peders Skib det er || den hellige Kircke/ met vold/ vnder sig/ mod oc icke met vor Herre Christo/ saa at hans brud den Romer Kirke er visselige den Quinde som er sæt paa det Beest der S. Hans taler om i sin obenbarilsis bog.

Beslutning.

SAa haffue wi her Paffuedommet vdi noger maade bescrefuet och affmalet/ huorlunde den Helige Kirke (som ved S. Peders Skib forstaas oc haffuer verit oc varit fra første Verdsens begyndelse vdi Patriarckers/ Dommeris/ Kongernis/ Propheters/ Machabeers/ Christi oc Apostlernis/ ia ocsaa i de hellige Fedris tid/ vdi || det Ny Testamente vnder Tyranners vold oc Kættersis modstand) haffuer verit nu i lang tid plustrit/ røffuit oc saare ilde met faret aff de Romske Paffuer/ oc støt/ slaget oc velt hid oc did/ aff 107 Staarm oc bylier ved Menniskens lære. Ia noget nær suncken oc vnder gaait i løgen oc Tyranni.

* Men huorlunde det er tilsammen klincket oc bøt igen vdi disse tredue Aar oc lenger/ ved den salige Guds mand Lutherum/ oc huorlunde at Christus vor Saliggører self nu regerer samme Skib igen ved sit hellige Euangelium oc formedelst de Høyuerdige Sacramenter/ effter at de wgudelige Kremere/ vedzler/ tiffue/ Røffuere oc Sørøffuere ere vddteffne oc vdiagede der aff/ end dog det et alle Flomme || Christne vel vitterligt oc obenbarligt nock/ dog vil ieg end nu/ paa det aller korteligste sette her effter huad himmelske Kram der er indført igen i S. Peders Skib/ vdi en summa oc her met bekende min Tro oc lærdom/ som mine metbrødre oc mettienere Superintendententer i disse thu Konge Riger oc aff dette Vniuersitet her i Københaffn haffue bekent oc bestaat i deris tid oc ere bortfarne til det euige Rige/ somme faar oc somme effter Salige docter Morthen Luther/ Crucigerum/ Vrbanum Rhegium/ Vitum Theodorum/ som den salige Mester Iohan Vendel aff Ribe/ Mester Iacob Skøning aff Viborg/ Docter Iens Sining Theologus her aff Scholen/ Mester Frantz Vormordsen aff Schaane/ Docter Oloff Chrisostomus aff Vendsøssel/ Mester Taarbern aff || Trundhiem/ Mester Andris Matsen aff Oslaa/ oc her Sitzer aff Island/

alle salige met Gud/ oc soffne hen
til en gledelig opstandelse.

Følger her en kort summa paa vor Saligheds lærdom.

GVd almectigste haffuer vdaff sin store Miskunhed/ oc Kierlighed/ vdualt oc forseet til den euige Salighed/ oc til sit Rigis arff alle dem/ som skulle bliffue salige/ oc det vdi hans enborn Søn/ vor Herre Iesu 108 Christo/ til at leffue vdi kierlighed og gode Gerninger/ icke som Menniskan selff optencker/ oc gør effter sit eget gode Tycke/ men som hand selff haffuer beredet til oss/ at wi skulle vandre vdi.

2 Effterdi at wi ere forseet oc vdualde faar Verdsens begyndelse/ aff Gud/ til at bliffue salige oc wstraffelige/ vdi vor Herre Iesu Christo/ det er/ ved Troen/ til Iesum Christum/ da er der oc inted || andet naffn eller ting/ vdi huilcket wi kunde bliffue salige/ oc faa Syndsens forladelse/ vden aleniste Iesu Christi/ vor Herris Naffn/ som oc alle Propheter bæere vitnesbyrd om.

3 Der faar kand inted Menniske fortiene sig selff Guds naade oc Syndsens forladelse/ men det er en naadelig skenck oc gaffue/ aff Guds barmhiertighed oc miskundelighed/ foruden al Menniskens fortienste oc verdskyld/ aleniste for Iesu Christi vor Herris skyld.

4 Her vdaff følger det at alle de/ som ville købe/ selie/ fortiene oc forskylde Guds Naade oc Syndsens forladelse met deris egne/ eller andre Menniskers gode Gerninger/ de ere formaledidede oc haffue ingen part eller deel vdi Guds rige. ||

5 Thi gode Gerninger gøre oss icke gode faar Gud/ men de ere oss faar Menniskerne it tegen/ at wi ere gode oc fromme aff Guds Naade/ lige som Fructene vduise oc giffue Træsens dygd oc godhed til kende. Icke ere helder gode Gerninger vore egne Gerninger/ men Guds Gerninger vdi oss. Thi Guds Børn regeris aff Guds Aand.

6 Der faare ere ocsaa de Gerninger icke gode/ oc skulle icke helder kaldis gode Gerninger ihuor gode oc hellige de kunde siunis at vere som Menneskene selff optencke/ oc effter deris gode Tycke/ lære oc befale andre at gøre. Thi Gud dyrckis oc æris til forgeffuis met dem/ Fordi at hand vil æris oc dyrckis aff oss/ effter sine egne Ord/ oc Guddommelig vilie/ huilcken hand || haffuer fuldkommelige nock obenbaret oc vdtryct oss vdi den hellige Scrifft.

7 Gud almectigste vil haffue sin ære aleniste for sig selff/ oc hand kand ingenlunde lide/ at hans ære tilleggis nogen 109 anden/ oc hand vil der faar aleniste selff anrobis/ bedis/ paakaaldis/ trois/ oc bekendis for den eniste hielperer/ Frelserer oc saliggørerer der forlader synderne for ingens verdskyld/ men for sin egen Godheds oc Naffns æris skyld.

8 Der faar skulle wi indfly aleniste til Gud/ anrobe/ bede oc paakalde hannem/ vdi al vor nød/ ved Iesum Christum oc i Iesu Christi naffn/ som er vor eniste Middeler/ Talsmand oc Patron/ som ocsaa beder for oss. ||

9 Gud er ingenlunde begerendis aff oss nogen gaffue aff Guld/ Sølf/ Gods eller pendinge oc hand kand icke helder tienis oc dyrckis met noget saadant/ men aleniste met Aanden oc Sandhed/ som er it ræt angerfult Hierte/ som bekender sin synd oc ondskab/ oc troer paa Guds Miskundheds och Barmhiertigheds mangfoldighed.

10 Fordi finder mand oc ingen Bøn vdi den gandske hellige Scrifft til nogen anden end til Gud aleniste. Oc icke helder vdi nogen Helligens/ eller andris naffn/ men aleniste paa Guds æris trøst oc tillid. Men at Gud formaner vdi nogle Bøner ved Abraham Isaac Iacob oc Daud/ det skeer icke ved deris fortienste men ved Gudz ords oc forietternis trøst oc tillid/ som dem bleffue loffuit oc tilsagt aff Gud/ oc alle deris rette affkomme.

11 Vor Herris Iesu Christi blod/ oc icke vied vand/ eller noget andet/ afftoer alle vore Synder.

12 Ved dette Iesu Christi vor Herris blod afftois alle deris synder som ere en gang Døbte vdi Faders/ Sønns oc hellig Aands naffn oc fordempe/ nedtrycke/ døde oc begraffue i sig/ Syndsens løst/ kødelig begering oc attraa/ oc ved Troen til Iesum Christum leffue effter Guds ord oc vilie. Oc der faar kaldis Daaben i den hellige Scrifft/ Bodsens Daab/ for wi negte oc forsage oss selff vdi Daaben/ oc bekende oss for arme Synder/ der hoss ocsaa tro oc forlade oss/ paa den Bod som Christus Iesus vor Herre haffuer giort || for vore synder/ oc

der til met loffue wi oc tilsige vor Herre/ vor Synders bod oc bedring.

13 Foruden Blods vdgydelse/ er ingen Syns forladelse/ 110 som der staar klarlige til de Hebræer. Vdi Paffue Messen vdgydis inted blod. Thi er der ingen Syns forladelse i Messen/ Men paa Kaarsens galie vdgydede Iesus Christus vor Herre sit blod for alle vore Synder.

14 Siger ocsaa samme Epistel til de Hebræer/ at vor Herre Iesus Christus haffuer hellig giort oss een tid ved sit Legoms Offer/ som een tid er skeet/ oc kand icke ske tidere/ som der staar strax til forne i det niende Capitel. Fremdelis staar der saa/ at hand haffuer || met det samme aleniste Offer/ som een tid er skeet/ forhuerffuit oss en euig genløselse/ oc fuldkommelige helliggiort/ det er/ forhuerffuit oss syndernis forladelse.

15 Her aff er det io klart/ at der forhuerffuis ingen genløselse eller forladelse met Paffue Messen/ icke kand Messen helder kaldis vdi nogle maade it Offer/ for synden/ men huo det siger oc lærer/ hand siger oc lærer mod Guds ord oc mod den euige sandhed. Oc al den lærdom er en formaledidet lærdom som lærer noget/ noget andet/ at kunde hielpe til vor Salighed/ end som det hellige Euangelium lærer oc indholder.

16 Effter vor Herris Iesu Christi egne ord/ oc den Apostoliske || lærdom/ edis oc drickis vdi Christi Naduere hans sande legom oc hans sande blod/ icke til at forhuerffue Syndernis forladelse met/ som er een tid forhuerffuit aff vor Herre Iesu/ paa Kaarsens Galie/ men til en stadfestelse/ paa vore Synders forladelse/ oc til at begaa/ betracte/ ihukomme/ kundgøre/ loffue/ prise/ tacke oc ære Gud/ for den store/ wbegribelig kierlighed/ som hand haffuer beuist oss met sin egen Søns død oc pine/ for vore Synder.

17 Bisper oc Præster vdi den hellige kircke ere skickede til at predicke/ at skiffte oc vddele vor Herris Iesu Christi Høyuerdige Sacramenter/ oc icke til at offre dem for deris eller andris syndere/ Oc skal Alterens Sacrament annamis aff alle Christne Menniske i begge || Parter/ som kaldis vdi Scrifften/ nu Herrens brød oc kalck/ nu hans legem oc blod.

* Der faare ere de icke den Hellige Christne kirckis rette Præster/ men deris egen Bugs tienere/ som ere skickede mod 111 Guds ord oc befaling/ til at offre oc icke til at vdskiffte Herrens Sacramente. Saadanne ere alle Messe præster/ som icke andet gøre end sige Messe.

18 Effterdi Gud haffuer strengelige forbaaet al horeri/ skørleffnit oc boleri/ oc indsæt/ skicket oc velsignet den hellige Ecteskabs stat oc leffnit for alle dem/ som der til ere bequemme/ oc haffue icke lomfrudoms naade oc gaffue/ da dømmis alle de/ vere sig Præster/ Muncke/ Nunder eller andre/ som leffue || anten lønlige met Hiertens samtycke/ løst/ brønde og begering/ imod det siætte bud/ eller oc obenbarlige/ met vduortis Gerninger oc leffnit der imod/ forlaabne Christne oc menædere at vere/ hine faar Gud oc disse faar Gud oc al Verden.

19 Ecteskab bør effter Guds egit ord oc befaling/ at vere alle Menniker Frie til at indgaa oc anname/ saa at det kand icke bliffue nogit Menniske formeent eller wfriit for noget løffte eller Menniskens forbuds skyld/ Oc er Ecteskabs forbud (der faare) vnder kyskheds oc renheds skin oc prætext it løgenactigt oc Dieffuelsens forbud oc lærdom

20 Faar Gud regnis/ actis/ ansees inted/ som hannem kand vere || behageligt/ vdi it Menniske/ end aleniste Troen til Iesum Christum som giffuer sig til kende/ oc beuise sig imod sin Neste/ vdi Kierlighed/ oc aleniste ere de de rette Christne/ som dyrcke oc tilbede Gud i Anden oc i Sandhed.

112

Til den Christen Læsere.

ENd dog/ min Fromme Christen/ ieg bruger i denne Bog de figurer om S. Peders Skib/ oc om den hellige Christelige Kirske/ som er Metaphora/ oc Allegoria/ da vil || ieg icke at nogen skal vrangelige førstaa det/ lige som den hellige Kirke skulde vere grundet oc bygget paa S. Peders person/ som det Papistiske folck haffuer nock abet sig met den Voxe Nese/ som de sette paa disse vor Herris Christi ord.

Du est Petrus/ oc paa denne Klippe vil ieg bygge min Menighed/ der met/ at de lagde S. Peder det til/ at hand skulde være grunduolen oc den ægsten eller hiørnsten som den hellige Kirske er bygd paa/ ia hendis
41 af 42 sider

Hoffuit til met/ huor aff de Romske Paffuer haffue altid roset sig/ oc indset der faar S. Peders nøgeler/ som de kalde/ vdi deris buller oc indsegler/ lige som de haffde mact aff hannem/ at lade op oc lucke til/ at løse oc binde/ ia at bruge begge Suerd etc. alligeuel at den || hellige Scriffte er lige tuert imod deris mening/ oc legger vor Herre Christo self det til/ at hand er den rette Grunduol/ den rette Hiørnesten/ oc sin hellige Christelige Kirske rette Hoffuit/ oc ingen anden.

* Det første beuis i Cor.3. Der kand ingen legge en anden Grunduol/ end den som lagt er/ som er Iesus Christus.

* Det andet beuis Psal. 118. Den Sten som Bygnings mendene bort kaste/ er bleffuen til en Hiørnesten/ Huilckit Verss vor Herre Christus beuiser hoss Matheum/ at være Propheteret om hannem self oc om ingen anden.

* Det tredje beuis Ephe: i. Hand sette Hannem til Menighedens Hoffuit offuer alting/ huilcken der er hans Legem.

* Oc mange andre steder det beuis i den hellige Scriffte/ ocsaa at Christus gaff befaling ved Nøglene/ at løse oc binde/ at forlade synder oc beholde dem/ at oplade oc tillucke etc. Der faar bør ingen at legge S. Peder til/ det som hør vor Herre Christo alene til.

* Saa skal mand icke helder legge S. Peder den hellige 113 Kirske til/ for hun kaldis her i denne bog/ hans skib/ for de tho aarsagers skyld som berøris først i bogen oc vdtidys hen bedre i denne samme bog || alle uegne/ ath den hellige Kirske kaldis och er vor Herris Christi Skib. Thi end dog vor Herre Christus traadde ind vdi S. Peders skib (verdslige at tale) da forloed S. Peder dog/ samme tid/ sin baad eller skib/ och traadde ind i vor Herris Iesu Christi skib/ det er/ ind vdi den hellige Christelige Kirske oc fulde saa Christum effter/ det samme bør ocsaa alle dem ath gøre/ som ville bliffue salige hoss vor Herre Iesum Christum.

* Der faar min gode Christen Broder oc ven/ vil ieg haffue dig paamint/ at saa tit/ som ieg neffner S. Peders skib i denne bog/ huorlundt at det er ført om kring oc vonbrugt paa det siste i Paffuedommet/ da vil ieg haffue forstaad der met/ vor Herris Iesu Christi skib/ det er/ hans || hellige Christelige Kirske/ som er grundet oc bygget paa hannem/ oc hand er hindis hoffuit etc.

* Icke er det heller nyt eller wseduanligt at bruge saadanne Figurer oc lignelser til opbyggelse och til Guds Ære/ som mand finder tusinde exemplar om saadanne Figurer/ oc end finder mand ocsaa at dette ord Skib mercker Huss/ Stad/ Kirske etc. Som Esaias scriffuer om Tyro oc andre Søsteder saa sigendis. Græder i Skib paa haffuet etc. huor met hand mener alle omliggendis Øer oc steder. Oc Salomon ligner en from Quindis husholding vid it Skib/ oc siger/ Hun er lige som it Købmands Skib/ som henter sin næring langt borte. Oc den hellige Augustinus bruger mange stede denne lignelse/ som || mand maa læse offuer den ciii Psalme/ Skibene løbe paa vandet oc icke syncke/ Skibene (siger hand) forstaa wi at vere Menigheden/ som vandrer vdi Fristelsers staarm oc bylier/ vdi denne Verdens flode iblant store og smaa Dyr. Christus er Styremanden paa sit Kaarsis træ etc. Læss det samme offuer S. Hansis Euangelii siette Capitel. Item vdi den xiiii. prædicken offuer Matthæi Euangelium scriffuer hand saa/ Den stund Christus beder paa bergit/ da driffwer Skibet faar vind oc voffue vdi det dybe haff/ men det kand 114 icke siuncke/ for Christus beder. Kære Brødre tencker at det Skib er den Hellige Christelige Kirske/ oc den staarmende Haff er denne Verden/ oc naar hun lider forfølgelse/ da reser sig en stor Staarm offuer Christi baad eller skib. ||

Effter disse oc andre saadanne exemplar bruger ieg denne samme lignelse forhaabendis/ at det holdis mig til gode oc tagis mig icke vdi nogen vrang mening/ effterdi at huer from Christen/ veed io vel aff Guds Naade/ huad hannem bør at holde om vor Herre Christo/ oc huad om S. Peder Apostel.

Herren gaar faar etc. Hannem ske loff/
priiss oc ære til euig tid
amen.

Printed i Københaffn. Guds Aar. M. D. Liiii.